ERIC-EMMANUEL SCHMITT Provocarea Ierusalimului

SERIA DE AUTOR

ERIC-EMMANUEL SCHMITT

Provocarea Ierusalimului

O CĂLĂTORIE ÎN ȚARA SFÂNTĂ

CU O POSTFAȚĂ DE
PAPA FRANCISC

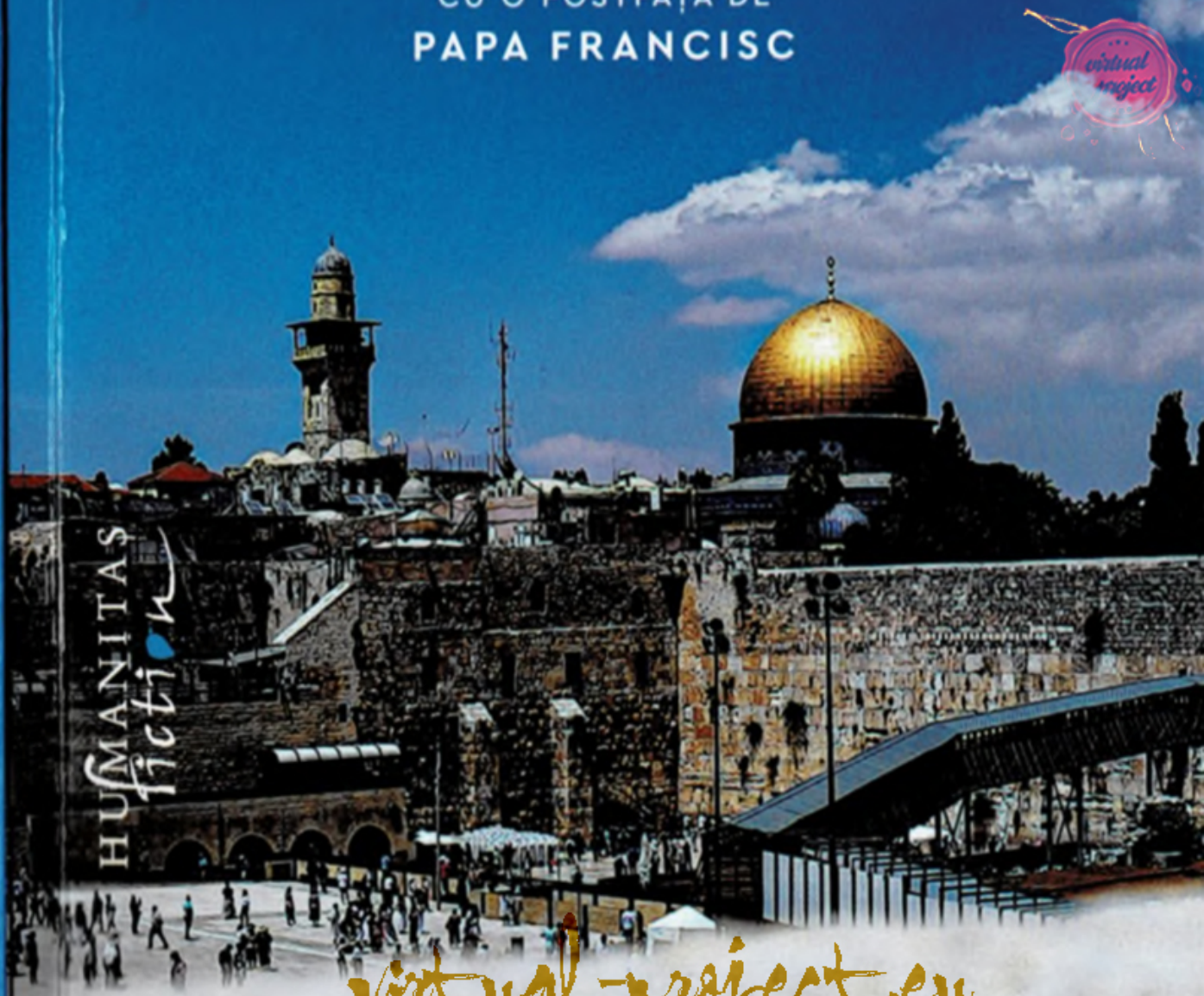

HUMANITAS fiction

virtual project
virtual-project.eu

TRADUCERE DE DORU MAREȘ

Eric-Emmanuel Schmitt s-a născut pe 28 martie 1960 la Lyon. În 1983 absolvă cursurile prestigioasei École Normale Supérieure cu o diplomă în filozofie. Trei ani mai târziu obține titlul de doctor în filozofie. Debutează în 1991 cu o piesă de teatru, *Noaptea de la Valognes*. Îi urmează *Vizitatorul***,** care îi aduce consacrarea și pentru care este distins cu trei premii Molière, *Variațiuni enigmatice, Libertinul* etc. În 1994 îi apare primul roman, *Secta Egoiștilor,* dar scrie în continuare piese de teatru care fac săli pline în Franța și în străinătate. În 2001 este recompensat de Academia Franceză cu Grand Prix du Théâtre pentru întreaga activitate. De același succes răsunător se bucură și romanele sale *Evanghelia după Pilat* (2000), *Adolf H. Două vieți* (2001), *Pe când eram o operă de artă* (2002), precum și volumul *Viața mea cu Mozart* (2005). Cărțile care alcătuiesc „Ciclul invizibilului" – *Milarepa* (1997), *Domnul Ibrahim și florile din Coran* (2001), *Oscar și Tanti Roz* (2002), *Copilul lui Noe* (2004), *Luptătorul de sumo care nu se putea îngrășa* (2009), *Cei zece copii pe care doamna Ming nu i-a avut niciodată* (2012), *Doamna Pylinska și secretul lui Chopin* (2018) și *Felix și izvorul invizibil* (2019) – s-au aflat luni întregi pe listele de bestselleruri din numeroase țări. Eric-Emmanuel Schmitt este autorul a cinci volume de povestiri, *Cea mai frumoasă carte din lume și alte povestiri* (2006), *Visătoarea din Ostende* (2007), *Concert în memoria unui înger* (2010), distins cu Premiul Goncourt pentru nuvelă, *Cei doi domni din Bruxelles* (2012) și *Răzbunarea iertării* (2017). În 2008 publică romanul *Ulysse from Bagdad,* în 2011, *Femeia în fața oglinzii,* în 2013, *Papagalii din Piața Arezzo,* în 2014, dipticul *Elixirul dragostei* și *Otrava iubirii,* în 2015, *Noaptea de foc,* în 2016, *Omul care vedea dincolo de chipuri,* iar în 2019, *Jurnalul unei iubiri pierdute,* distins în 2020 cu Premiul Jules Renard. În 2021 apare primul roman, *Paradisuri pierdute,* din ciclul *Străbătând secolele,* iar în 2022, următoarele două, *Poarta cerului* și *Soare întunecat*. În 2023 publică ***Provocarea Ierusalimului,*** un jurnal de călătorie în Țara Sfântă, cu postfața semnată de Papa Francisc. Lui Eric-Emmanuel Schmitt i s-au decernat peste 20 de premii și distincții literare, în 2001 primind titlul de Chevalier des Arts et des Lettres. Cărțile lui sunt traduse în peste 40 de limbi.

Serie coordonată de DENISA COMĂNESCU

ERIC-EMMANUEL SCHMITT

Provocarea Ierusalimului

O CĂLĂTORIE ÎN ȚARA SFÂNTĂ

Cu o postfață de
PAPA FRANCISC

Traducere din franceză de
DORU MAREȘ

EDITURA HUMANITAS fiction

Lector: Gabriela Riegler
Redactor: Raluca Popescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Luminița Drăgan
DTP: Radu Dobreci, Veronica Dinu
Fotografia de pe copertă: Liam Siegel/Unsplash (detaliu)

Tipărit la Bookart Printing

ERIC-EMMANUEL SCHMITT
with a postface by Pope Francis
LE DÉFI DE JÉRUSALEM
Un voyage en Terre Sainte
Éditions Albin Michel – Paris 2023
Postface: Dicastero per la Comunicazione – Libreria Editrice Vaticana, 2023

HUMANITAS FICTION, 2023, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SCHMITT, ERIC EMMANUEL

Provocarea Ierusalimului: jurnal de călătorie în Țara Sfântă / Eric-Emmanuel Schmitt; cu o postf. de Papa Francisc; trad. din franceză de Doru Mareș. – București: Humanitas Fiction, 2023

ISBN 978-606-097-301-0

I. Francisc, papă (postf.)
II. Mareș, Doru (trad.)

821.133.1

De ce să plec?

Totul începe cu un telefon. Stridențe, vibrații și clopoței sfâșie liniștea cu un soi de nerăbdare mecanică, forma pe care deseori o ia destinul în ziua de azi. Deși ocupat cu scrisul, arunc o privire la aparat, identific un număr de Roma și răspund.

— Sandro sunt, editorul tău italian. Am fost sunat de la Vatican în legătură cu tine. Un responsabil de nivel înalt. Poate să te contacteze direct?

— Pentru un interviu?

Cum mai participasem la emisiuni organizate de mass-media Vaticanului, îmi iau agenda de întâlniri.

— Nu! Ceva mai important de-atât… O să-ți explice el.

Vocea gravă, minerală, de obicei atât de liniștită a lui Sandro Ferri trădează o anume emoție.

— Sandro, deci știi mai multe decât mine…

— Da…

— Și nu vrei să-mi spui nimic?

— Îi dau numărul tău de telefon, bine?

Oare e efectul unui presentiment? În mine se deschide ușa unei totale disponibilități. Lăsând baltă ecranul computerului, pe care plutește o frază neterminată, împing scaunul, părăsesc biroul, cobor în bucătărie și mă consacru ceremonialului ceaiului: alegerea esenței zilei dintre borcănele, încălzirea apei la 70 de grade, pregătirea filtrului și a recipientului, diferite acțiuni care mă absorb, îndepărtând întrebările. Mintea nu-mi schițează nici o ipoteză, aștept cuminte, ca o pagină albă.

Telefonul se agită și bâzâie din nou. Se afișează un al doilea număr roman. Din cabinetul lui de la Sfântul Scaun, Lorenzo Fazzini îmi expune propunerea într-o franceză melodioasă:

— Aici, la Vatican, vă apreciem și credința, și libertatea. Ne-am bucura foarte mult să vă trimitem în Țara Sfântă: veți vizita niște locuri, veți avea niște întâlniri și poate vă veți întoarce cu o carte, cu jurnalul călătoriei. Ce părere aveți?

Oferta scapără cu sclipirea teribilă a evidenței. Înțeleg în sfârșit de ce mi-au eșuat numeroasele tentative de a duce la bun sfârșit această expediție al cărei vis mă mângâiase într-atât, pe care chiar o planificasem în mai multe rânduri în decursul ultimilor ani, în familie sau alături de prieteni evrei: fiindcă trebuia să se desfășoare în aceste condiții.

Am stat de vorbă, învăluiți de bucuria de a lua în considerare această perspectivă. Conversând, simțeam că-mi cresc aripi al căror avânt l-am domolit înainte de a închide: pe când?

Cum să găsesc timp pentru o călătorie lungă? Luni de scris îmi blochează orizontul, în timpul cărora, legat de birou, am de terminat *Soarele întunecat*, tomul egiptean al ciclului romanesc *Străbătând secolele,* căruia îi vor urma alte cinci volume, solicitându-mi și ele prezența…

Voi fi obligat să refuz.

✶

De ce să plec?

La ce bun să străbat peștera de la Betleem, dealurile Nazaretului, deșertul Iudeii, malurile lacului Tiberiada, Drumul Crucii până la Muntele Calvarului? Credința nu mi se va fi schimbat dacă va căpăta picioare. Voi găsi oare în Israel, în Palestina, în Iordania un element pe care Cărțile Sfinte îl ascund? Spiritul nu se hrănește cu pietre, cu poteci, cu clădiri. Un credincios mai bun pot deveni oriunde.

Totuși, urmând exemplul de veacuri al atâtor pelerini evrei, creștini, musulmani, iată-mă încercat de dorința de-a o face, pe cale de a contempla necunoscutul și de a-mi măsura incompletitudinea: să merg acolo unde a început totul, unde s-a legat totul. Ceva mă grăbește. Fără a avea idee ce voi întâlni, râvnesc totuși să mă duc acolo.

Unii filozofi ne sărăcesc privirea denunțând dorința ca pe o lipsă. Neantul de acoperit ar fi expresia unui gol. Or, din contră, eu văd un plin. În dorința mea de a pleca, aud o chemare.

✶

De ce să plec?

Fotografia, cinematograful, înregistrarea video au schimbat călătoria, fiindcă miile de imagini preced clipa

în care ne închidem valizele. Chiar și atunci când ne îndepărtăm de propriul cotidian, nu ne îndreptăm către necunoscut. Marginile lumii au dispărut, acele altunde opace de un ermetic absolut, acele granițe de care nu se prindeau decât visele. Străinul a devenit familiar, groaza s-a domolit pe măsură ce s-a lărgit câmpul iconografic, înaintăm întotdeauna către întrevăzut.

Cu toate acestea, de la Ierusalim nu am decât clișee. Neutre. Obiective. Banale cărți poștale. Lipsesc mirosurile, sunetele, căldura, sudoarea, emoția, amețeala, efortul, oboseala. Lipsesc eu însumi.

Se călătorește pentru a se căpăta corporalitate.

Voi merge oare la Ierusalim și pentru a dărui un trup credinței mele?

✶

Consultându-mi agenda pe următorii doi ani, descopăr momentul propice. Îl informez imediat pe Lorenzo Fazzini: toamna, între jurizările pentru Premiul Goncourt, dispun de o perioadă fără scris și fără reprezentații teatrale. De la capătul celălalt al firului răsună vocea melodioasă a interlocutorului:

— În septembrie, natura în Galileea și în Iudeea este pur și simplu uluitoare.

Punem la cale împreună etapele sejurului și îl împărțim în trei faze: mai întâi, pelerin printre pelerini, voi merge să îngroș rândurile unui grup de credincioși, apoi singur la Ierusalim, iar la urmă alături de el pentru câteva ultime întrevederi.

De fiecare dată când mă întreabă amabil dacă mai am și alte dorințe, cad parcă într-o prăpastie. Dorințe? Da, doresc cu ardoare, nebunește, enorm, dar nu știu ce. Locuiește în mine o tensiune puternică, arzătoare, irezistibilă, dar nu-i pot determina țelul.

De exemplu, nevoia unei întâlniri: o dorință lipsită de obiect în mijlocul unei disponibilități fervente.

Doar dacă nu cumva o parte din mine, încă neștiută de conștiință, știe ce va găsi?

Doar dacă nu cumva, de mai presus de mine, o instanță anume îmi pregătește o surpriză?

✶

Rescufundându-mă în scris, îmi dau seama că, deși plec peste șase luni, călătoria îmi începe deja în imaginație, dublată de ficțiunea pe care sunt pe cale să o construiesc.

În centrul *Soarelui întunecat*, romanul meu care se situează în anul 1650 înainte de era noastră, pe malurile Nilului, Moise adună năpăstuiții din Memphis, capitala celor două regate, pentru ca aceștia să se elibereze din jugul sclaviei și să ajungă în Țara Făgăduinței, Canaan. „Fuga din Egipt" se dovedește obsesia lui. Prin aceasta Moise înțelege să trăiască altfel decât în ascultarea unui stăpânitor vremelnic, să renunțe la puzderia de zei pentru a nu urma decât unul singur, să scape de avuții și de posesie în vederea unei existențe pioase, morale, spiritualizate. Moise formulează în aceeași măsură făgăduința unei Țări și făgăduința unui Cer.

Canaan! Teritoriul atât de nădăjduit, pe care și eu mă pregătesc să-l străbat în curând. Să fie o coincidență?

Coincidență! Romanul meu a fost astfel conceput, planul a fost trasat de mai mulți ani, nu am modificat nimic.

Coincidență… Acest cuvânt prudent așază faptele una lângă alta fără a le lega între ele. Invocarea hazardului, a destinului, a Providenței înseamnă enunțarea unei dorințe, nu o poziție gândită. Coincidența rămâne o breșă deschisă în fața căreia orice speculație a spiritului se oprește dintr-odată. A o interpreta ar însemna să dai la o parte interogația. O sinucidere intelectuală. Numai perplexitatea salvgardează sănătatea mintală.

Coincidența e condamnată să rămână tulburătoare.

Prefer să analizez efectele unei coincidențe mai degrabă decât cauzele ei… Să scriu despre Țara Făgăduinței și apoi să merg acolo subliniază faptul că opera și viața mea sunt în acord. Din această coerență obțin o liniște profundă, o forță reînnoită.

✶

Să plec cât mai repede!

De luni și luni lucrez la biroul meu, neclintit, zi de zi, fără sâmbătă, fără duminică, de la opt dimineața la opt seara. Când nu sunt silit să mă întrerup pentru a juca *Doamna Pylinska* sau *Domnul Ibrahim* pe scândură, continui să scriu în tren, în avion, până și în cabină, ca

vinerea trecută când, înfierbântat, ținând să fac o corectură, la masa de machiaj, era să ratez intrarea în scenă.

Devin sclavul cărții care îmi cere să existe. Ea comandă: ici trebuie să descriu o oază, colo un deșert; trebuie să pun la punct cele zece plăgi ale Egiptului, apoi să murmur la unison cu un Noam în lacrimi; unor dialoguri rapide le vor urma o introspecție filozofică, un paragraf elegiac, pe când nota de subsol, de natură enciclopedică, mă obligă la verificări riguroase. Trestie gânditoare, primesc solicitările romanului și mă supun lor. Am oare impresia că mă comport ca un demiurg? Deloc. Servitor devotat, nu exercit nici o putere, mă supun unei puteri. Cartea trăiește în imaginarul meu și, imperioasă, cere să vină printre oameni; îmi impune să o detectez, să o extrag din limburi, să o întâmpin, să o prezint lumii. Munca mea se rezumă la cea a unui intermediar.

Zi de zi, de la opt dimineața la opt seara, neclintit.

Activitatea artistică m-a făcut platonician și m-a împins să sesizez justețea teoriei expuse de Platon despre ideile înnăscute, atunci când demonstrează că Socrate nu-i învață pe tineri să inventeze noțiunea de triunghi, ci să o descopere. Tot așa cum filozoful grec susținea că ideile preexistă undeva, că astfel cunoașterea se reduce la a fi atent, și eu sunt convins că romanele și povestirile preexistă undeva și că a scrie constă în a pândi prada înainte de a prinde animalul viu. În tinerețe, crezi că tu ești cel ce creează. La maturitate, înțelegi că doar observi. La bătrânețe, știi că asculți.

Zi de zi, de la opt dimineața la opt seara, neclintit.

Odată prins în plasa paginilor, romanul încă mai dospește. Se consideră prea subțire la pagina 101, prea gros la 106: atunci schițez o mișcare de retragere, îl contemplu, îi dau dreptate și mă execut, dezvoltând ici, tăind colo. Mă acuză că am deschis o pistă pe care ulterior am lăsat-o de izbeliște, că am utilizat aceleași adjective imediat ce și-a făcut apariția femeia aceea, că am uitat virgulele, că am neglijat punct și virgulele, că am abuzat de punctele de suspensie. Indignat, îmi reproșează cu fiecare recitire că nu-l îngrijesc suficient și mă constrânge la o nouă toaletare minuțioasă. Aceste intervenții, aplicate în detaliu, iau adesea mai mult timp și

energie decât marea operațiune a notării poveștii. Romanele mele sunt tiranii mei.

Zi de zi, de la opt dimineața la opt seara, neclintit. Cât iubesc însă această nevoie enormă, apăsătoare, meticuloasă și cvasi-infinită. Gust clipele glorioase în aceeași măsură ca pe cele ingrate. Simt o fericire inefabilă strângând nodurile dramatice, având grijă de loviturile de teatru, descoperind o formulare corectă, văzând cum ies la suprafață personaje care mă surprind, mă amuză, mă șochează, se poartă împotriva voinței mele, mă înduioșează greșelile, mă bucură șiretlicurile lor, particip la durerea lor, le regret amar dispariția. Savurez chiar și momentele pe care alții le-ar considera descurajatoare, cel în care peripețiile încă mi se par confuze, cel în care m-am rătăcit și-o iau de la capăt, cel în care eșuez fiindcă nu am descoperit continuarea adecvată, cel în care corectez scriitorul mult prea grăbit, care s-a străduit să capteze intensitatea caracterelor, a acțiunii, mai degrabă decât să-și tivească fraza.

Zi de zi, de la opt dimineața la opt seara, neclintit.

Pentru scriitor, înaintarea în vârstă are un avantaj. Anii aduc o mai bună înțelegere de sine: te cunoști, pierzi mai puțin timp, nu mai alergi după legitimitate, îți canalizezi forțele asupra punctelor esențiale, nu te mai privești în oglindă la fiecare trei fraze, ți-ai reperat limitele și mai ales abilitățile, procedeele, metodele care-ți permit să le depășești. La douăzeci de ani eram un cal sălbatic pe care nu reușeam să-l stăpânesc. La șaizeci, tot cal sălbatic sunt, dar știu cum să-l mân.

✶

Scriu.

Ierusalimul rămâne departe. La mai multe sute de pagini.

Scriu.

Această vară de studiu mă duce înapoi, între optsprezece și douăzeci de ani, când îmi sacrificam cel mai frumos anotimp pentru a mă pregăti în vederea concursului la Școala Normală Superioară. Cantitatea de muncă se dovedește identică, doar metodele s-au îmbunătățit. Ca un țăran hârșit, practic părăsirea locului, această tehnică agricolă care constă în lăsarea unui câmp în pârloagă ca să se odihnească înainte de a-l însămânța

din nou, în timp ce este lucrată o altă bucată de teren. Mai exact, las baltă emisferele mele cerebrale, cea creativă și cea critică. Pe parcursul aceleiași zile le utilizez pe rând, niciodată împreună.

Dimineața, aprind emisfera critică și corectez paginile din ajun. La ora zece și treizeci o sting și mobilizez emisfera creativă pentru a-mi continua romanul. Pe la ora șaptesprezece, când aceasta se dovedește sătulă, sfârșită, prea înceată pentru vreo apariție neprevăzută sau pentru vreo idee, o abandonez și reconectez zona critică până la ora douăzeci.

Utilizarea tehnicii lăsării în pârloagă cerebrală îmi permite să mă concentrez minimum douăsprezece ore la rând; am învățat-o de unul singur și mă face să fiu mult mai fertil decât în tinerețe. Să îmbătrânesc se dovedește contrariul decăderii.

✶

Tocmai am scris momentul în care Moise agonizează. De pe Muntele Nebo zărește Canaanul, Țara Făgăduinței, și lasă să-i scape un ultim suspin, înainte de a fi pus piciorul pe-acolo.

Eu trebuie să-mi păstrez suflul și să închei romanul. La fel ca Moise, aproape că disting apa Iordanului. Septembrie se apropie.

✶

Ultima săptămână a lui august. Mă amenință epuizarea, dar acum o lună, conștient că s-ar putea să-mi lipsească puterile, scrisesem cele două capitole finale. Anticipând pana de inspirație, autorul în formă zburase în ajutorul autorului istovit.

✶

Soarele întunecat e-n tipografie, lecturile pentru Premiul Goncourt sunt încheiate: am făcut toate acestea într-o stare de încordare, ca atunci când îți umpli valiza.

Mâine îmi iau zborul. Am fost în mai multe rânduri mirat că nu mă simt sleit de puteri. Bucuria de a-mi fi dus la bun sfârșit sarcina și nerăbdarea de a pleca să fi acoperit surmenajul? Sau să-l fi suprimat în totalitate? Oboseala devine un dușman potențial pe care-l pândesc,

care macină, dar care nu se ivește. Ce carte să iau cu mine? Una singură, Biblia.

Niciodată nu am căutat să-mi fie mai ușoare bagajele. De obicei, fie și pentru două zile, mă echipez cu cinci sau șase volume.

Computerul? Mai cu seamă nu. Carnete și pixuri. Rupând-o cu obișnuințele mele, îmi acord luxul austerității.

✶

O intuiție m-a împins să mă prezint cu mult înainte la aeroport, mult mai devreme decât îmi stă în obicei. Din fericire! Frontierele supravegheate ale Israelului există deja la Roissy, unde trebuie să treci prin multiple controale. Străbat în fugă, unul după altul, coridoarele, ajung în fața stewardeselor, mă năpustesc spre locul meu și ușa mi se închide în urmă.

Avionul survolează Mediterana. De la hublou, am impresia că, la fel de nemișcați ca un nor de vară, ne oprim între imensitatea alburie a cerului și albastrul infinit al valurilor. Fără zgomotul motorului și vibrațiile carlingii, mi-aș închipui că am ajuns. În curând suntem la Ierusalim? Ghemuit în fotoliu, mă gândesc la ciudata călătorie care a început acum mai mulți ani.

La început nu am fost creștin.

Sigur, am fost botezat: orgă, bănci cernite, slujbă rece, cântece dârdâinde, biserică jilavă cu vitralii de serie. În Franța lui 1960 sugarii erau botezați fiindcă aparțineau unei civilizații în care acest sacrament însoțea nașterea, obiceiul ținând de ritualuri sociale tot atât cât de credință.

Părinții mei erau înclinați mai degrabă către scepticism, dar pe o pantă blândă, foarte blândă… Tot așa cum există oameni care cred fără vlagă, ei se îndoiau moderat. Dacă tata își reproșa că nu împărtășește convingerile spirituale ale înaintașilor, mama întorsese spatele metafizicii. Atei, unul cu regret, celălalt din indiferență, își suspendaseră opinia privitoare la Dumnezeu ori la Isus Christos, ceea ce se dovedea un lucru cinstit, căci a te îndoi prea mult echivala cu a nu te mai îndoi deloc. Cum un refuz de a se plia pe ritualul botezului i-ar fi constrâns să declare război unei familii în care făceau ravagii o mamă pioasă și unchi bigoți, au organizat un botez creștin, exhibându-și cu mândrie

bărbățelul, au comandat cutii de drajeuri albastru pal, migdalele acelea înfășurate într-un strat fin de zahăr, au dat o masă somptuoasă, în cursul căreia au primit cadourile obișnuite, brățări, medalii, păhărușe din argint. În ziua aceea, povestește sora mea Florence, nu mi-a plăcut deloc să fiu dezbrăcat și apoi stropit cu apă sfințită în public – am protestat urlând –, și am stat îmbufnat toată petrecerea, în timpul căreia am dormit cu pumnii strânși.

Religia se menținea în afara clanului familial. Părinții mi-au explicat universul în manieră materialistă. Când și când, atunci când conjunctura ne obliga să luăm parte la vreo slujbă, ne aventuram acolo circumspecți, încordați din cauza scepticismului, temându-ne nu de judecata lui Dumnezeu, cât de aceea a oamenilor care, în ciuda ținutei noastre impecabile – taiorul mamei, gulerul rotund al surorii mele, cravata tatei, papionul meu – ar fi ghicit că rămânem niște necredincioși. Ne eschivam de la împărtășanie și, cât țineau rugăciunile, cântările, litaniile, deschideam toți patru gura fără a emite vreun sunet, în așa fel încât eu ne poreclisem „familia Carasul roșu”. Tata dezaproba slujbele religioase moderne, condamna preoții care nu mai celebrau slujba în limba latină, credincioșii care înghițeau ostia lipsindu-se de spovedanie, relua pe un ton exasperat reproșurile catolicilor ultratradiționaliști până acolo încât te lăsa să crezi că nu evita biserica decât din cauza reformei liturgice… Pentru el, ipocrizia ținea loc de credință.

Ce să fi crezut despre Dumnezeu în copilărie? Nu-i vedeam decât absența, nu-i auzeam decât tăcerea. Pentru mine, bisericile rămâneau niște spații goale, care atestau geniul uman, nu spiritul divin, rugăciunile se reduceau la niște tânguiri și nu-mi plăcea să aud glasuri răsunând în acele edificii vaste, oripilat de acustica lor de piscină a cărei reverberație întărea consoanele, reducea debitul, împodobea fiecare cuvânt pronunțat cu o pompă solemnă. Cât despre povestea lui Isus, nu rețineam decât frânturi din care nu pricepeam nimic: mă întrebam totuși de ce, atunci când i se adresa lui Dumnezeu, Isus îi spunea „Tată” dacă el era însuși Dumnezeu; confundam Treimea cu cei trei crucificați – Christos și cei doi tâlhari –; mă miram mai ales de ce Maria, deși cunoscând de la început planul divin, se arătase apoi atât de stângace. Uneori, când înțeleptul Isus recurgea la parabole pentru

interlocutori, eram impresionat; deseori nu mai înțelegeam nimic, într-atât ignoram ce însemnau „samaritean”, „fariseu”, „zelot”. În schimb, sculpturile reprezentându-l pe Isus mă tulburau: trupul acela suferind, cu chip senin, declanșa în mine o adevărată furtună, sesizam durerea și depășirea ei, virtuțile sacrificiului, disprețuirea morții, nădejdea; descopeream în acestea frumusețea unei vieți verticale, consecvente, limpezi, care înflorea prin eroism. Pe scurt, simțeam multă simpatie față de Isus. Cu toate acestea, îl uitam imediat ce familia Carasul roșu părăsea ceremonia…

Pe la zece ani, frecventarea muzeelor mi-a făcut părinții să-mi propună o educație religioasă. „Trebuie să știi să descifrezi pictura sacră a marilor maeștri!” a exclamat tata observându-mi perplexitatea în fața tablourilor lui Fra Angelico, da Vinci, Raphael, Caravaggio, Rubens, Rembrandt, Dali.

Am fost înscris la catehism. Dar, vai, urmarea a fost un duș rece pentru speranțele tatei: după evenimentele din 1968, care au pus sub semnul întrebării metodele pedagogice, preotul comunei, câștigat de ideile la modă, transformase clasa într-un spațiu al dezbaterii filozofice, morale, politice asupra temelor care împărțiseră lumea la vremea aceea: pedeapsa cu moartea, avortul, sărăcia, repartizarea bogăției, adăpostirea străinului… Evident, l-am îndrăgit de la bun început pe părintele Pons și nu am lipsit de la nici unul dintre cursurile lui; în plus, în ritmul chitarelor electrice susținute de baterie, ne făcea să cântăm imnuri împodobite cu tente folk, hippy, contemporane, ceea ce ne înflăcăra pe noi, adolescenții avizi de hașiș și de blugi cu talia joasă. Mai mult decât în creștinism, ne iniția în valorile creștine. Entuziasmat, am trecut prin prima comuniune fără a cunoaște Evangheliile.

Legătura mea cu Isus acolo s-a oprit. Studiul filologiei clasice m-a scufundat în păgânism, apoi specializarea în filozofie, sub îndrumarea lui Jacques Derrida, la Școala Normală Superioară din strada Ulm, mi-a întărit ateismul instinctiv, convertindu-l în ateism educat, articulat. Spre a-mi încununa îndepărtarea de Dumnezeu și de Biserică, am scris o teză de doctorat despre metafizica lui Diderot care fusese întemnițat la Vincennes tocmai pentru ateism.

Acel tânăr a aterizat la douăzeci și opt de ani, în februarie 1989, la Tamanrasset, la porțile deșertului. Am

pătruns ateu în Sahara și am ieșit de acolo credincios. Am dedicat o carte, *Noaptea de foc,* acelei surprize, acelui abandon subit, acelui moment mistic petrecut sub stelele munților Hoggar, un extaz care m-a călăuzit către Puterea în sânul căreia m-am topit înainte de a coborî înapoi pe nisip. Miraculoasa evadare, fiindcă m-a adus în prezența lui Dumnezeu, m-a umplut de sens și mi-a dăruit credința.

Care?

Lipsit de un cadru dinainte edificat pentru a primi acea vizită, nu am recunoscut pe nimeni în Dumnezeul meu din Hoggar: nu l-am văzut nici pe Dumnezeul lui Moise, pe care un evreu l-ar fi recunoscut, nici pe Dumnezeul lui Isus, pe care un creștin l-ar fi recunoscut, nici pe Dumnezeul lui Mahomed, pe care l-ar fi recunoscut un musulman. Era pur și simplu Dumnezeu, absolutul. Era Dumnezeu, infinitul. Era Dumnezeu, unicul. Eventual acel Dumnezeu venerat de cele trei monoteisme.

Deșertul nu m-a creștinat; m-a apropiat de evreu, de creștin, de musulman, până și de misticii orientali, chiar dacă unii dintre ei numeau „gol" ceea ce eu resimțeam drept plin.

Creștinismul mi-a fost revelat într-o altă noapte. Sub cerul Parisului, întins în patul din apartamentul meu, citeam – nimic mai obișnuit – și acea lectură m-a schimbat pentru totdeauna – nimic mai extraordinar. Ce carte m-a schimbat? Bestsellerul mondial, cel pe care călugării l-au recopiat de-a lungul veacurilor, primul produs apărut imediat ce tiparnița a fost inventată: Evangheliile.

Am citit cele patru texte unul după altul. Iată că Matei, Marcu, Luca și Ioan îmi expuneau uniform viața lui Christos. Mai-nainte nu întrevăzusem decât ici și colo piesele unui puzzle căruia nu-i realizasem niciodată ansamblul.

Un element m-a străfulgerat: iubirea! Isus o așeza deasupra tuturor valorilor, până acolo încât să se moară, și să se renască prin ea. În noaptea iluminată din deșert, Dumnezeu îmi vorbise despre rațiunea lucrurilor, nu despre iubire. Descopeream dintr-odată o prelungire neașteptată, inedită, coerentă. După mărturia rostului prin Dumnezeu, din inima deșertului, în paginile acestea primeam mărturia iubirii prin Isus.

Anumite detalii mi-au mobilizat atenția: evangheliștii nu relatau aceeași poveste. Nu, se deosebeau prin formă, ton, stil, dar erau diferiți uneori ca fond, unul narând fapte care nu apăreau la altul, fără a oferi toți o interpretare identică a celor relatate. Patru mincinoși făcuseră în așa fel încât să se depene iar și iar aceeași poveste! Mărturiile false se potrivesc întotdeauna… Divergențele le sporeau greutatea declarațiilor; confuziile specifice vieții le ofereau autenticitate. Nu se spune: „Fiecare cu adevărul lui”?

Începând din noaptea aceea, adevărul lui Isus nu mi-a mai dat drumul. Am scotocit, am analizat, am examinat, am comparat, am devorat zeci de tratate care îl susțineau pe Isus, dar și un la fel de mare număr de eseuri care-i contestau învățăturile, ba chiar existența; neobosit, sfidam intelectual creștinismul; ceva din Evanghelii mă impresionase, îmi provocase o obsesie, dar nu una circulară, ci o obsesie dinamică, una care îmi relansa apetitul de a ști.

Totuși, pe măsură ce mă documentam, respingeam documentele. Nu erau de ajuns. Investigația cerea din partea mea o schimbare radicală.

A fi creștin înseamnă a accepta misterul. Povestirile evanghelice ni-l prezintă fără a-l lămuri, ne raportează elementele ca pe niște simple evenimente: Isus, Fiul lui Dumnezeu, originar din Galileea, și-a răspândit cuvântul, a trezit din ce în ce mai multă suspiciune, apoi a fost executat la Ierusalim unde a și înviat. E treaba creierului nostru să rumege asta până să o accepte! Și a inimii să i se ralieze! Misterul nu constă în necunoscut, ci în incomprehensibil.

Prima fațetă a misterului: cum să concepi că Dumnezeu s-a făcut om? Că în-afara-timpului a pătruns în timp? Că eternul s-a înveșmântat în efemer? Că transcendentul s-a preschimbat în imanent? Întruparea, aceasta pare a fi enigma inițială care trebuie acceptată. Dumnezeu a căpătat carne, oase, glas, sânge prin Isus.

A doua fațetă a misterului: cum să concepi că un individ se trezește din moarte din moment ce, prin definiție, moartea condamnă la o stare iremediabilă? Învierea lui Mesia după supliciul pe cruce derutează în aceeași măsură raționalitatea și experiența.

Misterul desemnează așadar ceea ce gândirea nu reușește să gândească.

Analiza creștinismului mă supunea acestei încercări și presupunea ca în mine să se opereze o adevărată revoluție intelectuală. În ochii multora, a exclude creștinismul o dată pentru totdeauna satisface bunul simț; astfel, rațiunea nu se supune propriei critici, omite să își pună întrebări asupra propriilor limite, înăbușă orice veleitate de curiozitate ce ar putea sfârși prin a-i înlătura certitudinea superiorității sale; pe cât de șovăitoare, pe atât de disprețuitoare, aceasta se ține deoparte de Revelație.

Or, cu cât meditam mai mult asupra subiectului, cu atât consideram mai puțin integră această rațiune. O rațiune care nu mai caută să caute? O rațiune care preferă să evite decât să acționeze, care preferă odihna mișcării? Câtă lene! Rațiunea scrupuloasă trebuie să își hăituiască limitele. În același timp, trebuie să își exploateze posibilitățile și să își cântărească imposibilitățile; când descoperă o frontieră, merge înainte, dincolo de ea, o explorează în loc să fugă.

Studiind mii de ore creștinismul, am încălcat filozofic filozofia și am riscat rațional iraționalul: logica mă împingea să depășesc logica. Departe de a trăda ori de a rătăci, înaintam.

În sfârșit, după câțiva ani de investigare, mi-am dat seama că devenisem creștin. O alchimie interioară, aproape independentă de voința mea, mă metamorfozase. Celor două întrebări fundamentale – „Este Isus întruparea lui Dumnezeu?”, „A-nviat Isus?” – le-am răspuns afirmativ. Creștinismul nu ne ajută să gândim ceea ce e de negândit, ci ne incită să-l înfruntăm cu smerenie. Dojenește spiritul, confirmându-i ceea ce bănuiam: rațiunea nu cuprinde totul, multe lucruri îi scapă. Poate că esențialul…

Vocea sigură a comandantului aeronavei mi-a întrerupt reveria.

— Doamnelor și domnilor, începem coborârea către Tel Aviv, vă rog să vă îndreptați scaunele, să vă legați centurile și să închideți tabletele.

Calm, pilotul face anunțul în patru limbi. Nimic mai obișnuit pentru el decât să aterizeze pe acest pământ. În schimb, inima mea înnebunește. Cu ce mă voi întâlni?

Cu ochii pe hublou, mă comport ca un voyeur și surprind Tel Avivul făcându-și toaleta.

Orașele nu sunt făcute să fie percepute din cer; gătite pentru vizitatorii de jos, au neglijat să se pregătească și pentru unghiul acela din care se dăruiesc mai mult decât și-ar fi dorit. Spionat de sus, Tel Avivul își trădează forța prin blocurile lui înalte, nerăbdarea prin profuziunea clădirilor, tinerețea prin domnia betonului, îndrăzneala prin felul în care mușcă din spațiile goale care-l înconjoară. Descopăr diferitele vârste: turnuri, apoi case, apoi turnuri, apoi un cartier ca scufundat, apoi iar turnuri, apoi hangare. Ici, edificii care marchează o frontieră, la marginea zonelor aride, ca niște cheuri ale deșertului; dincolo, în contrast cu această energie voluntară și cuceritoare, o mare de cobalt mângâie plajele, chemând la voluptăți lenețe.

Nu-mi reproșez că am spionat orașul prin ochiul magic al hubloului. E dens, e zglobiu. Tel Avivul mă atrage.

Aterizăm.

Aeroporturile nu au fost concepute pentru a facilita călătoriile, ci pentru a te sătura de ele, căci seamănă toate între ele. În ciuda miilor de kilometri străbătuți, regăsim aceleași coridoare, indicații similare, magazine gemene, o ambianță identică, un cadru tehnologic interșanjabil, o logistică lipsită de originalitate. Aeroporturile ar trebui să constituie o promisiune, cea a țării în care aterizezi; numai că, din contră, sunt racordate la un funcționalism universal. De ce o țară începe abia dincolo de aeroportul ei?

Hissa, un tânăr șofer brunet cu voce cavernoasă, mă așteaptă la punctul de întâlnire. Pe cât de la modă, pe atât de cordial, are o barbă ajustată artistic și ochelari de soare Versace pe care emblema și ornamentele sculptează un balcon auriu deasupra lentilelor cu o exuberanță care mă face să mă întreb dacă Italia izvorăște în plin Orient Mijlociu sau Orientul Mijlociu este cel care a inspirat Italia.

Hissa mă anunță că mă conduce la Nazaret și că deplasarea va dura două ore.

Internaționalismul autostrăzilor cu trei benzi pe sens îl prelungește pe acela al aeroportului. Va trebui să ies din acest sas pentru a simți în sfârșit mediul care îmi apare mai verde decât atunci când îl survolam: de pe cer nu văzusem decât calviția solului; din mașină, reperez câțiva zulufi pe craniu.

Nu mă pot împiedica să contemplu lumea cu ochi multiseculari, cei pe care mi-i împrumută Noam, eroul meu nemuritor din *Străbătând secolele*: în trecut, totul era diferit. Îmbrăcămintea indigenilor era produsă la fața locului. Potecile urmau detaliile peisajului, pe când azi inginerii impun reliefului o cale desenată cu dinamită. Rasele de măgari și de cai aveau caracteristici locale, pe când, acum, aceleași vehicule circulă peste tot.

După zece minute, devin visător, gândindu-mă la romanul pe care l-am încheiat, la cele pe care le-am citit pentru Premiul Goncourt. Drumurile pe care apucă gândul mă agasează: deși am sosit, tot n-am plecat! Deși corpul mi se găsește în Israel, spiritul îmi rămâne în Belgia, impregnat de ceea ce l-a preocupat luni de zile.

Deschid telefonul și răspund la câteva mesaje, convins că astfel voi termina cu ce a fost înainte.

Mă concentrez apoi asupra destinației, Nazaretul.

În copilărie, în Franța lui Charles de Gaulle, auzeam vorbindu-se despre Isus din Nazaret și credeam cu naivitate că Nazaret era numele lui de familie. Din clipa în care am înțeles că era vorba despre orașul în care a trăit Isus, Nazaretul m-a captivat mai mult decât Isus: ei da, dacă Christos era definit prin apartenența la acel oraș, atunci trebuie că acesta din urmă juca un rol major. Acum, când știu că Nazaretul nu este decât un cătun obscur din Galileea, sunt și mai curios. De ce Nazaretul? De ce totul a început în acel colț pierdut de lume?

Întrebarea mă frământa și din punct de vedere omenesc, și din punct de vedere divin. Cum de reușești să influențezi un întreg glob pământesc, născându-te într-un biet târgușor?

Privirea îmi umblă de la un panou indicator albastru la altul, toate trilingve, cu, deasupra înscrisurilor în arabă și engleză, elegantele caractere ebraice, acest scris pătrat, recognoscibil dintre toate celelalte.

Ebraica se descifrează invers și această inversare scoate la iveală trăsătura fundamentală: ebraica se întoarce dramatic în timp.

Dramatic? În cinematografie, când camera urmărește un personaj, se deplasează de la stânga la dreapta, ca ochiul cititorului pe pagină; în schimb, când operatorul inversează mișcarea, realizează un „travelling dramatic” care produce un frison de spaimă, contrariind ordinea obișnuită.

Întoarcere în timp? Ebraica, idiom semitic apărut cu o mie două sute de ani înaintea erei noastre, nu a murit niciodată. Doar a dormitat. Deși ar fi fost de presupus să se stingă odată cu împrăștierea populației care o vorbea, a trecut prin epoci, ascunsă în ganga sa religioasă, dusă mai departe prin texte și ceremonial religios, supraviețuind în fața și împotriva a tot și a toate, în egală măsură adorată și săracă în vocabular – Biblia nu utiliza decât 8000 de termeni pe când literatura greacă număra 120.000. Mișcarea intelectuală Haskala a trezit-o în epoca Luminilor, când s-a acționat pentru îmbogățirea lexicului arhaic cu noi noțiuni. Sub impulsul diferitelor naționalisme care se dezvoltau în Europa, s-a născut un naționalism evreiesc care își dorea să obțină un stat și o limbă. Din acel moment, ebraica a redevenit o limbă scrisă propice creației de ficțiuni romanești, apoi, din 1920, o limbă vorbită grație lui Eliezer Ben-Yehuda. Odată cu înființarea republicii Israel, în 1948, la două mii cinci sute de ani după alungarea elitelor evreiești din Ierusalim pentru a fi împinse către Babilon, ebraica a trecut de la statutul de limbă adoptată la cel de limbă maternă. Întoarcerea ei a însoțit întoarcerea pe pământul de baștină.

A citi astfel, de la dreapta la stânga, nu înseamnă oare în egală măsură parcurgerea drumului înapoi acasă, dar și prin veacuri? Regăsirea clipei de dinaintea exilului? Abolirea diasporei? O puternică voință colectivă a redat tinerețea unei limbi risipite, rătăcite, îmbătrânite. Până acum, nici un popor nu a dovedit mai multă memorie decât poporul evreu. Durata nu a erodat nimic, nici cuvintele, nici amintirea propriei istorii. Este o națiune hipermnezică.

Spiritul meu ironic a ieșit din nou la suprafață: în centrul panourilor publicitare am observat cum cifrele, spre deosebire de litere, se citesc de la stânga la dreapta. După cum îmi șoptise un prieten evreu: gândim ca-n vechime, dar numărăm modern!

Deconcertantă proximitate… În ziua de azi, Beijingul și Ierusalimul au ambele un incredibil privilegiu: să vorbească un idiom multimilenar. Un copil israelian încă mai înțelege cartea biblică a Esterei și pe cea a lui Iona, tot așa cum unul din Beijing înțelege sentințele lui Confucius. Limba acestuia sfidează toate pericolele, amenințările, războaiele, ceea ce, în cazul

evreilor, se dovedește încă mai prodigios decât în al chinezilor: repede lipsiți de țară, au rezistat încercărilor de aneantizare, violente și repetate. În acest an, 2022, deși ne-au preluat aparent calendarul, în forul lor interior chinezii se află în anul 4720 și evreii în 5782.

— Auuu!

Mașina a sărit dintr-odată în sus și m-am lovit cu fruntea de plafon.

— Iertați-mă! a exclamat Hissa.

Un limitator de viteză, pe care nu-l văzuse, m-a făcut să regret că nu se mai călătorea ca altădată. Dacă aș fi fost călare pe un măgar, craniul meu nu ar fi atins decât cerul! În timp ce tânărul blestema limitatorul peste care dăduse cu automobilul, deasupra tâmplei îmi creștea un cucui.

Am început să urcăm o succesiune de coline acoperite de tufișuri. De-a lungul șoselei am numărat mai multe imobile în construcție decât deja locuite, de parcă o politică funciară voluntaristă ar fi urmat să genereze o recrudescență a nașterilor.

— Nazaret! a anunțat cu voce tare șoferul, mândru de parcă el l-ar fi inventat.

✶

„Din Nazaret poate fi ceva bun?”

Îmi pun aceeași întrebare ca odinioară Natanael.

„Din Nazaret poate fi ceva bun?” se întreba acea ființă cultivată din primul secol al erei noastre, atunci când i s-a vorbit despre Mesia din Galileea. Conform Evangheliei lui Ioan, se mira că Fiul lui Dumnezeu ar fi putut apărea într-un asemenea loc.

Pe vremea aceea, Nazaretul era un sat cocoțat pe înălțimi, fără străzi pavate, în care trăiau două sute de analfabeți împreună cu animalele lor, în niște colibe agățate de stânci. Ritmul vieții era stabilit de activitățile fiecărei zile – adusul apei, curățenia, curățarea zarzavaturilor, gătitul mâncării –, de anotimpuri, muncile câmpului, îngrijirea animalelor, în timp ce o mână de meșteșugari făceau vase, țesături, ba chiar și mobilier, așa ca un anume Iosif. O sinagogă minusculă adăpostea doi indivizi, singurii în stare să citească, să scrie și să transmită cunoștințe rudimentare copiilor, printre care și Isus.

Acum, orașul Nazaret, situat în continuare la 400 de metri altitudine, a crescut, s-a extins, dar oferă un parfum identic, cel al absolutei lipse de importanță. Printre emanațiile de benzină și efluviile unsuroase ale fast-food-urilor, pârâitul bicicletelor cu motor și claxoanele mașinilor, muzica de proastă calitate și de proveniență internațională, scuipată de automobile, și folclorul turistic împroșcând dughenele cu bibelouri, seamănă cu alte mii de locuri de pe pământ. Uite de ce am parcurs eu câteva mii de kilometri: pentru o banalitate.

Sunt dezamăgit? Nu, îmi primesc cea dintâi lecție: unicul leagăn al extraordinarului este ordinarul.

Șoferul m-a lăsat în partea de sus a unei străduțe în pantă, la Surorile de Notre-Dame. Cu căldură și amabilitate, mi-au comunicat că pelerinii ceilalți nu s-au întors încă din deplasare, apoi m-au condus în camera mea, răcoroasă, curată, cu pereții de culoarea cochiliei de ou. Mă proțăpesc înaintea oglinzii și îmi examinez cucuiul care-mi împodobește fruntea, care mă amuză fiindcă nu mă credeam capabil de o transformare atât de spectaculoasă. Surâzând imaginii mele, îi sugerez să obțină și o a doua, pentru a semăna cu Moise al lui Michelangelo.

Fără să zăbovesc prea mult, ies din cameră, mă reped afară și constat că Biserica Bunei Vestiri, de lângă peștera Sfintei Marii, și-a închis porțile. O iau la întâmplare pe ulicioarele centenare. Între vile și palate modeste, merg pe lângă amintirile frumosului celui mai frumos decât însăși frumusețea: totul e măcinat de ani, absența restaurantelor, lipsa de mijloace. Edificiile, mărturisind gustul arhitectonic otoman, oscilează, din lipsă de întreținere, între splendoare și scorojire; duhoarea recipientelor cu gunoaie, amestecată cu damful de urină, agresează trecătorul. Adăugându-se ravagiilor timpului, epidemia de Covid a afectat puternic orașul a cărui frecventare de către turiști a încetat de doi ani: numeroase magazine și-au tras obloanele din lemn, altele rămân deschise, dezvăluindu-și mai degrabă agonia decât vitalitatea, și cafenele atrăgătoare, pline de cărți sau desene, în așteptarea clienților, își lasă la vedere fotoliile goale ca pe niște palme de cerșetori.

Întristat, mă întorc la mănăstirea din piatră nisipie. Una dintre călugărițele Congregației de Nazaret,

franțuzoaică, elegantă, de o indiscutabilă autoritate, mă ia, înconjurat de câțiva vizitatori, pentru a ne arăta vestigiile de sub clădirea Ordinului Ospitalierilor. După o mulțime de scări și de paliere, ajungem într-un spațiu larg, profund, descoperit de cercetările inițiaților în 1830. În fața noastră se ridică, închis, un adăpost pe care un arheolog englez l-a denumit recent „casa lui Iosif", în care ar fi locuit Iosif, Maria, Isus, frații și surorile lui. Adăpostul, bine conservat, se dovedește o construcție din piatră, încastrată într-o grotă naturală care folosea ca magazie, conform obiceiurilor de atunci. Cum argumentele șubrede, prin care se dorea atribuirea acestuia lui Iosif, rămâneau subțiri – „cunoștințe necesare clădirii și pricepere structurală a pietrei, care solicita o tehnică de dulgher" –, călugărița trece cu vederea ipoteza; ne roagă să considerăm că suntem lângă un cămin contemporan cu Iosif și ne îndeamnă să nu alunecăm în cine știe ce fals cult pentru edificiu. „Să căutăm spiritul, nu litera", ni s-a adresat ferm.

Urcând înapoi, îmi arată cu degetul grupul de francezi căruia aveam să mă alătur în următoarele zece zile; istoviți, aceștia coboară din autocar, discută, beau în mijlocul curții împodobite cu palmieri și mușcate stacojii. Ezit. Dau înapoi. Chiar aceștia erau? Observ tot soiul de aspecte fizice, asiatici, negri, indieni, caucazieni, metiși și aud cu greu frânturi din conversațiile lor. Nu cumva călugărița se înșală? Acest patchwork genetic nu trimite deloc la vreun grup de francezi. Și, mai ales, nu pricep nimic din ce povestesc…

Un bărbat în cămașă albă fără mâneci, cu pielea arămie, amintind de tipul indian, se apropie de mine cu un zâmbet minunat. Cu glas melodios, părintele Henri îmi urează bun venit și-mi pare dintr-odată cunoscut. Accentul melodios lămurește situația: el și credincioșii lui vin din Réunion, acea insulă franceză atât de bine denumită care, în Oceanul Indian, la est de Africa și de Madagascar, „reunește" populații de origini diverse; cât despre limba derutantă, este creola reunioneză, un idiom care, și el, „reunește" întrucât, pornind de la baza franceză, adaugă din limbile tamil, malgașă și indo-portugheză. Noutatea mă bucură, călătorisem pentru o scurtă perioadă în insula Réunion care-mi trezise curiozitatea.

Au răsunat clopote. Cântecul învăluitor, îmbătător al muezinului răsună și el din depărtare. Umbrele au dispărut, dar noaptea nu a început încă; culorile pălesc, la fel și zgomotele, în timp ce trupurile noastre, obosite de activitățile zilei, aspiră la odihnă.

E ora nouăsprezece. Părintele Henri strigă, fără a se adresa cuiva anume, că mai întâi se va merge la liturghia vesperală și apoi se va lua cina.

Fraza mă imobilizează. Sunt sigur că vreau să merg la masă, însă am prea puțină poftă de o ceremonie liturgică. Prefăcându-mă că descopăr un mesaj pe telefonul mobil, las pelerinii să se îndrepte către capelă, apoi, imediat ce drumul e liber, fug și mă închid la mine în cameră.

Reținerea îmi vine din copilărie – am mai spus-o, familia Schmitt avea senzația imposturii în timpul slujbelor religioase –, dar pornește și din felul meu de a crede, care s-a construit în singurătate, în singurătatea deșertului care m-a pus în legătură cu Dumnezeu, în cea a lecturii care a făcut să se nască pasiunea mea pentru Isus. Până aici, nu am simțit niciodată nevoia de a-mi împărtăși cu alții convingerile, de a aparține unei comunități, de a-mi ritualiza viața spirituală, încă mai puțin de a o exprima conform unor forme deja convenite, prescrise, venite din exterior. Cultiv o credință sălbatică, singulară, rebelă, personală, supusă ritmurilor ei specifice, dezgolită de legături cu tradițiile.

Umblu în lung și-n lat prin chilia mea, agasat, încurcat. Voi participa la pelerinaj izolându-mă? Ar fi ceva prostesc și contradictoriu! De ce m-aș integra într-un grup dacă, cu prima ocazie, mă voi depărta? Un glas murmură din adâncul meu:

— De ce te temi?

— C-am să mă plictisesc.

— Vecernia ține o jumătate de oră.

— O eternitate când ți se pune pata.

— Ai îndurat ceremonii mult mai neplăcute fără să reacționezi!

— Nu știu nimic din ce se întâmplă acolo! Nici o cântare, nici o treime din rugăciuni. Nu voi răspunde și va fi obositor să îi imit pe ceilalți.

— Te face praf orgoliul! Primul din clasă n-o să fie și primul de la slujbă. Ce lipsă de smerenie!

Confirm, conștient de propria meschinărie. Protestez din principiu:

— Dacă mi se ia orgoliul, cum o să mă mai țin pe picioare?

— Se pune problema să îngenunchezi. În sfârșit, nu vrei să primești ostia? Trupul lui Christos?

Argumentul pune capăt deliberării. Cu nerăbdarea unui însetat care tânjește după ploaie, o iau la fugă, sar mai multe trepte deodată și intru în capela unde liturghia deja începuse. Mă strecor în ultimul rând, într-o parte, discret, sperând să nu producă rânjete cele două jalnice roluri ale mele, maimuță pentru copierea gesturilor, caras roșu pentru pronunțarea cuvintelor imnurilor și acelor Ave Maria. Câtă ușurare, câteva clipe mai târziu, să-l aud pe părintele Henri cerându-le celorlalți să mă primească printre ei. Se întorc cu toții spre mine și-mi zâmbesc. Înclin capul, confuz, și-mi spun c-ar fi trebuit să fi fugit de-acolo.

Minutele se deapănă, cântecele urmează unul după altul, stinghereala mea persistă. Continuu în întârziere față de ceea ce se întâmplă, se spune, se intonează, înot în inconfortul care m-a descurajat singura dată când am riscat să particip la un curs de aerobic: fără suflu, decalat, mereu în urmă. Fiecare secundă dovedește cât de necioplit sunt. Rugăciunile și ritualul nu-mi aduc nimic, în afară de jenă.

Mă concentrez în momentul împărtășaniei. Când îmi vine rândul, primesc din partea preotului în același timp cu ostia o privire indulgentă, afectuoasă, care mă tulbură. Inima îmi bate de să-mi sară din piept, întorcându-mă în bancă. Cât eram de încurcat de mine însumi! Ostia mi se topește sub limbă. Câtă greutate acord uneori celor mai neînsemnate reticențe, încurcături, ratări ori prejudecăți ale mele! Propriile umori mă apasă. În loc să mă golesc, rămân plin de mine, de egoul meu. Ostia își urmează drumul nu doar pe esofagul meu, pe unde coboară, dar și în sufletul meu pe unde, invers, simt că urcă, mă scoate din ale mele, mă îndeamnă la abnegație, mă invită către înalte exigențe. De ce să-mi consacru energia pentru a mă proteja mai degrabă decât pentru a mă deschide, a uita de mine, a mă devota? Multă iubire de sine și prea puțină iubire… Ceremonia se încheie. L-am ingerat în trupul meu pe cel al lui Christos, în sufletul meu o parte din mesajul lui.

Ies încet din capelă, înduioșat, mai puțin dominator, fragil. Din vârful buzelor îmi promit că de acum încolo voi participa la liturghia vesperală: vechiul Schmitt va face loc unuia nou. Sau cel puțin va încerca.

În refectoriul vopsit în galben ca lămâia și alb ca smântână, stau de vorbă, la masă, cu unii dintre pelerini. Părintele Henri nu se mai dovedește la fel de călduros ca în momentul în care mi-a întins ostia. Se uită la mine, mă analizează, mă sondează. Mă las examinat: chiar dacă nu descoperă o comoară în mine, cel puțin să-mi observe bunăvoința.

Viitorii mei tovarăși îmi oferă unul un fular de culoarea smaraldului, dovedind apartenența la clan, altul ulei pentru protecție solară, altul o pălărie, lucruri cu care omisesem să mă echipez.

Ridicându-se de pe scaun, părintele Henri anunță ora deșteptării: șase dimineața. Năucit, îl rog să repete, ceea ce produce un râs general, apoi, fără să mai întârzii, mă întorc în camera mea, îngrozit la gândul de a mă trezi când abia mijesc zorii. Telefonul nu-mi aduce nimic și mă simt gol-goluț în scobitura acestui cuib auster. Singura distracție posibilă stă în acest mic săpun cu iasomie care mă așteaptă răbdător pe chiuvetă. Fac deci un duș.

Voi reuși oare să adorm atât de devreme, eu care obișnuiesc să rămân treaz până după miezul nopții?

✶

Să dormi este un vis care nu are prezent. Observi somnul în momentul în care îl pierzi.

În timpul nopții, m-am trezit de trei ori pe jos. Patul îngust ca o bancă excludea orice mișcare: imediat ce m-am întors de pe o parte pe alta, m-am găsit lipit de podeaua rece. De fiecare dată am râs, într-atât de caraghioasă mi se părea scena. Ditamai omul aruncat de culcușul acela precar…

Totuși, pot afirma că am dormit extrem de bine.

✶

Orbiți, ochii mei au dat, la lacul Tiberiada, de un peisaj intact. Minunata întindere de apă, stuful, azurul scăpaseră de asaltul mileniilor; timpul fusese abolit; mă parcurgeau senzații pe care mi le închipuiam contemporane cu acelea ale apostolilor.

Zăpezile care alimentează Iordanul se topiseră în timpul verii până când apele lacului crescuseră într-atât încât, în apropierea malurilor, acesta pare că dă pe-afară: din unde țâșnesc tufe vâlvoi de iarbă, șuvițe de stuf, mici bucle de frunziș; totul se unduiește și se zburlește; copaci cu rădăcinile scufundate în apă seamănă cu niște bătrâne doamne în vilegiatură, care ezită să se-mbăieze.

Sub cerul de un albastru intens, depărtarea, nici încețoșată, nici evanescentă, nu este înghițită de orizont. Din contră, ni se arată și ne îmbrățișează călduros cu brațele sale muntoase. Această natură îngăduitoare mă întoarce pe vremea lui Isus și-mi dăruiește gustul unei existențe rurale, pastorale, ritmate de expediții pe navă. În schimb, extazul îmi este distrus imediat ce ochii îmi întâlnesc construcții, mai ales cea ridicată în jurul stâncii apostolului Simon Petru.

Pe acel bloc de granit s-a desfășurat un episod important, la care am meditat adesea.

Cu câteva zile mai devreme fusese executat Isus. Ucenicii, dezamăgiți, disperați, convinși că au avut încredere într-un impostor, fugiseră din Ierusalim și ajunseseră acasă, în Galileea. Amară deziluzie… Simon Petru, Toma, Ioan și foștii adepți își reluaseră munca pe lac. Adio visuri de predicatori, înapoi la pescuit! Lunile petrecute alături de Isus îi făcuseră să își piardă îndemânarea, deci nu au prins nici un pește. În zori, o siluetă și-a făcut apariția pe mal și le-a strigat:

— Copii, nu aveți nimic de mâncare?

Aceștia au bombănit. Silueta a insistat:

— Aruncați năvodul în dreapta bărcii și veți găsi.

Să fi văzut mai bine decât ei bancurile de pești necunoscutul care se ținea la vreo sută de metri? Au ascultat sfatul și năvodul s-a îngreunat de abia au putut să-l tragă. Unul dintre ei, care privise mai atent silueta, a strigat:

— Domnul este!

Fără a mai sta pe gânduri, Simon Petru își înfășoară o pânză în jurul mijlocului, se aruncă în apă, înoată cât de repede poate și îngenunchează în fața lui Isus cel înviat. Acesta pregătise un strat de jăratic.

— Veniți să mâncați, focul nu așteaptă decât peștii voștri.

Le împarte pâine. Ucenicii fac cerc în jurul lui, amuțiți, stupefiați, exaltați.

După masă, Isus îl ia deoparte pe Simon Petru. Îl întreabă:

— Mă iubești?

Simon Petru confirmă pe loc, dar Isus, repetă întrebarea, o face de două ori:

— Mă iubești?

Nu știu nimic mai înțelept, mai eficient decât această reiterare. A pune de trei ori aceeași întrebare o subliniază, te face să nu te mulțumești cu un răspuns anodin. Deseori, primul răspuns nu urmărește altceva decât anularea interogatoriului, al doilea aduce un plus de sinceritate, deși într-o formulă de convenienţă, pe când al treilea se dovedește deplin și autentic. Am practicat de multe ori această triplă interogație și în viața mea privată, și în cea profesională. Insistența joacă rolul unei sonde care pătrunde profund, extrăgând în final ceva unic și adevărat.

Scăldat în dragostea absolută a lui Simon Petru, Isus conchide:

— Atunci fă-te păstorul oilor mele.

Și i-a încredințat turma enoriașilor.

Mă apropii de stânca pe care s-a produs acea schimbare. O încadrează o capelă ridicată din piatră cenușie, prin anii 1930, și o gravură numită *Mensa Christi,* masa lui Christos. Înăuntru, mă lăfăi pe unul dintre puținele scaune și examinez arhitectura. Rudimentară, sumară, în loc să exalte acea poveste, Biserica Primatului Sfântului Petru te împiedică să vezi stânca; tăind legătura dintre promontoriu și câmpia lichidă, izolând-o de colina înverzită, micșorând-o într-un univers neted, simetric, delimitat, o urâțește, o aplatizează, o denaturează, o transformă într-un pietroi insignifiant. Mai bine ar fi fost conservată în mijlocul acestui loc al ei, care astfel ar fi fost prezervat. Panorama mi se pare mai sacră decât acest simplu accesoriu mineral. Hotărât lucru, creștinismului i-au lipsit niște regizori buni. Iar fetișismul a distrus forța poveștilor.

Informându-mă, aflu că biserica urmează altora care, începând din secolul al IV-lea, au fost ridicate și-apoi rase de pe fața pământului de meandrele politicii. Ce ghinion! Păcat că nu am ajuns chiar după una dintre acele demolări.

Părintele Henri a organizat o slujbă pe malul lacului. Uitându-mă la ceas, constat că efectiv nu am mai fost la nici o slujbă de cel puțin douăsprezece ore… Ochii mi se ridică spre cer, sigur că vor zări zâmbetul ironic al părinților mei care mă surprind în această situație.

Ne instalăm în chioșcul dintre curmali și păsări ciripitoare, panorama deschizându-se către maluri și infinit. În spatele nostru, un chioșc identic adăpostește o ceremonie italiană. Înainte de a începe a noastră, ascult și analizez Evangheliile care câștigă în putere, prestanță, rezistență, pronunțate fiind în italiană, de parcă Vergiliu, însoțit de Dante, le-ar fi rescris, strecurându-le o poezie pură, agrestă, viguroasă; și, când credincioșii intonează un imn, blestem limba franceză, discretă, liniștită, introvertită, ale cărei nazale împiedică melodia să izbucnească precum din piepturile de dincolo de munți.

Așezat în spate, nu-mi îmbunătățesc performanțele în Ave Maria sau în Gloria și profit de poziție pentru a-mi observa tovarășii de călătorie. Mă emoționează un cuplu aflat cu câteva rânduri mai în față. El, victimă a unui handicap provocat de o hemoragie cerebrală, suferă de probleme de echilibru și se sprijină într-un baston; ea, în formă, nu se gândește decât la el, respiră la unison cu bărbatul ei, pe cât de maternă, pe atât de îndrăgostită. Imediat ce preotul ne îndeamnă să ne ridicăm, el o face cu un efort de voință, vitejește, adunându-și toate puterile, cu fața chinuită de grimase din cauza încercării, pe când ea își lipește palma de mijlocul lui pentru a-l ajuta să se stabilizeze. Habar nu au că îi spionez. Ridicările și așezările la loc se înlănțuie. Soții se supun. Nu știu ce mă tulbură mai tare, curajul lui de a participa la serviciul religios sau susținerea din partea ei pentru ca el să reușească. Acest cuplu extraordinar ilustrează perfect mesajul pe care îl transmite liturghia.

Augustin, un tânăr de douăzeci și opt de ani, vine aproape de altar și spune povestea drumului său către credință. Irișii de culoarea acvamarinului i se înrourează pe măsură ce înaintează relatarea atât de intimă: crescut în mediu catolic, se îndepărtează de acesta în adolescență, preia toate semnele reușitei propuse generației lui – haine, branduri scumpe, gadgeturi digitale, individualism libertar –, își imită prietenii pe care îi frecventează, bea mult și fumează cât de cât, apoi, îndrăgostindu-se, încearcă să își întemeieze o familie; dar, vai, logodnica îl

părăsește, iar el se prăbușește în depresie. Moment în care un prieten musulman îi vorbește despre credință; departe de a vrea să-l convertească la islam, încearcă să îl racordeze la creștinismul lui nativ, ceea ce Augustin și face, descoperind comunitatea părintelui Henri în insula Réunion. De atunci, se reconstruiește. După cum tremură, după zâmbetul strâmb, după bucuria intermitentă ghicesc că încă este fragil. Mărturia lui mă pătrunde cu atât mai mult cu cât nu utilizează decât cuvinte potrivite, simțite, de om trecut prin încercări, și nici unul dintre termenii la modă, luați de prin reviste de dezvoltare personală sau în urma unor psihoterapii grăbite, prin care contemporanii noștri se povestesc pe ei înșiși.

În clipa euharistiei, în minte îmi vine un gând: „Primesc aceeași ostie ca Augustin, absorb ostia prietenilor mei.” Ce idee bizară! A venit prea rapid, oamenii aceștia nu sunt încă prietenii mei.

Când slujba se sfârșește, regret că s-a încheiat. Ritualul desfășurat în aer liber mi-a plăcut; fără decor, fără orgă, fără pereți și fără închideri, se dovedise simplă, improvizată, făcând loc omenescului înaintea divinului. Nu m-am mai simțit obligat să o urmăresc mai mult decât pe pițigoiul care și-a băgat nasul peste tot și care se așezase la capătul băncii pe care stăteam.

Ne suim din nou în mașină. Cu fruntea lipită de geam, mă mir că împrejurimile lacului Tiberiada, ecosistem verde, suplu, abundent, constituit din lămâi, portocali, smochini, pe unde se înalță moaștele palmierilor, au fost ferite de febra constructivă pe care o diagnosticasem prin alte părți. Mi se spune că o mare parte din mal aparține unor congregații creștine care, deși ridică mănăstiri și capele, țin la prezervarea locului ca odinioară.

— Iată Capernaum!

Capernaum, cuvânt neliniștitor pentru un francez… În limba noastră a căpătat un sens negativ, cel de loc încărcat peste măsură, un talcioc cu obiecte aruncate alandala. În copilărie auzeam deseori acest reproș, când părinții treceau pragul camerei mele: „Ce e cu tot capernaumul ăsta?!”, exclamau. Temându-mă de mânia lor, dar dotat cu ureche muzicală, savuram jocul aliterațiilor, clinchetul ca de clopoței al literelor *k* și *s* care răsunau ascuțit de-a lungul întregii fraze[1].

Să fi vrut arheologii să-mi satisfacă așteptările? Capernaum este un adevărat bazar de antichități. Expuse în aer liber, vestigiile evreiești coabitează cu cele grecești, romane, bizantine; dai numai de coloane, stele funerare, morminte, sarcofage, mici ziduri, multe alei întretăindu-se cu tot atâtea ulicioare, bucăți de perete de sinagogă, fragmente de porticuri, porțiuni de propilee, resturi de pronaosuri. Aici, mineralul sculptat rivalizează din belșug cu vegetalul; străbat o junglă de ruine.

Capernaum rămâne, după Ierusalim, orașul cel mai des amintit în Evanghelii; corespunde cu schimbarea radicală pe care o face Isus în propria viață. Dacă în Nazaret trăiește o copilărie visătoare, misiunea și-o începe la Capernaum. Ce se întâmplase? Ce eveniment metamorfozase crisalida în fluture?

Întâlnirea cu Ioan Botezătorul. Ermitul acela trăia în mijlocul deșertului, alternând posturile cu festinuri de lăcuste sau miere sălbatică. Când și când, Ioan apare pe malurile Iordanului unde face profeții și practică botezul de căință, ritual constând în scufundarea păcătosului în apă spre a-i purifica trupul, sufletul. Rămâne în apropierea familiei lui Isus – mamele le sunt verișoare – și, cum o făcea dintotdeauna, vestește apropiata venire a lui Dumnezeu pe pământ.

Când Isus se duce pe malul fluviului, Ioan îl recunoaște nu doar ca fiindu-i văr, dar și ca pe acela căruia îi vestește domnia ce va să vină. O face cu glas tare, de față cu martori. Tulburat de faptul că Ioan Botezătorul l-a făcut să se reveleze lui însuși, Isus fuge în deșert. După patruzeci de zile de singurătate, revine transformat: de acum, expune cele voite de Dumnezeu; de acum, își asumă rolul. Deocamdată, când curioșii îl întreabă dacă este Fiul lui Dumnezeu, răspunde pe cât de precaut, pe atât de subtil: „Tu ai spus-o”; nu își va asuma mesianismul și nu va aproba – „Da, eu sunt acela” – decât puțin înaintea crucificării.

În momentul în care Isus începe să predice, Ioan este arestat și încarcerat în fortăreața Maherus. Deranjează prea mult, se vorbește despre el, discipolii i se înmulțesc, căsătoria tetrarhului Galileii, Irod Antipa, cu Irodiada o critică, diminuează strălucirea Templului, ofensează înaltul cler al Ierusalimului urmărind personal iertarea păcatelor prin imersiune. Ca urmare a numeroaselor presiuni, este executat.

După decapitarea lui Ioan, Isus părăsește definitiv Nazaretul. Se mută în Capernaum și începe o nouă fază a existenței sale, cea a misiunii publice. Moartea vărului lui, Botezătorul, îl zguduise, făcându-l să conștientizeze urgența: nu mai era timp de pierdut, trebuia de acum răspândit cuvântul Domnului. Grăbit, Isus își expune învățăturile în sinagogă și recrutează discipoli din împrejurimi: pescarii Andrei, Ioan, Iacob, Simon Petru, dar și un perceptor, Matei. Eliberează de demon un bărbat posedat, o vindecă de friguri pe soacra lui Simon Petru, face să meargă din nou un paralizat. Evangheliile numesc Capernaumul „orașul său".

Ca un explorator, mă plimb prin cetatea evreiască, examinez povești pe care reușesc să le reconstitui parțial cu ajutorul ruinelor și imaginației.

După o masă care ne permite să degustăm peștele Sfântului Petru, mergem pe Muntele Fericirilor.

Soarele ne zdrobește. E cald de nici să clipești nu mai poți. Mă străduiesc să mă mișc cu ușurința propriei umbre, făcând economie de respirație. Să spui trei vorbe ține de performanța atletică. Conform tradiției, aici a rostit Isus Predica de pe Munte; ceea ce nu face decât să-mi sporească admirația; doborât de canicula, nu aș fi fost în stare nici măcar să o ascult.

Iată-ne în sfârșit în fața elegantei Biserici a Fericirii, concepută de genialul arhitect Antonio Barluzzi conform unui plan octogonal care amintește de cele opt Fericiri. M-aș refugia înăuntru ca să-mi mai scad temperatura corporală, dar, vai, tocmai se ține o slujbă. Italieni, evident…

Mă izolez cu carnetul de notițe, alegându-mi un colț răcoros al parcului ce domină lacul adormit. În jur tot felul de flori, crizanteme portocalii ori galbene bătând în verde, nemțișori carmin în jurul cărora bâzâie albine, ochiul-boului mov cu mijlocul galben, răspândite ca niște stele. Se dezvăluie un aspect neglijat al creștinismului, dragostea de natură, datoria față de frumusețea sa, dorința de fericire. Mă simt imediat legat de Umbria, de peisajele sălbatice printre care a crescut Francisc de Assisi, care a celebrat toate creaturile vii. În mijlocul bougainvilleelor în tente fucsia ori purpurii, nu mai percep creștinismul trist, tragic, balsam al șicanelor, justificator al suferințelor, creștinismul Europei de Nord, creștinismul bisericilor reci, întunecoase, jilave, creștinismul morbid

care disprețuiește trupurile și amenință cu pedepse. Din contră, își expune fața surâzătoare, orientală.

Textul Fericirilor mi se pare că izvorăște din ierburi și tufișuri, într-atât exaltă beatitudinea. „Fericiți cei săraci cu duhul, fericiți cei ce plâng, fericiți cei blânzi, fericiți cei ce flămânzesc și însetează de dreptate, fericiți cei milostivi, fericiți cei curați cu inima, fericiți făcătorii de pace, fericiți cei prigoniți pentru dreptate", aceștia vor primi fericirea în împărăția Cerurilor. „Fericiți veți fi voi când vă vor ocărî și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău din pricina Mea. Bucurați-vă și vă veseliți." Câtă dreptate are Isus să evoce Paradisul în mijlocul acestei grădini paradiziace! Până și spiritul cel mai uscat și mai mărginit îl poate auzi.

Mă bucur că în această învățătură, una dintre cele dintâi, vorbește despre fericire. Atenție, totuși, să nu ne înșelăm – ceea ce eu am făcut multă vreme. La început am crezut că Isus îi amăgea pe cei în nenorocire cu frumoase promisiuni, vestindu-le venirea unei zile de mâine mai bune, în lumea de dincolo, pentru a compensa calamitatea zilei de azi. Lucru care mă scandaliza. Adică Isus propunea arbitrar o consolare viitoare pentru suferințele din prezent? Prea facil! Ce vorbe goale de sens! Opiu pentru popor!

Or, într-o bună zi am priceput că nu era vorba despre o promisiune, ci despre o constatare. Fericirea se află la cei care practică virtuțile enumerate: smerenie, blândețe, sensibilitate, probitate, compasiune, puritate, pacifism, rebeliune. Isus i-a încurajat să le găsească și să simtă prin ele mai multă satisfacție. Mesajul i-ar putea fi formulat cu aceste cuvinte: „Fericiți deja sunteți. Sunteți fără s-o știți. Înțelegeți-o, luați-vă din asta puterea în așa fel încât să vă zămisliți viitorul. Împărăția Cerurilor aparține celor care se vor purta așa." Să dorești să vină împărăția lui Dumnezeu înseamnă să fii locuit de Dumnezeu înainte de a te duce tu să locuiești la el.

Răzbate de-aici o chemare la sfințenie. Este schițat un drum care constă în a lucra pentru pace, dreptate, solidaritate.

Ne întoarcem în Nazaret. În autocar, gândindu-mă la pagina din Evanghelia după Matei referitoare la Fericiri, îmi amintesc parodia unui anarhist italian, Sante Ferrini, a cărui existență rocambolescă ar fi un excelent subiect de film.

Fericiți cei puternici, căci ei vor deține pământul!

Fericiți cei cu inima de piatră, căci vor râde de nenorocirea altuia și nu vor plânge niciodată!

Fericiți cei violenți, căci vor fi respectați de cei timorați!

Fericiți cei nedrepți, căci vor avea și bunurile lor și pe cele ale celorlalți!

Fericiți cei răi, căci vor fi iertați cu forța!

Fericiți cei cu sufletul murdar și răuvoitor, căci se vor bucura de mârșăviile omenești!

Fericiți cei ce au, căci nu vor avea nevoie de milostenie!

Fericiți cei necredincioși, căci nu vor fi înșelați!

Amin!

La începutul secolului XX, revoluționarul acesta care detesta clerul, dar adora Evangheliile, ne-a dăruit, cu excepția câtorva detalii, un pandant perfect al originalului, descriind pertinent și clarvăzător specia umană.

Călăuza noastră mă informează că domeniul acesta, Muntele Fericirii, ar fi trebuit să fie cumpărat de Charles de Foucauld. Mă cutremur. Poftim? El? Mereu el? Iar el? Omului acesta îi datorez totul. Dacă nu mi s-ar fi comandat un scenariu despre viața lui, nu aș fi ajuns niciodată la Tamanrasset, nu aș fi urcat niciodată în munții Hoggar pentru a-i descoperi chilia, nu m-aș fi pierdut niciodată prin Sahara, nu aș fi cunoscut niciodată noaptea mistică…

Călăuza îmi precizează că guvernatorul otoman refuzase categoric proiectul, iar Charles de Foucauld fusese nevoit să-l abandoneze. Ani mai târziu, călugărițele franciscane obținuseră acest teritoriu.

Charles de Foucauld… Nimeni de-aici nu o știe: am imediat întâlnire cu el.

✶

Clandestin. Am făcut totul pe ascuns. În vârful picioarelor.

M-am strecurat ca un hoț în enclava împrejmuită de ziduri înalte.

În realitate, nu aveam de ales. Demersurile oficiale pe care le încercasem eșuaseră unele după altele: în cursul

zilei nu mi se răspunsese la telefon și, în asfințit, tăcerea a continuat când am sunat la interfon.

M-am uitat la ce se întâmpla pe bulevard, în jurul meu. Era ora înserării, când lumea capătă un aspect de acvariu, culorile trec în albastru, o atmosferă de o densitate apropiată de a apei izolează corpurile. Singure excepții, magazinele care aprindeau luminile. Forfota scădea, mașinile se opreau în fața restaurantelor pentru a lua mâncărurile deja preparate, orașul se pregătea să digere și să se culce. Dintr-odată, în dreapta, deraparea răsunătoare a unei biciclete cu motor, în intersecție, mi-a zburlit firișoarele de păr și mi-a întărit hotărârea. Nici nu se punea problema! N-aveam să fac cale-ntoarsă. Era imposibil să trec prin Nazaret fără a-i face o vizită.

Când m-am dus să bat la ușă, am observat că aceasta își schimbase aspectul. Ușor întredeschisă, lăsa să se înțeleagă că nu fusese încuiată. Să nu fi observat asta mai devreme? Sau cineva dinăuntru declanșase mecanismul de deschidere? Totul se desfășura ca în visurile mele, în care locurile și obiectele se dovedeau instabile.

Am împins ușa delicat. Nu era nimeni în spatele ei. Nimeni în mijlocul aleii și nici pe sub frunziș. Așa că am intrat în grădină sau mai degrabă aceasta m-a înhățat; am urmat-o, am ascultat-o, energia ei îmi călăuzea pașii. Dintr-odată, în depărtare, zgomotele orașului s-au stins; nu mai rămăsese decât ciripitul păsărilor, însoțind glasul muezinului, care zumzăia în depărtare.

O pace uriașă. Armonie. Unitate.

Deci era aici. Mă aștepta. Mă-nvăluia.

M-am așezat pe o banchetă, cu inima bătând de să-mi sară din piept, paralizat de o recunoștință care-mi înroura pupilele.

Îi datorez atâtea. Fără el, nu m-aș fi aventurat către Dumnezeu, nu aș fi găsit lumina în mijlocul tenebrelor, nu aș fi crezut.

Aspiram să vin în micul lui loc ferit de lume pentru a i-o spune, pentru a-i mulțumi și, poate, pentru a mă apropia de el. Și iată că acum mă prezentam în fața lui.

Charles de Foucauld a fost de două ori în Nazaret, o dată, pentru scurtă vreme, înainte de convertire, o a doua oară a rămas ceva mai mult timp, înainte de a se duce în Africa. Presimțea că trebuia să aibă cel mai umil rol, nu doar fiindcă nimeni nu i l-ar fi răpit, dar și fiindcă se potrivea cu viața lui Isus atunci când acesta locuia în

Nazaret. Astfel a devenit omul bun la toate al călugărițelor din Ordinul Clariselor, îndeplinind treburile mărunte, prășind grădina de legume plină de pepeni, praz, fasole și castraveți, meșterind suvenire minuscule pentru pelerinii care începuseră să vină tot mai numeroși în Țara Sfântă. Aristocrat sclipitor, educat, ofițer, monden, s-a obligat să trăiască din ceea ce putea face cu propriile mâini, ignorat de toți, sărac, după exemplul lui Isus. „Imitarea este inseparabilă de iubire, oricine iubește dorește să imite: acesta este secretul vieții mele." Smerenia i s-a părut o datorie. Și asta a făcut timp de trei ani cât a rămas în acest azil, dormind puțin, rugându-se mult, mergând enorm și robotind fără încetare. A tras concluzia că nu va predica deloc, ci îl va încarna pe Isus cel de aici, Isus din Nazaret, Isus de dinaintea întâlnirii cu Ioan Botezătorul și cu lacul Tiberiada, Isus cel neștiut, tăcut, despre care Evangheliile nu spun aproape nimic. Conform concepției sale, pe cât de nouă pe atât de originală, apostolatul obligă la tăcere și discreție. Odată ce și-a atins țelul în localitatea de origine, în Galileea mult iubită, a înțeles că nu se va limita la acest loc, ci va exporta „viața din Nazaret" și în altă parte, „printre sufletele cele mai bolnave, printre oile cele mai părăsite". Și a plecat în Magreb, stabilindu-se la tuaregi, „ascet alb" al Munților Hoggar, fără a căuta să convertească pe cineva, mărturisindu-l pe Christos prin felul său de a trăi.

În jurul meu, totul încă mai vorbește despre acea perioadă consacrată adorației, în serviciul celorlalți. Nici vorbă de arhitectură monumentală sau pretențioasă. O cabană de mici dimensiuni. Câteva chilii la parter, semănând cu un staul.

M-am plimbat, amețit de simplitate rustică, apoi am ajuns la capela din capătul edificiului. Înăuntru nu erau decât patru persoane cu tot cu preotul, dar era destul pentru a o umple. Ar fi putut cuprinde mai mult încăperea boltită, văruită cu un alb de culoarea cretei? M-am strecurat totuși acolo, lipindu-mă de unul dintre pereți. Mi s-a zâmbit pe furiș. Am schițat un același surâs fugar. Era de ajuns.

Contemplam capela minimalistă, care mă impresiona mai mult decât catedralele uriașe. În locul bogăției Domnului, aceasta demonstra puritatea sufletească. Lipsa de ornamente se potrivea cu adevărata carne a credinței.

Când ceremonia s-a încheiat, pe fețe se citea bucuria. A început o discuție în germană. M-am înclinat și am ieșit, evitând să angajez o conversație care ar fi perturbat liniștea profundă în care mă scăldam.

La un secol după moarte, Charles de Foucauld a fost declarat sfânt de papa Francisc. În timpul lungii mele perioade atee, nimic nu mi se părea mai ridicol decât creditul acordat de credincioși indivizilor canonizați de Biserică: că li se recunoșteau calitățile excepționale, pietatea, moralitatea, devotamentul, ba chiar martiriul nu mă deranja, dar că se adresa cineva acestor morți, că erau solicitați, că li se cerea să intervină, ținea de inventarul de jucării fetișiste. Să-l rogi pe Dumnezeu, de acord, dar nu să rogi sfinții! După care Charles de Foucauld a intrat în viața mea sub forma unui apel telefonic în cursul căruia un regizor mi-a propus să scriu un scenariu consacrat destinului celui dintâi, ceea ce a dus la o călătorie în Africa, pe care am întreprins-o regizorul și cu mine. Urmarea, pe care am povestit-o, a fost noaptea mea mistică în Sahara, întâlnirea mea cu Dumnezeu. Când am ajuns pe platoul Assekrem din munții Hoggar, unde tuaregii și turmele lor se adăpostesc în timpul marilor călduri, eram deja transformat. Rugăciunea sa de totală abandonare de sine în voia Domnului, pe care o descifrasem cu șase luni mai devreme dintr-o curiozitate strict intelectuală, devenise cântul meu intim.

Îmi repetam cuvintele lui pe aleea pe care el o greblase, în mijlocul pomilor fructiferi pe care el îi îngrijise, printre păsările ai căror înaintași el îi hrănise: „Tatăl nostru, mă las în voia ta, fă din mine ce îți va plăcea. Orice ai face din mine, îți mulțumesc. Sunt gata de totul, accept totul. Facă-se voia ta în mine, în toate creaturile tale, nu doresc nimic altceva, Doamne Dumnezeul meu. Îmi așez sufletul în mâinile tale. Ți-l dau și eu pe al meu, Doamne Dumnezeul meu, cu toată dragostea inimii mele, fiindcă te iubesc și din nevoia mea de dragoste mă dau ție, mă las în mâinile tale fără vreo limită, cu o nesfârșită încredere, căci tu ești Tatăl meu.”

Ceafa mi se frângea sub greutatea acestei supuneri. Nu aveam să ajung niciodată la o asemenea înălțime. Adică atât de jos.

Am înțeles atunci funcția sfântului: intermediar. Charles de Foucauld fusese și rămânea ghidul meu. Pentru el și grație lui încercam să abordez ceea ce mă

depășea. Brusc, în acest loc liniștit, în mijlocul unei aglomerări forfotitoare, m-am simțit încă mai frate cu milioanele de bărbați și de femei care, de-a lungul secolelor, veneraseră sfinții și se atașaseră de câte unul dintre ei.

Am făcut cale-ntoarsă. Trăgând de ușa care dădea în bulevard, m-am întors, am inspirat aerul violet în care se stingeau ultimele simfonii ale păsărilor și am mângâiat cu privirea grădina decentă și cabana lui de muncitor: iată modelul de existență pe care-l îndrăgeam și de care nu mă consideram în a fi în stare. Pe măsură ce-mi înțelegeam limitele, distingeam și ce era dincolo de ele.

Sfinții agită o făclie paradoxală: ne luminează și ne fac să pricepem că nu suntem decât niște bieți muritori. Indicându-ne calea, ne arată totodată în ce măsură am bătut pasul pe loc.

Gloria lor implică rușinea noastră. Avem nevoie de ei.

✶

Fără a anunța pe cineva, eu care, în ziua sosirii, mă lăsam greu trezit devreme, m-am sculat la cinci și jumătate dimineața. Mănăstirea călugărițelor din Ordinul Clariselor fiind aproape de faimoasa grotă unde Fecioara Maria a primit vizita îngerului, m-am scurs pe strada învăluită într-o lumină palidă, sub cerul șifonat care-și începea o lentă toaletă.

O sută de metri mai jos, se ridică uriașa și alba catedrală a Bunei Vestiri. Construită spre 1960, urma unei biserici franciscane din secolul al XVIII-lea care înlocuise o catedrală cruciată din secolul al XII-lea, care luase locul unei capele bizantine din secolul al V-lea, care se substituise unei sinagogi. Ceea ce dovedește că proastele obiceiuri au vechime… Oftez, apropiindu-mă: încă un monument ridicat pe un sit străvechi și care, chipurile protejându-l, îl desfigurează, dacă nu cumva îl distruge! De ce oare arhitecții aflați în serviciul Bibliei nu au inventat echivalentul capacului cloș? Un dom mobil din sticlă, care nici nu ar ascunde, nici nu ar elimina ceea ce urmărește să conserve…

Pe fronton, un citat prezintă amploarea evenimentului: „Și Cuvântul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi.” Iată așadar locul de neînțeles. Cel ce

comemorează întruparea. Chiar am nevoie să intru? Ce voi afla în plus?

Îmi întorc brusc privirea de la reprezentările în basorelief ale Fecioarei Maria, de pe fațadă. Dar neînțelesul nu îl pricepi cu ochii, ci doar cu sufletul. Nici o imagine nu l-ar exprima tot atât cât cuvintele lui Ioan înscrise acolo. În pofida reușitei artistice a pictorilor, mozaicarilor și sculptorilor care, în lumea-ntreagă, materializează o Marie încântătoare și un minunat înger Gabriel, în ciuda capodoperelor lor, rămân la suprafață; ilustrând misterul, cu atât mai mult cu cât nu îl fac perceptibil, îl banalizează cu ajutorul reprezentărilor ingenue care-i răpesc orice densitate, și asta atunci când nu-l suprimă.

În acest caz, greșeala duce până la Luca, singurul dintre cei patru evangheliști care a elaborat o poveste a Bunei Vestiri. Conform lui, îngerul Gabriel vizitează o fecioară promisă de soție unui tâmplar, Iosif din Nazaret, din ținutul Galileii. O salută cu un „Bucură-te!” și-i dezvăluie că va purta în pântec un copil, Isus, care va deveni un rege mesianic. Maria, care nu strânsese niciodată în brațe un bărbat, se miră. Îngerul o lămurește că Sfântul Duh va coborî asupra ei și puterea Celui Prea Înalt o va lua sub umbra sa. Nimic nu-i este imposibil lui Dumnezeu. Ea consimte.

Ceilalți trei autori ai Evangheliilor nu relatează nimic despre acest subiect. Matei descrie o vizită a îngerului, dar aceasta îl privește pe Iosif: îngerul îi șoptește la ureche să nu o repudieze pe Maria care e gravidă. Marcu și Ioan nu se mai împiedică de preambuluri, ci se mulțumesc să afirme întruparea. Fără îndoială că ei îl surprinseseră pe Luca pe cale să fascineze oamenii cu povestea lui, dar deciseseră să nu o reproducă și ei. Departe de a fi uitat de relatarea Bunei Vestiri, au dat-o la o parte cu bună știință.

Luca vrusese să facă lucrurile prea bine.

Mai întâi, îl reciclase pe îngerul Gabriel care lucrase mult ca mesager al Domnului în Cartea lui Daniel; cu ajutorul arhanghelului, Luca reluase codurile legendarului, îl legase pe Isus de tradiția biblică, înscrisese prezentul în continuitatea doctrinei evreiești.

Apoi și mai ales, Luca cedase periculoasei tentații de a explica. Or, un mister nu se explică: se enunță, se oferă contemplării, dă de gândit, de simțit, de crezut.

În ultimul rând, Luca favorizase supranaturalul în defavoarea divinului și, prin aceasta, deturnase misterul, transformându-l într-un nod de enigme, conducându-ne astfel pe căi lipsite de interes spiritual: îngerul, fecioara, mesianicul proclamat… Imediat ce s-a pornit pe direcțiile indicate de Luca, lumea s-a împotmolit în dezbateri care au discreditat creștinismul. Ce sunt îngerii, aceste ființe care apar într-un moment anume al istoriei evreilor, colaborează și pe vremea lui Mahomed și apoi dispar? O fecioară poate naște un copil din carne în absența seminței bărbătești? Destinul de Mesia fusese atribuit limpede acestui copil și aflat pe loc de mama sa, deci și de copil? Acest ultim punct mă deranjează fiindcă este contrazis fără încetare de restul Evangheliilor, care ne dezvăluie o conștientizare gradată. Dacă mă iau după Luca, înțeleg greu din ce cauză Isus a păstrat atâta timp tăcerea la Nazaret, nu a predicat decât după ce a fost desemnat de Ioan Botezătorul, a intrat progresiv în rol, uneori i-a venit greu să și-l asume, ba chiar s-a îndoit până pe Cruce, unde a strigat: „Doamne Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?” Am consacrat de altfel un roman acestei întrebări, *Evanghelia după Pilat,* în care, fără a pretinde că expun adevărul în cadrul unei ficțiuni, am descris toate pragurile trecute puțin câte puțin de Isus.

Am îndoieli în legătură cu grota în jurul căreia a fost ridicată această construcție; știu că atribuirea ei este discutată, dacă nu chiar litigioasă, întrucât ne oprisem în ajun la fântâna Mariei, de pe drumul Tiberiadei, loc pe care creștinii ortodocși îl preferă pentru a situa același episod.

Pătrund în bazilica armonios construită din volume betonate și mă închid ca într-o cochilie. Prea mult Luca! Deloc destul Ioan… Nu-mi plac deloc tablourile venite din diferite țări, cu atât mai puțin mozaicul din naos. Ba mai rău, îmi repugnă. Cum să acorzi credit acestei scene? Cu ce scop să pictezi o creatură cu sex nedeterminat, suspendată deasupra unei adolescente? Din reflex, cobor pleoapele. Când le redeschid, nu mai sunt atent la ceea ce mă înconjoară, ci îmi doresc să pipăi de nepipăitul, să măsor incomensurabilul.

Începe o mesă în italiană. E ora șase și treizeci de minute. Se desfășoară în scobitura unui circ antic, de sub nivelul la care suntem noi, ca într-o biserică inferioară; o înconjoară o balustradă din fier forjat, ca pe un balcon de

operă, de-a lungul căreia sunt aliniate scaunele credincioșilor; în centrul unei podele din marmură roșu cardinal, preotul oficiază pe un altar din piatră acum distrus, flancat de fragmente de coloane ce încadrează intrarea în faimoasa grotă. Cu plafonul conceput pentru o acustică permițând ecoul, ansamblul are un caracter teatral care mă seduce. Mă ghemuiesc pe o treaptă și urmăresc ceremonia. Îmi doresc prea puțin sărbătorirea Bunei Vestiri; în schimb, îmi doresc sărbătorirea întrupării, acest mister esențial și superior. La fel ca ieri, fraza muzicală în italiană împrospătează liturghia, revigorează Evangheliile, însuflețește rugăciunile. Redând elanul ca-ntr-o „primă oară" celor ce mi se revarsă în urechi, înlătură praful depus de-a lungul secolelor de franceza noastră. Avantajul nu vine atât din italiană, cât din transpunerea în altă limbă, lucru ce îmi permite să aud ce nu mai auzeam. Traducerea spală totul. Nu descifrez un nou sens, descifrez din nou sensul. Iată de ce mi se pare util să fie scrise constant noi versiuni ale Bibliei, în special ale Evangheliilor. Tot fiind repetate, mormăite, mestecate iar și iar, versetele devin neinteligibile fiind rigide, uscate, banale, încremenite în clișee care nu mai spun nimic nimănui.

O voce stridentă sfâșie liniștea locului, o voce care mai degrabă scârțâie decât vibrează. Pe cât de puternică, pe atât de ruptă de celelalte, se lansează la cea mai mică ocazie, de la cântări la tăcere. Din cauza reverberațiilor, îmi ia mai multe minute pentru a-i repera originea, o călugăriță neagră de vreo douăzeci de ani, cu rotunjimi pronunțate. Sunetul îi intră atât de amplu în rezonanță prin nas, încât intervențiile îi par trâmbițate; glasul scapă, pătrunde, domină, se refractă pe sub bolți, scârțâie ca o unghie pe vitralii. Mă uluiește că nici una dintre tovarășele adunate în jurul ei nici nu o oprește, nici nu îi atrage atenția să fie mai discretă. Teribilă contrariere! Timbrul neplăcut îmi anulează concentrarea. Tot interesul mi se împrăștie, temându-mă mai întâi de explozia vocii ei, apoi suferind de pe urma acesteia. Chiar mă va obliga s-o iau la fugă? Grupul nostru mă așteaptă la micul dejun.

Rămân, totuși, obsedat de tânăra cu glas tunător.

Rămân fiindcă mă tulbură. Fără a fi conștientă de volumul vocii, se dăruiește cu pasiune fiecărui cuvânt. Niciodată nu am întâlnit un „Amin!" de o asemenea forță. Fără nici o rezervă. Doar entuziasm. Dintr-odată, îmi

amintește ce înseamnă „Amin”, acest termen evreiesc: „Îmi găsesc sprijinul în ceea ce tocmai s-a spus.” Câteva clipe mai târziu, rugăciunea ei către fecioara Maria, născută din viscere, din pântec, din vagin, întreaga ei feminitate țâșnesc odată cu sufletul ei. Nu este decât fervoare. Este chiar fervoarea.

De acum, nu mă mai deranjează. O admir, o ador. Grație ei, evaluez ce trebuie investit ca sentimente și carne dincolo de cugetările care nu se formulează cu gura, ci cu tot corpul.

Mă uit la ceas. Repede! Tovarășii mei de pelerinaj se vor îngrijora.

O iau la fugă…

La ieșirea din Biserica Bunei Vestiri, îmi spun că, în răspărul convingerilor mele prealabile, chiar am întâlnit un înger: african, feminin, pe care poate că-l cheamă Gabriela și care are cea mai irezistibilă, cea mai uluitoare, cea mai sonoră, cea mai urâtă voce pe care am auzit-o vreodată.

Mă strecor printre tovarășii mei în clipa în care autocarul se pune în mișcare.

Ne îndreptăm spre Muntele Tabor.

În față, lângă șofer, Guila ne explică programul zilei.

Încă de alaltăieri sunt atras de Guila, călăuza noastră israeliană. Femeia asta strălucește. Un vânzător de pietre prețioase ar fi invidios pe ochii ei gri-albaștri; amestecului de diamante și de turcoaze în montură de platină i se adaugă o lumină continuă, cea a unui suflet generos, binevoitor și tandru. Părul argintiu, des, lung, rebel ia parte la exuberanță; degeaba-l piaptănă, degeaba încearcă să-l pună în ordine cu un elastic sau cu o clemă, părul rezistă și, sălbatic, își reia aura de coamă mândră. Guila vorbește ivrit, araba și o franceză impecabilă, mai aspră ca efect al utilizării celor două idiomuri precedente. Familia ei – cu membri celebri la Paris – vine din Maroc, tatăl ei hotărând să se stabilească în Israel în anii 1950, la scurt timp după înființarea republicii.

Ca mulți alții, duce cu sine mai multe povești, a sa, a părinților și, încă de mai departe, cea a străbunilor. Povești uneori fericite, deseori nu, lipsite de omogenitate. Din această supraabundență ar avea nevoie să aleagă, cum i se cere celei mai mari părți dintre oameni, să simplifice pentru a se prezenta în fața lumii cu o singură identitate, numai că ea refuză. Este în același timp din

Israel și din Maroc, evreică și de sensibilitate arabă, atee și impresionată de creștinism. Formația ei de arheolog îi aduce o anume distanță și față de prezent, și față de trecut: calcă fără complexe printre diferitele straturi temporale, Iudeea lui David, cea a lui Isus, cea a romanilor, a bizantinilor, a otomanilor, a sioniștilor. Ceea ce nu-i ușurează legătura cu actualitatea israelo-palestiniană, această tragedie care opune diferite legitimități în sânul aceluiași teritoriu, la care voi reveni.

Imediat ce am zărit-o pe Guila, am intuit că ne vom apropia. Există nu numai îndrăgostiri fulgerătoare, dar și împrieteniri fulgerătoare. Rămâne de verificat reciprocitatea…

Deocamdată, înaintăm spre Muntele Tabor, iar eu mă uit prin Biblie.

Numele Tabor se referă când la pământ, când la ceruri, politic în Vechiul Testament, teologic în cel Nou. Conform Torei, luptele dintre evrei și canaaneeni se înmulțiseră înainte de era noastră, ducând la victoria celor dintâi, care guvernau regiunea. Conform creștinilor, tradiția desemnează locul schimbării la față a lui Isus: pe vârful muntelui, Fiul lui Dumnezeu se întâlnește cu firmamentul, însoțit de Moise și de Ilie, după ce-i lăsase la poale pe cei trei apostoli, Simon Petru, Iacob și Ioan. Printre zdruncinăturile drumului care ne duce la Tabor, meditez la spiritul acestor locuri, la simbolistica sa, orizontală la evrei și verticală la creștini.

Pe măsură ce ne apropiem, mă amuz cu turismul biblic. Evangheliile nu citează Taborul, „muntele cel înalt” nefiind localizat vreodată. În consecință, altă tradiție situează Schimbarea la Față în munții Hermon, înălțimi de graniță dintre Siria și Liban. În ambele cazuri, relieful surprinde privirea: Taborul țâșnește din mijlocul unui mediu plat și această izolare îl face să pară mai înalt decât Munții Galileii, deși nu se ridică decât până la 588 de metri; cât despre Hermon, cușma lui de zăpadă de la 2814 metri impresionează pe oricine-l contemplă din vale.

După părerea mea, Hermonul adună cele mai multe indicii în favoarea lui. Răspunde adecvat deplasărilor ucenicilor, are cu adevărat nevoie, după cum semnalează Evangheliile, de ascensiunea cu un rucsac în spinare, de bivuac, de ridicarea a trei corturi, spre deosebire de Tabor, un munte oarecare, pe care pasc vaci și care, în plus,

adăpostea pe vârf o fortăreață romană cu garnizoană completă – ciudat loc pentru o schimbare la față, nu?

În primele veacuri ale creștinismului, nu avea nimeni habar de Tabor. Începând din anul 348, de la Chiril din Ierusalim, muntele acesta începe să fie bănuit că ar fi locul Schimbării la Față, după care Ieronim din Stridon, un convertit, traducător al Evangheliilor în latină, trimis al Papei în Țara Sfântă, a tranșat oficial subiectul la sfârșitul secolului al IV-lea. Localizarea a fost rezultatul unui principiu și al unei erori. Eroarea? O descifrare eronată a unui text al lui Matei: „Isus a luat cu sine ucenicii pe un munte de-o parte", ceea ce a favorizat alegerea acestei forme izolate de relief, deși se putea citi: „Isus a luat cu sine de-o parte ucenicii pe un munte." Principiul? Mintea omenească are oroare de vid, deci era mai bine să fie un loc anume decât nici unul pentru Schimbarea la Față a lui Isus – se umplu astfel toate compartimentele pelerinajului.

Autocarul se oprește la jumătatea urcușului, de unde se deschide o panoramă majestuoasă. Șoferul recomandă celor care doresc să încheie ascensiunea pe jos; îi va duce până în vârf pe cei care se mișcă mai greu. Sar pe asfaltul șoselei însorite și merg înainte, cu ochii la peisajul cadrilat al câmpurilor și pășunilor, pe care o ceață fină îl trece în nuanțe pastelate, îl acoperă cu o pulbere de irealitate, după care face să dispară orizontul.

Fericit munte Tabor! Veac după veac, oamenii i-au acoperit platoul cu monumente, în timp ce natura i-a împodobit pantele cu stejari și fistici. Poate că Isus venea pe aici după lemn împreună cu tatăl lui, tâmplarul Iosif? Nazaretul nu e decât la opt kilometri… Gând la care imaginația mi se înfierbântă și se bucură să le strecoare pe furiș siluetele în labirintul pădurii.

La încheierea periplului, la capătul unei cărări pline de flori, descopăr bazilica franciscană, pe cât de elegantă, pe atât de îngustă, construită în 1919, orientată spre peisajul minunat, de către acel drag de Antonio Barluzzi, talentatul arhitect italian care și-a folosit viața pentru a înfrumusețea Țara Sfântă, introducând o tușă de romanitate. De data aceasta, împrumutase elemente ale stilului romano-sirian, cel ce prospera pe vremea lui Ieronim din Stridon, o referință ingenioasă, întrucât acest traducător, exeget, preot, canonizat după moarte, dăduse notorietate Muntelui Tabor. Două turnuri gemene

flanchează fațada, apoi, în interior, nouă naosuri laterale îl încadrează pe cel principal, rezultând astfel trei: după cum Isus și-a pornit întoarcerea către Dumnezeu înconjurat de Moise și de Ilie, ritmul ternar orchestrează ansamblul până la figurare. Înăuntru, într-un zbor al scărilor, o vibrație de lumină, aceea a cerului strălucind prin aurul mozaicurilor, creează o ambianță sclipitoare ce nu evocă bogăția în manieră europeană, ci soarele originar, vesel, binefăcător. Încă o dată, creștinismul dotat cu palmieri și păuni care își desfac penajul albastru aduce la suprafață rădăcinile orientale ale acestei religii.

Cât despre Schimbarea la Față, aceasta oferă o informație teribilă: Isus pleacă. Ar fi putut, profitând de nemurire, să ne însoțească până în ziua de azi. În loc de așa ceva, a preferat să vină pentru a ne părăsi: de supraviețuit, îi supraviețuiește mesajul. Să ne împăcăm cu asta.

Ceea ce și încerc, ca alte milioane de oameni din jurul meu, ca alte miliarde de dinainte de mine.

Și-atât mi-e de greu…

Mă alătur din nou grupului. Într-un chioșc, nu departe de bazilică, părintele Henri ne oferă o nouă slujbă revigorantă. Când unul dintre noi spune cu glas tare pagina din Matei despre Schimbarea la Față, reacționez *in petto* cu scepticism: hainele care se albesc, intrarea în scenă pe neașteptate a lui Moise și Ilie care joacă rol de figuranți fără a spune o vorbă, norul care apare dintr-odată, glasul lui Dumnezeu, care coboară din cer… Prea spectacular, prea fantastic, prea multe efecte naive și puerile! Și-atunci preotul preia subiectul, reflectează temeinic asupra misterului teofaniei, lămurește apariția și dispariția lui Dumnezeu. Lucru care mă întoarce pe muntele Hoggar, în noaptea mea mistică, iar povestea lui Matei, pe care o disprețuisem cu câteva clipe mai devreme, câștigă puțin câte puțin în profunzime. În realitate, Evanghelia se pretează unei interpretări constante. Pretinde puțină memorie, dar multă inteligență. Solicită. Nu este respectată decât punându-i-se întrebări, criticând-o. Cere o lectură activă, dacă nu cumva chiar o reformulare. Da, forța Evangheliei decurge din aceea că nu este un text, ci suportul unui text care se scrie mereu.

Pe când părintele Henri își dezvoltă sclipitor gândurile legate de teofanie, este atins de o rază, unica

rază de soare care trece prin plafonul subțire al viței de vie. Silueta i se luminează cât timp durează predica, de parcă un tehnician celest și-ar fi îndreptat proiectorul asupra părții celei mai importante a spectacolului, și-mi spun, în gând, că Dumnezeu are cu siguranță mult umor.

Ceva mai târziu, grupul se-mprăștie. Mă așez împreună cu alții pe una dintre bănci pentru a lenevi, vorbind despre mușcate și despre credință. În primul rând despre mușcate, fiindcă unul dintre tovarășii noștri, cultivator de mușcate în Insula Réunion, poartă cu sine flacoane de ulei esențial, ale cărui miresme ne desfată nările și amplifică amintirile celor adulmecate pe tot parcursul călătoriei, aceste flori robuste, în culori vii, care cresc peste tot prin preajmă. Despre credință apoi, fiind conștienți că explorăm un loc care poate că nu este cel al Schimbării la Față. Îmi expun argumentele în favoarea muntelui Hermon. Acestea conving. Tovarășii mei aprobă din cap. Totuși, posibilul echivoc geografic nu induce nici o încurcătură, nici o decepție. Fiecare își spune la rândul lui părerea:

— Fără fetișism! Nu e important dacă amplasamentul e bun ori nu pentru celebrarea evenimentului, ci meditația pe care o provoacă.

— Pelerinajul reprezintă o excursie fizică, dar mai ales o călătorie interioară.

— Creierul meu urcă mai mult decât picioarele.

— Fiecare loc îmi dă de gândit la un episod sfânt. Spiritul cântărește mai mult decât litera.

Au dreptate: să nu confundăm ocazia de a gândi cu cauza gândirii. Fie și parcurgând situri cu statut nesigur, să nu ratăm posibilitatea de a descoperi în ele un sâmbure spiritual. Locurile mărginesc orizontul, reflecția îl deschide. Iată deci paradoxul pelerinajului: adevărul pe care îl caută nu e cel al pământului, ci al cerului. Chiar dacă seamănă cu o expediție arheologică, nu se reduce la asta. Picioarele nu se lipesc de pământ, ci își iau zborul pe aripile cugetării.

Autocarul pornește din nou. Mușcata este mereu la loc de cinste în conversațiile care alunecă spre tipurile de rom cu arome de mușcată, de orhidee, de grepfrut, spre romul vechi cu aromă de lămâie. După fericirea care aprinde ochii tovarășilor mei, ghicesc că a vorbi despre

calitățile *ti-punch*-urilor ține de identitatea reunionezilor care îmi intonează astfel un soi de imn regional.

Debarcăm în Cezareea cea bătută de vânturi, la malul unei Mediterane indigo. Mă izolez de ceilalți, fiindcă simt o emoție specială: locul acesta are frumusețea unei amintiri.

Parcurg situl unuia dintre romanele mele. Personajul principal, romanul Pilat din Pont, prefectul Iudeii, întrucât detesta Ierusalimul, locuia în Cezareea, centrul lui administrativ, al cărei sector militar, dotat cu cinci cohorte și un escadron de cavalerie, mirosea frumos a piele și a cal, în timp ce sectorul civil readucea farmecul aristocratic al peninsulei iubite. Cezareea, după cum îi indică și numele, fusese construită după moda romană, de Irod cel Mare, pe vremea aceea rege al Iudeii și vasal al Romei, care își stabilise aici capitala dotată cu un port artificial, un teatru, un hipodrom și competiții atletice. Pilat din Pont s-a mulțumit să se instaleze și el aici. Văd fastuosul lui palat, piscina, mozaicurile, imaginându-mi-i pe cavalerul Pilat și pe soția lui, Claudia Procula, apoi câmpul pentru cursele ecvestre, menționat de Flavius Josephus, cu pista de 250 de metri. Totul respiră vacanță la țară, petrecere a timpului liber. Sub patronajul zeiței Fortuna, Cezareea era un Saint-Tropez al Orientului Mijlociu.

Voi murmura oare și eu, ca Antiohus al lui Racine: „Voi rămâne mult timp umblând fără țintă prin Cezareea”? Deci rămân aici pentru a visa cât mai mult timp cu putință. Cât e de la-n-demână să-ți scoți la iveală ruinele atât de bine conservate! Imaginația mea ridică la loc zidurile, pune la loc țigla pe acoperișuri, completează frescele, reface inscripțiile, reintroduce zgomotele, mirosurile, mișcările, agitația unei cetăți. Palmele-mi mângâie tandru „piatra lui Pilat”, vestigiu epigrafic ce-i atestă prezența – în realitate o reproducere, originalul fiind conservat la Muzeul Israelului. Vizita mea în acest oraș pe unde nu am pus niciodată piciorul, pe unde totuși am trăit ca scriitor, are efectul unei regăsiri. *Evanghelia după Pilat* capătă corporalitate.

Plimbându-mă, detectez o a doua Cezaree, aceea creștină. O percepi privind țintă marea, nu țărmul. Pentru a o repera trebuie s-o pierzi din ochi în orizontul maritim.

De aici, creștinismul și-a-ntins pânzele, a pornit spre larg și a devenit universal. La câțiva ani după crucificare,

Simon Petru s-a dus la un centurion roman din Cezareea, care-i ceruse să vină la el. Vizita o rupea cu uzanțele – un evreu nu avea voie nici să frecventeze un străin, nici să intre în legătură cu el –, Dumnezeu îi arătase lui Simon Petru că nu trebuia să declare nici un om inferior ori nefrecventabil. „Primul" apostol al Bisericii a făcut însă mult mai mult: spre stupefacția generală, l-a botezat pe cinstitul militar Corneliu în numele lui Isus Christos. Prin aceasta, făcea o revoluție: nu păstra creștinismul doar pentru poporul ales, pentru evrei, ci îl deschidea către păgâni, către toate națiile, inclusiv către dușmanul tradițional, romanul persecutor.

Pălăria mea de pai își ia zborul, îmi scapă, se-nvârte și dispare. Vântul bate exact spre vest. Duce oare și ceva din Iudeea până la Roma?

✶

Anumite momente ale pelerinajului mă deconcertează, căci nu trezesc în mine nici o meditație…

Cum se întâmplă azi la Meghido…

Locul mă interesează din punct de vedere arheologic și totuși nu-mi dă nimic de gândit. De șapte mii de ani, diferitele etape ale Meghidoului s-au îngrămădit în asemenea măsură unele peste altele, încât straturile au sfârșit prin a alcătui o colină artificială, un mic munte în douăzeci și cinci de faze, însemnând douăzeci și cinci de cetăți succesive.

Situat pe drumuri comerciale, Meghido a fost disputat de multe triburi, națiii, iar săpăturile lui Israel Finkelstein au relevat monumentalitatea fortificațiilor, grosimea impresionantă a zidurilor de apărare, de la patru la șapte metri. Ansamblul amintește de o tehnică a războiului care aproape că a dispărut în vremea noastră: asediul. Acest punct fortificat s-a organizat pentru a face față unor asalturi interminabile, edificând un siloz gigantic pentru grâne, schimbând cursul unui izvor care curgea pe la poalele sale, mascându-l prin săparea unui sistem hidraulic subteran pe ale cărui galerii răcoroase o iau.

Biblia nu se arată deloc zgârcită cu Meghidoul, o cetate pe care evreii trebuiau neapărat să o controleze. Cât despre apostolul Ioan, acesta l-a rebotezat în Apocalipsă Armaghedon, locul în care, într-o zi, se vor

confrunta Dumnezeu atotputernicul și regii pământului. Acest vestigiu al trecutelor bătălii se înalță ca un simbol al înfricoșătoarei bătălii ce va să vină.

Avem o serioasă rezervă privitoare la Apocalipsă. Cum nu am descoperit niciodată vreun conținut spiritual major în această carte profetică pe care prefer să o închid decât să o deschid, mă liniștește să notez că la fel se întâmplă și cu părintele Henri, cu Guila și cu pelerinii noștri.

Nu la fel stau lucrurile și cu un grup de americani de lângă noi. Deasupra armurăriei antice, ei flutură un drapel uriaș al Statelor Unite, cântă și țipă, cu obrajii stacojii, cu pupilele strălucitoare.

Mă apropii de unul dintre ei, un blond atletic, în bermude, cu trăsături regulate. Încântat de curiozitatea mea, îmi spune că s-a alăturat, împreună cu prietenii lui de treizeci de ani, Martorilor lui Iehova. „Într-o bună zi, Dumnezeu îl va învinge pe Satana, va nimici necredincioșii, după care Pământul nu va mai cuprinde decât oameni fericiți, sănătoși, eliberați de păcat și de moarte.” Pentru el și ai lui, prezența aici e de maximă importanță, fiindcă îi învață că în acest loc armatele cerului, conduse de Isus, vor distruge toate guvernele. De fiecare dată când pronunță „Armaghedon”, gura îi explodează, aud cataclismul, norii se înnegresc, mă prăvălesc într-un film catastrofic. Apoi, îmi precizează, Isus împreună cu 144.000 de oameni aleși, va domni asupra Pământului timp de o mie de ani. Cum sesizez că nu are nici o îndoială că va face parte din cei 144.000 de aleși, mă mulțumesc să răspund:

— Doar o mie de ani?

Mă privește năuc în timp ce mă îndepărtez.

Când tovarășii mei mă întreabă ce mi-a mărturisit, sintetizez în puține cuvinte, pretextând că mă obosește gândul de a relata asemenea inepții. De fapt, mi-era rușine. De ce să-mi fi ținut americanul acel discurs? De ce l-am desconsiderat pe loc? Convingerea tânărului mă tulbură fiindcă, deși e bazată pe aceleași texte ca ale mele, eu am respins-o, considerând-o stupidă.

Trebuie să crezi, dar în ce? Apetitul cu care acest băiat se repede la povestea catastrofică, paranoică, maniheistă ilustrează perfect o tendință a culturii americane, vehiculată de politicieni și de filmele comerciale. Lupta binelui cu răul, violența ca soluție,

cultul forței rezultând de aici, iată ce descopăr și în discursurile unui ateu american, dar și în ale unui credincios. Cine pe cine a influențat? Cine a fost primul, oul, sau găina? O anumită viziune biblică a creat această ideologie, sau ideologia a influențat lectura acestui apendice evanghelic?

Prin comparație, pietatea mea mi se pare pură, edenică, înțeleaptă.

Dar am dreptul de a afirma așa ceva? Ce motiv mă îndreptățește?

Credință contra credință, ceea ce e echivalent, ca în timpul unui proces, cu o mărturie contra alteia.

Evident, acest martor al lui Iehova care a luat avionul pentru a se duce la Armaghedon mă consideră un catolic decadent. Evident, eu care am luat avionul pentru a mă duce la Ierusalim și nu trec prin Meghido decât din scrupul de istoric, îl diagnostichez ca fiind un iluminat atins de o formă deviantă de creștinism, pe scurt, membru al unei secte.

Cine vede corect?

Secta este întotdeauna religia altora.

✶

Recitind în această dimineață carnetul, observ o eroare bizară.

În portretul Guilei, îi descriam ochii luminoși, din nuanțe de gri, argintiu și azuriu. Cu toate acestea, cum stă în fotoliul de lângă mine, constat că irișii îi sunt căprui. Cum de m-am înșelat în asemenea hal?

Descrisesem efectul pe care ea îl genera. Nu trebuie confundați ochii cu privirea. Cei dintâi sunt materie, cealaltă e lumină. Unii vorbesc despre trup, cealaltă vine din inimă.

Guila are ochii căprui și privirea albastră.

✶

Părăsim în această după-amiază Nazaretul.

Curtea cu mușcate carmin se umple de valize. Iată-mă deja obligat să contemplu cu nostalgie mănăstirea, să regret sporovăiala călugărițelor scânteietoare, al căror surâs mă încălzea. Ieri, unele dintre ele, franțuzoaice și italience, îmi mărturisiseră că-mi devoraseră cartea, *Oscar și Tanti Roz,* mărturisire care dezlănțuise râsete

înfundate și îmbujorare. Le-am întrebat care era motivul jenei. Le era interzis să citească romane contemporane, mi-au spus, iar biblioteca lor nu cuprindea nici unul; totuși, înregistrau unele citite cu glas tare, destinate celor cu deficiențe de vedere… Iată deci cum se apropiaseră de micul meu Oscar.

Autocarul ajunge liniștit la Betleem.

Simpla evocare a numelui mă întoarce în copilărie. Mi se părea atât de frumos încât îl cântam, îl spuneam cu voce tare, îl pronunțam cu orice ocazie, cu motiv ori nu. Betleem sună atât de puțin franțuzește, cu *t*-ul lui urmat de *l*, cu *e*-ul dublu și consoana finală *m,* fără acel *e* mut. „Isus s-a născut la Betleem.” Mă opream la fiecare cuvânt doar din plăcerea de a-i mesteca toate consoanele și mă dădeam în vânt după ieslea de la Betleem, pe care o așezam sub bradul de Crăciun, căruia îi admiram podoabele din mucava, copilul rozaliu din culcușul lui de paie, luminos ca o stea. Nuditatea lui era dovada unei indiferențe suverane și-i sugera divinitatea, în timp ce Maria, Iosif, păstorii, magii erau înfășurați în mantale groase. La fel de goi, boul și măgarul, cu imensii lor ochi visători, mai degrabă păzeau bebelușul decât să se mire de apariția lui; calmi, mi se păreau mai apropiați de Isus, deținători ai unei înțelepciuni mai mari decât cea a bipedelor emoționate. Fără a o ști, mă uitam la iesle cu aceeași privire încărcată de dragoste ca Francisc de Assisi: vestea cea bună se adresa și animalelor. Nu știam că în Galileea antică, locuințele erau deseori lipite de o stâncă, în așa fel încât partea construită să adăpostească oamenii, și grota să fie folosită ca staul.

Am ajuns la Biserica Nașterii Domnului.

Călătoream și aici pe teritoriul incertitudinii. Nașterea lui Isus o povestesc doi dintre evangheliști, Matei și Luca. Marcu și Ioan nu-l descriu decât odată devenit adult. „Dar voi cine ziceți că sunt Eu?” Luca vrea să își facă ascultătorii să înțeleagă că divinul pătrundea în istorie, într-o umanitate precisă – în Iudeea, sub domnia lui Augustus –, comună și săracă, – „în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru ei” –, ținând mai ales să dovedească faptul că profeția lui Miheia despre orașul lui David se realizează: „Și tu, Betleeme, […] din tine va ieși Stăpânitor peste Israel, poporul meu.” Poate că alegerea acestei localizări ascunde mai multe rațiuni teologice

decât factuale. Unii istorici se îndoiesc că nașterea s-ar fi întâmplat la Betleem, optând mai degrabă pentru Nazaret, Capernaum sau Chorazin.

Biserica Nașterii Domnului a fost construită în secolul al IV-lea, cerută de împărăteasa Elena fiului ei, împăratul Constantin I. Renovată neîncetat, mărită, reconstruită, restaurată, rămâne una dintre cele mai vechi biserici din lume.

Se intră pe o ușă foarte mică, semănând cu o gaură săpată în peretele din piatră, care te obligă să te apleci, ceea ce amintește de intrarea într-o grotă. Îmi place instantaneu această „ușă a umilinței", rudimentară, inversul a ceea ce s-ar numi decorativ, care obligă credincioșii să se încovoaie, să revină la înălțimea din copilărie. Uitându-mă atent, observ pe fațada în care este decupată urmele unui portal impunător, un arc ascuțit gotic care fusese umplut; cruciații din secolul al XII-lea îi reduseseră dimensiunile fie pentru a crea o iluzie optică implicând premoniția unei caverne, fie pentru a-și asigura securitatea.

Din contră, nava se dovedește uriașă, cu atât mai mult cu cât, conform obiceiului ortodox, nu dispune de nici un mobilier. Umblu printre coloane, descifrez inscripții care, din veac în veac, exprimă aceeași dorință iluzorie de a lăsa o urmă, mă opresc la frescele cu figurile sfinților, care le reproduceau probabil pe acelea ale comanditarilor, examinez apoi fragmentele constantiniene de mozaic ce prezintă, ici și colo, străpungeri în planșeul care fusese construit ulterior.

Un iconostas amplu se ridică înaintea altarului, întrucât această secțiune a bazilicii este administrată de grecii ortodocși. Ridic privirea și sunt impresionat: din tavan atârnă o bogăție de sfere rubinii, policandre aurite, ciucuri, candelabre cu canafuri, o grămadă de nimicuri zornăitoare care adună la un loc tot ce sclipește, în care cristalul rivalizează cu acrilicul, lucrul de preț stă lângă cel de talcioc, praful de aur lângă prafurile atotvindecătoare ale șarlatanilor. Mă impresionează mai ales lămpile de sanctuar cu lumină veșnică, din alamă, care, conform Exodului, folosesc „untdelemn curat pentru luminat, stors din măsline, ca să ardă sfeșnicul în toată vremea"; deși dotate în ziua de azi cu electricitate, adună mereu evrei sau creștini, agățate și în sinagogi și în

biserici, marcând prezența eternă a lui Dumnezeu într-o parte, a lui Isus în cealaltă.

Grupul nostru se apropie de peștera Nașterii Domnului, situată sub biserică. Un călugăr ne taie calea. În acest moment are loc o slujbă în italiană.

Așteptăm așezați pe treptele pe care se coboară în peșteră.

Începe o slujbă în engleză.

Pe măsură ce slujba se desfășoară mai departe, apar și alți pelerini. Nou veniții stau în picioare și bat pasul pe loc, cu sutele de acum.

Așteptăm.

Trece o oră. Biserica s-a umplut, aerul lipsește. Notez în carnet, corectez textele anterioare, cizelez reflecțiile. De fiecare dată când mă întrerup, observ plictiseala care încremenește chipurile. Lipsit de scris, aș fi fost cuprins de mânie. Cum adică? Așadar suntem reduși la o umanitate inferioară, la o turmă care nu merită decât să lâncezească? Preoți și călugări refuză să ne informeze, făcându-ne doar niște semne cu gesturi disprețuitoare, fără a se uita la noi, să nu înaintăm un deget măcar. Locul acesta este cel în care nici un privilegiu nu ar trebui să se exercite, căci aparține tuturor. Preempțiunea peșterii pentru liturghii cu câte cinci persoane mă șochează, o consider anticreștină, fiindcă orice om face tot cât oricare altul. Cea mai revoluționară invenție a creștinismului, egalitatea sufletelor, fără de care nu ar fi fost proclamate drepturile omului, se dovedește batjocorită în chiar locul nașterii sale!

Slujba se încheie, dar călugării, nu mai atenți la noi decât la niște muște inoportune, ne împing și coboară să facă curat în peșteră.

Spală pe jos și agită niște casolete fumegânde. Unde să fi descoperit tămâia asta? Pute a benzină, a cauciuc ars. Îngrețoșați, scoatem din genți măștile chirurgicale pe care epidemia de Covid ne forțase să le purtăm până acum câteva săptămâni. Nu surprind nici un bombănit la tovarășii mei, încercările spirituale ale pelerinajului incluzând răbdarea, și le invidiez tăria.

Călugării bărboși pe care-i zăresc trebăluind încearcă să dea la o parte cu mâna fumul cenușiu și pestilențial pe care tot ei îl împrăștie.

Ușa îngustă, din bronz, mă tulbură. De două ceasuri de când o tot privesc imediat ce-mi ridic ochii din carnet,

mi se pare un vagin, un vagin magnific, un vagin dorit, căutat, respectat, celebrat, un vagin sublim și creator, autor al vieții, origine a lumii. Peștera Sfintei Marii trezește în mine o reverie poetică, una care elogiază carnea, pielea, frumusețea ei catifelată, legitimitatea dorinței și a plăcerii. Niciodată nu am văzut nimic obscen în corp, nimic indecent în nuditatea lui, și mă gândesc la cele ale femeilor pe care le-am iubit, dar și la cel al mamei mele. Toate componentele femininului se adună la un loc, corpurile care provoacă dorința, corpurile care nasc copii. Iubita nu se disociază de mamă. Din contră, o generează.

În ciuda măștilor, tămâia ne aduce în pragul greții. Se tușește. Se scuipă. În spatele meu, o matroană italiană strigă cu umor: „Mi-e rău ca unei femei gravide exact aici, în fața peșterii Nașterii Domnului!” Izbucnim în râs.

Călugării țâșnesc printre noi, despicând mulțimea. Șeful lor, cu voce bubuitoare, rămâne jos și ne face semn să intrăm unul câte unul. Îmi rețin iritarea: plătit, selecționează și organizează conform unei priorități rușinoase, favorizându-i pe unii. Când îmi vine rândul, îi arunc o privire furioasă de care, evident, nici că-i pasă.

Să fie de vină contextul? Uzura nervoasă provocată de așteptare? Indignarea? Odată ajuns în acest spațiu strâmt, mă trezesc descumpănit. Constat mai întâi că peștera este integral împodobită, acoperită cu marmură pestriță și draperii de mătase, cu excepția câtorva centimetri pătrați de rocă netezită de milioane de palme. Observ apoi că vizitatorii se pleacă acolo, unul după altul, timp de zece secunde, nu mai mult, altfel un călugăr le strigă să se dea la o parte. În sfârșit, spectacolul întristător îmi amintește cât de mult ține de nesigur această localizare.

Rezultatul? Îndeplinesc gimnastica pelerinului: îngenunchez, schițez semnul crucii și mă ridic înainte ca acel kapo să latre la mine.

Ies din ungher sufocându-mă, cu plămânii atacați de tămâia grețoasă.

Cine să fi lipsit la întâlnire? Fecioara Maria, sau eu?

Continui vizita, confuz.

La subsol, mă opresc în chilia în care lucra Ieronim din Stridon. Am norocul să rămân liniștit aici un sfert de ceas. Fără îndoială, colțul acesta atrage puțini turiști.

Totuși, aici este încăperea în care, pe la anul 400, Ieronim s-a consacrat traducerii Vechiului și Noului Testament. Cunoștea cele două limbi, ebraica mai întâi, greaca apoi, și a scris o versiune latină de autoritate timp de secole, Vulgata, adică „textul făcut accesibil", care a permis difuzarea Bibliei. Patron al traducătorilor, a clarificat exegeza, distingând trei niveluri de interpretare, istorică, alegorică, apoi spirituală. Detestând trândăvia, îi sfătuia pe ceilalți să se dedice continuu unei activități „pentru ca diavolul să te găsească întotdeauna ocupat" și a dus o viață pe cât de plină, pe atât de ascetică. „Christos e gol, urmează-l gol. E greu, e grandios, dificil, dar splendidă e recompensa."

Părăsesc scriptoriumul, acest birou al Sfântului Ieronim, și mă plimb prin curți, clauzuri, grădini vecine cu mănăstirea. Nu știu de ce, născându-se din cerul arzător, imaginea mamei mă învăluie cu surâsul, cu pleoapele ei încrețite de tandrețe. Din joacă, preiau rolul ghidului. De parcă m-ar vedea și m-ar auzi, parcurg locurile, i le comentez, îi justific afluxul de femei cu voalul pe față, amintindu-i că musulmanii o iubesc pe Sfânta Maria – Lalla Maryam. Sigur, știu că e un artificiu, știu că vorbesc cu o moartă, că figura ei se reduce la o amintire, și totuși perseverez, e aici, e cu mine și refac vizita numai pentru ea.

Când mă alătur iarăși grupului, strălucesc. Am înțeles că, dacă Biserica Nașterii Domnului nu mi-a prilejuit întâlnirea cu Fecioara Maria, m-a adus însă în prezența mamei mele.

Acesta să fi fost scopul?

E același lucru?

✶

Zidul…

„Dacă înțelegi ceva din situația Ierusalimului de azi, înseamnă că ți s-a explicat prost", mi-a șoptit un prieten evreu în ziua în care am plecat.

De dimineață, înainte de vizita la Biserica Nașterii Domnului, am dat pentru întâia oară nas în nas cu simbolul dezastrului.

Betleemul situându-se în Cisiordania, ne-am apropiat de frontieră. Când am ajuns la punctul de control militar, ghida noastră, Guila, care este evreică, s-a așezat

din prudență în fundul autocarului, temându-se că ar putea complica trecerea prin filtru. Santinelele ne-au lăsat să trecem fără verificare.

Am mers pe lângă zidul de separare dintre Israel și Palestina. Mai înainte, nu observasem în depărtare decât versiunea „lejeră", rânduri de grilaje; de acum mâinile îmi atingeau un zid greu, opac, carceral, o împrejmuire alcătuită din plăci de beton groase și înalte.

Și numai urâțenia lui e scandaloasă. Zidul astupă întreg orizontul, fie el vizual ori mental.

Sancționează un eșec, nu unul de securitate fiindcă a redus numărul de atentate-sinucigașe – în paralel, statul palestinian a semnat un acord –, ci un eșec istoric și politic: întruchipează imposibilitatea de a ajunge la pace. Construit începând din 2002, din timpul celei de-a doua intifade, perioadă de agresiuni intense între palestinieni și israelieni, este prezentat de politicienii evrei ca provizoriu, deși sunt motive să te îndoiești.

„Dacă înțelegi ceva din situația Ierusalimului de azi, înseamnă că ți s-a explicat prost."

În acest zid am descoperit însăși esența tragediei.

Care e tragedia?

Confruntarea dintre două legitimități. Cele două tabere care se opun una alteia au ambele dreptate, în felul lor. Nu este vorba nici despre vreo luptă între bine și rău, nici despre vreun asalt al adevărului împotriva minciunii, ci despre două concepții ireconciliabile asupra binelui, despre două adevăruri care se exclud.

Israelul are dreptate, Palestina are dreptate. Cele două țări își justifică ocuparea teritoriului printr-o prezență îndelungată, ancestrală, licită.

Evreii au fost alungați în două rânduri: elitele le-au fost împrăștiate o primă oară în anul 587 înainte de Christos de către babilonieni, o a doua, decisivă, de către romani, în anul 70. Titus, viitorul împărat, a asediat, a jefuit, a incendiat Ierusalimul, a masacrat populația și a distrus Templul, ceea ce a provocat exilul. În secolul al XIX-lea, ascensiunea naționalismului și antisemitismului în Europa a împins evreii din diaspora să își dorească un stat evreiesc. A luat astfel naștere mișcarea sionistă care visa la revenirea în Israel. Oroarea absolută comisă de naziști prin punerea la cale a exterminării evreilor a deschis ușile proiectului: cu susținerea ONU, înființarea statului Israel a fost proclamată în 1948.

Or existau populații care ocupau legitim acest teritoriu de două mii de ani, care trăiseră sub imperiul roman, apoi otoman, deveniseră musulmane în majoritate și vorbeau araba sau turca. În 1947, arabii palestinieni, la fel și statele arabe vecine, au respins planul de împărțire propus de ONU. Violența a crescut. La rândul lor, aceste populații au fost supuse expulzării și au suferit din partea evreilor ceea ce aceștia din urmă suferiseră cândva din partea romanilor. Așa că au pus mâna pe arme și totul s-a înveninat.

Aceasta este logica tragică: fiecare dintre blocuri are legitimitatea sa, care este negată de cealaltă parte.

Aceasta este logica tragică: cum nimeni nu are dreptate și nici nu greșește, forța se substituie dialogului, dreptului.

Aceasta este logica tragică: problema se amplifică și rămâne fără ieșire.

Cu toții preferăm spontan tragediei drama, cu schema ei maniheistă: cel bun și cel rău, cel drept și cel nedrept, mesagerul adevărului și emisarul minciunilor.

Când te naști israelian sau palestinian, îți alegi rapid clanul, fiindcă prin sânge, sărbători, amintiri, doliu și dureri uneori, te legi de o anumită comunitate. Am întâlnit totuși israelieni și palestinieni șocați de acest conflict care le-a luat ostatică gândirea; aceștia suferă că nu pot face apel la analize, nu pot cântări argumentele pro și contra, înființa un spațiu al dialogului, deci al împărtășirii aceluiași subiect. În spatele urii față de celălalt se ascunde întotdeauna o aversiune fundamentală: refuzul complexității. Cei ce vin cu nuanțe, cei care percep tragedia și nu o înlătură cu ajutorul unei alegeri partizane, își mențin cu dificultate poziția: acești schismatici se dovedesc de neauzit, tratați cu promptitudine drept antiarabi ori antisemiți.

„Dacă înțelegi ceva din situația Ierusalimului de azi, înseamnă că ți s-a explicat prost.”

În fața acestora, consternați dar conștienți, înțelegând tragismul conjuncturii, negustorii de dramă proliferează. Sub drapelul unei idei reducționiste, adună oamenii pentru a vota sau pentru a lupta, nerăbdători să impună un remediu unic pentru maladii cu cauze multiple. În acest sens, teroriștii și demagogii sunt la fel: resping tragedia, strecurându-ne drama.

La baza zidului din beton, am închis ochii de la bun început, strigând în gând: „Ajunge!” Totuși, a trebuit să-i redeschid și nu am mai știut ce să propun.

E inconfortabilă luciditatea. Cu toate acestea, nimic nu e mai rău decât confortul care duce la moartea celuilalt. Lenea radicalismului și asceza moderației…

Sub zidul încă țintă a gloanțelor, o frescă mi-a atras atenția, un porumbel al păcii, acela care i-a adus lui Noe ramura de măslin ce anunța încheierea Potopului. Planează pe-aici, cu aripile larg deschise, apărat de o vestă antiglonț, dar cu gâtul luat la țintă de un trăgător.

Banksy, un artist graffiti britanic, l-a pictat cu șablonul în 2005. Denunța astfel gestionarea militară a diferendului și arăta că acest tratament nu ar face decât să ucidă pacea. Banksy, după exemplul lui Fantomas, Zorro sau Batman, se ascunde în spatele armurii anonimatului; la fel ca ei, respinge ordinea prestabilită, lucrează în clandestinitate, refuză să confunde legalul cu ce e drept. Arta trebuie să se insereze peste tot, pentru toți, este o manifestare a libertății. Candidul său porumbel, care nu crede în puterea armelor și care își trăiește ultimele clipe, m-a emoționat profund.

Mă așezasem înaintea frescei, considerând foarte eficientă ironia poetică, în clipa în care Guila s-a apropiat de mine; mi-a sugerat să merg să descopăr șabloanele, tagurile, stickerele cu care Banksy și alți grafferi au îmbrăcat bariera. După ce m-am plimbat prin fața câtorva opere, am început să fiu deranjat de fenomen: zidul se metamorfoza într-unul de expoziție, un muzeu uriaș în care se dezlănțuiau talentele. Nu era jenant? Nu însemna asta că devenea acceptabil? Ba chiar prețios? Când va fi să fie demolat, nu se vor ridica glasuri care să-l apere ca obiect de patrimoniu? Guila mi-a confirmat că unii locuitori ai Betleemului chiar se temeau de asta. Într-o zi, pe când Banksy picta, unul i-a spus: „Înfrumusețați zidul.” Banksy i-a mulțumit, dar omul l-a întrerupt: „Nu vrem ca zidul să fie frumos, nu vrem zidul ăsta. Întoarceți-vă acasă.”

Am ajuns apoi până la un bloc modest conceput și decorat de Banksy, Walled Off Hotel – „Hotelul tăiat de zid” –, nume care mizează pe sonoritatea asemănătoare cu Waldorf, un lanț hotelier de lux unde sunt expuse deseori opere de artă. Stabilimentul se laudă că poate oferi „cea mai rea panoramă posibilă”: camerele dau

direct spre zid. Am luat un pahar în barul aparent banal și vetust, până când privirea a distins numeroase opere ce urmăresc deturnarea anumitor clișee în mod subversiv; de plafon sunt agățați îngeri baroc împopoțonați cu măști de oxigen, pe pereți camere de supraveghere înlocuiesc trofeele de vânătoare, într-un loc un cimitir de chei inutile, în altul tablouri închipuind un cerb prins între garduri, o oaie înconjurată de lupi și, pe o măsuță, obiectul meu preferat: două acvarii puse unul lângă altul, conținând fiecare câte un caras roșu din rășină, care dorește să își întâlnească semenul, dar degeaba… În spatele sălii, un muzeu liliputan spune povestea recentă a părții palestiniene. Și aici resimt o compasiune frățească. Amabil, personalul ne lasă să vizităm două camere noi, concepute de artiști, una reproducând o tabără militară, cealaltă un apartament prezidențial a cărui somptuoasă și clocotitoare cadă de baie este alimentată de un biet rezervor de apă instalat de obicei pe acoperișurile caselor palestiniene.

Guila și cu mine ne întoarcem la hotelul nostru, Holy Family, simplu, funcțional, ținut de palestinieni creștini. Cum nu dispunem de capelă, părintele Henri a transformat barul de la parter în altar; în spatele acestuia, în lipsă de vitralii, se ridică un panou publicitar Coca-Cola din plastic roșu închis, pe când filtrul de cafea ține loc de cruce. Îmi place această insolență, această libertate care constă în a declara: „Delimitez o zonă sacră.” Încă din antichitate, de la cercurile de menhire până la templele păgâne, nu există religie fără un spațiu închis; voința preotului îl definește și voința credincioșilor îl aprobă. Dintr-odată, îmi amintesc de unii musulmani întâlniți în timpul călătoriei prin Sahara: dacă nu dispuneau de covorul lor de rugăciune, fie desenau conturul unuia pe nisip, fie puneau sub ei un ziar.

În timpul slujbei, mă gândesc la ai mei, mă concentrez asupra celor care sunt supuși la încercări, sper să-i transmit energia, încrederea, liniștea mea lui Richard Ducousset, editorul și prietenul meu care, în acest moment, luptă curajos cu un cancer pentru care a trebuit să facă o serie de operații pe cât de periculoase, pe atât de interminabile.

Când mă gândesc la timpul de care am avut nevoie pentru a intra în ritmul liturgic al pelerinajului, îmi urăsc

încetineala. Voi ajunge vreodată să nu mai fiu încurcat de mine însumi?

La încheierea ceremoniei, un gest al părintelui Henri risipește biserica imaginară și barul redevine bar.

Iată, spre deosebire de zid, o barieră care se șterge…

✶

Va obține oare genetica Premiul Nobel pentru Pace?

Ancheta a început cu istoricii. Aceștia au arătat cum, contrar legendei, distrugerea Templului de către Titus a provocat în anul 70 o împrăștiere masivă, dar nu totală, a populației evreiești: evreii rămăseseră pe loc, mai ales țăranii legați de câmpurile lor. Dacă li se urmărește destinul de-a lungul secolelor, se observă că au fost elenizați, romanizați, convertiți la islam. Din ei se trag palestinienii de azi, care au păstrat amprenta trecutului lor în dialect, în patronime, în practicarea circumciziei chiar după naștere, pe când islamul o impune în adolescență. Ancheta continuă cu lucrările unui biolog spaniol, Antonio Arnez-Vilna, care a pus în lumină o înrudire genetică între evrei și palestinieni, o proximitate reieșită din studierea bolilor ereditare.

Războaiele care se duc de șaptezeci și cinci de ani între Israel și Palestina se dovedesc deci un război fratricid. Același sânge curge de ambele părți.

Din punctul de vedere al omenescului, toate războaiele sunt fratricide, după cum se străduie să ne-o amintească miturile, opunându-i pe Seth fratelui său Osiris, pe Cain lui Abel, pe Eteocles lui Polinice, pe Remus lui Romulus. Ce crudă ironie să constați că și aici istoria desface ceea ce natura a făcut! Hazardul cuceririlor, convertirilor, exilurilor, întoarcerilor au separat ceea ce era unit.

Va reuși conștientizarea unei fraternități originare să modifice spiritele, să inducă noi comportamente? Astfel de informații vor diminua oare tensiunile?

Visez ca într-o zi, mai precis într-un 10 decembrie, să aterizeze la Oslo niște geneticieni care să primească Premiul Nobel pentru Pace fiindcă au contribuit, conform dorinței din testamentul lui Alfred Nobel, „la apropierea dintre popoare, la eliminarea sau reducerea armatelor permanente”.

Din păcate, dificultatea nu constă în a spune, ci în a te face auzit.

✶

Bunele surori…

Bunele surori vii, longiline, alergând cu voalurile în vânt în loc să păşească liniştite, purtate de un elan care le depăşeşte.

Bunele surori luminate de un surâs pe buze nu pentru a seduce, ci mai degrabă pentru a primi şi împărtăşi o bucurie care trece.

Bunele surori de douăzeci de ani, proaspete, cu tenul imaculat, cu ochii puri, surprinzând bărbaţii obişnuiţi să vadă chipuri machiate.

Bunele surori de şaptezeci şi cinci de ani, zvelte ca nişte mondene din Paris, dar fără bijuteriile şi taioarele de la Chanel.

Farmecul fără afectare mă tulbură. Fiindcă suprimă dimensiunea erotică, îmi devin imediat surori.

Mă simt bine în apropierea lor. Sau mai degrabă mai bine.

Astăzi am descoperit Surorile lui Emanuel, care locuiesc într-o mănăstire clădită pe o înălţime, pe un deal stâncos dintre Betleem şi Ierusalim. Sub clădirea din piatră ocru coboară spre poale o grădină fertilă, o grădină umbroasă, luxuriantă, înflorită, plină de arbori de fistic, apoi de vreo sută de măslini cenuşii ale căror fructe vor atinge în curând maturitatea. Jos e valea Iordanului, în faţă Munţii Moabului. În schimb, când te întorci, imaginea nu mai pare aşa de veselă: mănăstirea e construită la umbra zidului. Direct pe beton, călugăriţele au pictat o imensă icoană a Sfintei Marii, rebotezată Doamna-Noastră-care-face-să-cadă-zidurile; se roagă în fiecare vineri în franceză, în arabă, împreună cu cine doreşte, implorând-o ca prin înflăcăratul ei intermediu să „facă să cadă acest zid, zidurile din inimile noastre, toate zidurile care nasc ură, violenţă, frică, indiferenţă între oameni şi între popoare”. Nu aparţin Bisericii Latine, ci Bisericii Melkite, de rit oriental, şi asigură o prezenţă prin rugă în mijlocul acestei închisori sub cerul liber, propunând buna înţelegere ca remediu al războiului. Promovează un dialog al civilizaţiilor, al culturilor. În

mijlocul dezbinărilor, atentatelor, represaliilor, această minusculă comunitate de patru călugărițe dorește să primească pe oricine, declarându-se prietene ale tuturor confesiunilor.

Mă cuprinde un soi de amețeală: cum adică, doar patru surioare pentru un mesaj atât de mare? Patru femei fără arme și fără bani? E magnific, ori derizoriu? Încep să formulez ceva ce aș numi sindromul Nazaret: disproporția dintre punctul de plecare și cel de sosire.

Copilul unui târgușor agățat de munte a cucerit milioane de suflete și a schimbat lumea.

Ar putea oare aceste patru călugărițe, legate și ele de muntele lor, să adune inimile și să îmblânzească moravurile?

La întoarcerea de la mănăstire, Guila, ghidul nostru, cere ca autocarul să se oprească în fața unui magazin de suveniruri.

Pelerinii s-au repezit înăuntru. Vânzători captivanți ne-au primit în franceză, cu suc de rodii și un discurs de bun venit vesel, bine rodat. Contaminat de entuziasmul tovarășilor mei, am parcurs rafturile pentru a găsi ceva de adus din călătorie. Dar vai, urâțenia concura cu abominabilul: ieslele din lemn de măslin veneau direct din coșmarurile mele, aspectul funebru al icoanelor argintate îmi făcea silă, cât despre abundența de inele, coliere, șiraguri de mătănii provocau aceeași impresie ca sortimentele de pe la bâlciuri. Când am încercat să mă îndrept către sărurile și săpunurile de la Marea Moartă, Guila m-a oprit șoptindu-mi că-mi va arăta unele mai pure în altă parte. Pe scurt, deși dădusem dovadă de toată bunăvoința din lume, am eșuat în tentativa de a cumpăra și cel mai mic fleac, așa că m-am dus discret în parcare.

O mulțime de tineri care nu era pe-acolo în momentul în care autocarul garase, a apărut cu tot soiul de întrebări. Îngrijiți, seducători, ba chiar eleganți, s-au repezit la mine, arătându-mi care sacoșe din pânză, care calendare, care tricouri. Deși nu prezentau nici un semn de sărăcie, lăsau să transpară din comportament o febră, o insistență care denotau grija puternică de a se hrăni pe ei și familia lor. Urgență ce crea o efervescență abia ascunsă de politețe. N-am mai stat pe gânduri și i-am ales pe cei care păreau cei mai copleșiți de nevoi.

Și aici am comis o greșeală.

După ce am plătit, am dat înapoi produsele, sugerând în engleză: „Nu, păstrați-le. O să le mai vindeți o dată.” S-au încăpățânat, s-au posomorât. Aproape înfuriați, mi-au înghesuit cu forța obiectele în mâini. Ferm, am rezistat.

Guila a venit în fugă și mi-a șoptit la ureche:

— Oprește-te, îi umilești.

Rușinea mi-a apăsat pe loc umerii. Nu doar că le disprețuisem lucrurile, dar îi mai disprețuisem și pe ei. Tratasem acei vânzători ca pe niște cerșetori.

Confuz, jalnic, oripilat de propria-mi stângăcie și de senzația de vinovăție pe care o provocasem, am mai făcut și alte cumpărături, apoi am urcat în autocar încărcat de tot soiul de lucruri de proastă calitate, pe care nu vedeam cum le-aș fi putut face cadou la întoarcerea acasă.

Am hotărât atunci să încep o colecție de un nou fel.

Va fi o colecție de obiecte uitate: la fiecare plecare dintr-un loc, voi lăsa ca din neatenție nimicurile din ajun în camera de hotel.

✶

Istoria omenirii se reduce la o tensiune între două elemente arhitectonice: zidul și podul.

Care funcționează invers. Zidul separă, podul apropie. Primul interzice, al doilea permite. Unul exprimă suspiciunea, celălalt încrederea.

Evident, este nevoie de fiecare dintre ele. Zidurilor le prefer însă podurile.

✶

Evangheliștii se dovedesc niște romancieri jalnici: cum intră în poveste un personaj formidabil, îl și lasă baltă. Cât dispreț față de regulile dramaturgice! Câtă ignoranță… Hotărât lucru, se comportă ca niște scriitori amatori.

La prânz, în fața mormântului lui Lazăr, mă gândesc la acel episod memorabil.

Isus ajunge în Betania pentru a-i face o vizită prietenului său Lazăr, bolnav, ajuns la capătul puterilor. Cum îl vede sosind, Marta, sora lui Lazăr, se prăbușește în lacrimi la picioarele lui.

— Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu nu ar fi murit.

Isus deplânge decesul omului la care ținea, tulburat de durerea familiei acestuia.

— Unde l-ați îngropat?

Este condus la mormânt, o grotă la gura căreia puseseră o piatră, după obiceiul timpului.

— Luați piatra.

— Doamne, deja pute. Sunt de acum patru zile.

Isus insistă, ridică ochii către cer și, murmurând, cere ajutorul Tatălui său, explicându-i că avea nevoie să convingă mulțimea din jur. Apoi strigă cu glas tare:

— Ieși, Lazăre!

Cu picioarele și mâinile legate cu fâșii de pânză, cu fața acoperită de giulgiu, Lazăr își face apariția, părăsindu-și moartea și mormântul. Isus spune, fără a se adresa cuiva anume:

— Desfaceți-i legăturile și lăsați-l să umble.

După această superbă replică, nimic! Nici o îmbrățișare între Isus și bunul lui prieten, nici o petrecere, nici o sărbătorire. Cititorul rămâne cu impresia că Isus l-a înviat pe Lazăr constrâns, măcinat de vinovăția trezită în el de observația Martei – „dacă ai fi fost aici, fratele meu nu ar fi murit” –, presat de țărani să facă o minune. Dragostea îl incita să facă ceva mai puțin decât dorința de a arăta incredulilor ce poate. Mai grav, scena se încheie fără a se menționa nici ce i s-a mai întâmplat lui Lazăr, nici ce concluzii a tras acesta din întoarcerea la viață.

Cu-adevărat, evanghelistului Ioan – căci numai el povestește învierea lui Lazăr – îi lipsesc toate exigențele romanești. Ceea ce, într-un sens, vine să-l crediteze, stângăcia sa literară fiind dovada unei forme de autenticitate…

Defectul paragrafului surprinde. S-a întors Lazăr printre ai săi, dar i s-a și ameliorat sănătatea? În ce stare s-a aflat în anii care au urmat? Ce s-a mai întâmplat cu el? Dacă Ioan ni-l descrie ca pe acela care învie, putem la fel de bine vedea în Lazăr pe cel care moare de două ori. Ce dar!

Providențial, legendele completează textele. Una dintre ele relatează cum Lazăr, surorile și prietenii lui se îmbarcă pe o navă care acostează la Saintes-Maries-de-la-Mer, oraș din care Lazăr evanghelizează sudul Franței. O alta îl trimite în Cipru unde de asemenea catehizează. Așadar și Occidentul, și Orientul l-au recuperat.

În orașul Al-Eizariya, examinând cavitatea din stâncă, destul de mare pentru a băga în ea niște rămășițe pământești, mă scarpin perplex în cap. Sunt de o extremă reticență față de miracole, la fel ca Isus căruia, dacă citim corect Evangheliile, nu-i plăcea să-i fie solicitate, respingând rolul de taumaturg. În antichitate înfloreau făcătorii de minuni, iar Isus se temea că ar fi putut fi asimilat cu vreunul dintre aceștia; nu dorea să ia puterea, ci să transmită un mesaj spiritual.

„Nu cred decât ce văd", exclama Toma, ucenicul care se îndoia de învierea lui Isus. Acest sceptic nu a cedat decât când a atins cu palmele urmele cuielor, cu degetele rănile celui înviat.

L-am contrazis mereu: „Nu vezi decât ce crezi." Am învățat să privim lumea prin intermediul conceptelor, cunoștințelor, ideologiilor, dincolo de așteptările noastre și de punctele de interes unice. Nimeni nu pricepe realitatea pură, fiecare o discerne cu ochelarii pe care și i-a pus, care contribuie și cu precizia, dar și cu limitele lor. Ce pare prodigios în cutare epocă schimbă categoria atunci când știința elucidează problema. Iată de ce minunile sunt tot mai rare din veac în veac…

Nu exclud miracolele, totuși renunț să-mi mai sprijin gândirea pe ele.

Numai Blaise Pascal, pe care îl recitesc neîncetat, mă tulbură în legătură cu acest subiect. Acest filozof de forță, opusul perfect al unui imbecil, flutură „dovada prin miracole" de îndată ce apără creștinismul, testimoniul în șapte trepte, după modelul Evangheliei după Ioan care numește șapte. „Există unele false și unele adevărate. Există un semn pentru a le cunoaște, altfel ar fi inutile. Or, nu sunt inutile ci, din contră, sunt baza." Blaise Pascal conchide: „Minunile au folosit drept bază și vor folosi continuității Bisericii […]." În ochii contemporanilor săi, Isus își „verifica" doctrina și faptul că era Mesia „prin minuni".

Dincolo de caracterul îndoielnic și discutabil al minunilor, am o obiecție pentru Blaise Pascal: motivele de a crede nu generează credința. Aceasta nici nu se deduce, nici nu decurge din logică. Spiritul pregătește terenul pentru ca ea să prindă rădăcini cu această ocazie, nu mai mult de-atât. Demonstrarea lui Dumnezeu sau a lui Isus nu ajung niciodată la statutul de dovezi, ci doar de argumente.

Să crezi înseamnă un salt. Să te alături creștinismului nu înseamnă ceva rațional, ci ține de un semn. Blaise Pascal îi scrie captivant Domnișoarei de Roannez în legătură cu un miracol care-i zguduise contemporanii. „Dacă Dumnezeu s-ar fi dezvăluit continuu oamenilor, nu ar fi avut nici un merit pentru a fi crezut; iar dacă nu s-ar fi dezvăluit niciodată, ar fi existat puțină credință. Dar de obicei se ascunde și se dezvăluie rareori celor pe care vrea să-i ia în serviciul său. Această taină bizară, prin care Dumnezeu s-a retras, impenetrabil vederii oamenilor, este o mare lecție prin care suntem conduși spre singurătate, departe de ochii oamenilor. A rămas ascuns sub vălul naturii, care ni-l acoperă până la întrupare; și când a trebuit să apară, s-a ascuns și mai mult, acoperindu-se de omenesc.”

În prezența unui mister iese la suprafață și un al doilea mister: alăturarea de cel dintâi.

Credința și refuzul credinței ne exprimă libertatea.

✶

Ciorchini de pelerini, rugându-se cu voce tare, încep să urce muntele înverzit pe care îi așteaptă Biserica Vizitei[2].

Revin în familia Carasul roșu. După cum obișnuiesc, buzele mi se mișcă, corzile vocale-mi bâzâie, mormăi o serie de rugăciuni fără a se auzi clar și până la capăt Ave Maria, litania pe care o deapănă grupul nostru pas cu pas, cotitură după cotitură, fără întrerupere, până la vertij.

Vizita… Și aici este vorba despre un episod relatat doar în Evanghelia lui Luca. Maria, însărcinată de câteva zile, își vizitează verișoara Elisabeta, și ea gravidă cu Ioan Botezătorul. Cele două femei se îmbrățișează și își contemplă pântecul, fermecate.

Deseori la Luca, textul conține o dimensiune mai degrabă politică decât istorică. În realitate, Elisabeta aparține generației precedente, la fel cum Ioan se naște mult înaintea lui Isus, totuși Luca simplifică și condensează tabloul pentru a lăsa să se înțeleagă că profetul evreu îl vestește efectiv pe Mesia Isus. Acest minunat moment feminin, cu Elisabeta mângâind cu satisfacție și emoție pântecul Mariei, semnifică Vechiul Testament care-l întâmpină pe cel Nou, iudaismul care înflorește prin creștinism.

Deși nu mă dau în vânt după Luca, îmi place totuși această scenă, unul dintre „misterele vesele” cum se zicea odinioară, fiindcă dă femeilor cuvântul și sărbătorește viața. Ave Maria a fost compus pornind de la primele cuvinte ale Elisabetei, în momentul în care își întâmpină tânăra verișoară, și prea puțina mea atenție în a-l recita vine de la faptul că exact urmarea e cea care îmi răsună în urechi, adică replica Mariei: „Mărește sufletul meu pe Domnul. Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mântuitorul meu, că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic și sfânt este numele Lui. Și mila Lui în neam și în neam spre cei ce se tem de El. Făcut-a tărie cu brațul Său, risipit-a pe cei mândri în cugetul inimii lor. Coborât-a pe cei puternici de pe tronuri și a înălțat pe cei smeriți. Pe cei flămânzi i-a umplut de bunătăți și pe cei bogați i-a scos afară deșerți.” Această declarație, cel mai lung discurs al Mariei, răsună în latină în adâncul meu, *Magnificat anima mea Dominum.* Încă din tinerețe mă îmbată acel *Magnificat* al lui Johann Sebastian Bach. Trompetele răsună puternic, timpanele țâșnesc de sub instrumentele de suflat din lemn care susură, viorile ridică trepte din corzile lor, frazele coriștilor țâșnesc, vocalizele lor se dezvoltă-n volute, prosperă, se-ntretaie alcătuind o arhitectură amplă, vibrantă, mângâietoare: cerul care ne acoperă, plin și înțelegător, ignoră vidul. Bach a știut să creeze expresia muzicală a bucuriei, a compus o exultare pentru orchestră, cor și soliști.

Biserica Vizitei ilustrează această euforie ascendentă. Antonio Barluzzi a închipuit-o ca pe un elan, totul se ridică, la fel ca la Bach. În exterior, plăci de ceramică reiau imnul în patruzeci și două de idiomuri. Deși mă amuză să le descifrez, ba chiar să le pronunț până când reușesc să o fac corect, varianta latină îmi revine mereu: *Magnificat.*

Poate fi considerat capodoperă un cuvânt?

Acesta începe cu blândețea unui sărut, se răsucește suplu în gât, întâlnește palatul, apoi sfârșește cu o izbucnire pe limbă și pe dinți, încordat, vesel, viu, deja afară.

Magnificat… Cuvântul nu este doar expresiv, este și creator. Sunt convins că dacă Lassus, Palestrina, Monteverdi, Charpentier, Vivaldi, Bach, Bruckner, Part și

atâția alți compozitori au compus astfel de *Magnificat*-uri este pentru că în sine acest cuvânt i-a inspirat, purtător fiind de melodii care așteptau să fie descoperite, auzite, dezvoltate.

Părintele Henri ține o nouă slujbă în aer liber, înaintea viilor și a măslinilor, în timpul căreia meditează îndelung la reacția Mariei la vestea adusă de înger: „Fiat!" în latină, „Fie mie după cuvântul tău!", un da fremătând de grabă, care nu urmărește să tergiverseze.

Îmi spun că, prin contrast, epoca noastră se poartă extravagant, punându-l în valoare pe „nu". Ne-a convins că a refuza înseamnă să ne arătăm inteligența, puterea, autonomia, independența. Suspiciunea, respingerea, refuzul și criticile sistematice trec drept virtuți. Numai neghiobul sau cel slab aprobă.

E o dovadă de slăbiciune să spui da? E nevoie de putere pentru a consimți, de curaj pentru a spune da riscului, da pericolului, da aventurii, da celuilalt, da iubirii când îți vine-nainte, da iubirii când cere eforturi, da Revelației, da lui Dumnezeu.

E o prostie să spui da? Discernământul nu ține la răspuns, fie el pozitiv ori negativ, ci la calea care duce spre el. Când nu există decât reflex condiționat, atunci vorbim despre prostie. Când există deliberare, se respectă alegerea care decurge din ea.

Iar examinarea nu trebuie să alunece în viciu, în arguție sterilă. Mă gândesc la cunoscuți care se plâng că mor de singurătate și de plictiseală… Or, de fiecare dată când cunosc pe cineva se retrag în ei înșiși, se încăpățânează să cântărească datele pro și contra până când nu mai sunt atenți decât la calculele lor, niciodată la glasul inimii; Și dacă se prefigurează o ocazie stranie, o noutate radicală, preferă să își apere confortul obișnuit, speriați că ar putea fi tulburați. Să accepte, să se deschidă în fața celuilalt, să admită necunoscutul, să spună da ține pentru ei de imposibil.

Ce vigoare, în schimb, în acel „Fiat!"!

✶

După fiecare cină, părintele Henri ne anunța că se duce să se plimbe printr-o piață foarte frecventată din Betleem. Acolo presupunea că s-ar fi putut întâlni cu niște

copii orfani de care se ocupase cu câțiva ani mai înainte, în cursul unui sejur mai îndelungat. Și propunea cu regularitate cui dorea să vină cu el; de fiecare dată mă abțineam, temându-mă, după cum îmi socoteam puterile, că mi-aș fi afectat timpul de somn.

În dimineața aceasta, spunem adio Betleemului și ne îngrămădim valizele la recepția hotelului Holy Family care, imediat, căpătă aspectul unui hol de aeroport.

Un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, cu pielea arămie, cu părul de un negru mat, mascându-i începutul de calviție, așteaptă smerit lângă tejghea. Slab, descărnat aproape, stă puțin aplecat, cu trupul gârbovit, cu umerii fragili scoși înainte, copleșit de soartă. Cu pleoapele coborâte, se uită politicos la noi, de parcă și-ar cere scuze că ne impune prezența lui.

Dintr-odată pupilele îi sclipesc, lacrimile îi urcă în ochi, chipul i se umple de dragoste: îl zărise pe părintele Henri. Cei doi se îmbrățișează. Pudici, deranjați de emoția care-i depășește, se strâng în brațe, se bat pe spate, fiecare îngăimă niște cuvinte în limba lui, incapabili să recurgă la engleza universală.

Bărbatul e unul dintre copiii pe care-i cunoscuse părintele Henri. Aflând că acesta din urmă stătea aici și urma să plece de dimineață, venise să-l salute. De acum, și el avea o familie.

Ne întoarcem privirile, impresionați: nici unul dintre cei doi nu reușește să își preschimbe sentimentele în cuvinte. Nimic mai frumos decât această neputință. Fără a se fi spus vreo frază, înțelegeam totul: înțelegeam confuzia și disperarea care-l copleșiseră cândva pe orfan; înțelegeam importanța susținerii oferite de preot, prin relaxare esențială, stimă, afecțiune, încredere în sine; înțelegeam că bărbatul îi era recunoscător pentru totdeauna, ba chiar când declara că și copiii i-i datora; înțelegeam că această imensă gratitudine îl tulbura profund pe părintele Henri care nu se așteptase chiar la atât.

E vremea să o luăm din loc, nerăbdător, șoferul autocarului claxonează. Bărbatul ține să ne ajute să încărcăm bagajele. Ne privește pe toți cu tandrețe, de parcă, apropiați de binefăcătorul lui, meritățm și noi recunoștința sa.

Privirea binevoitoare și saluturile lui ne urmăresc până când vehiculul trece de curbă.

Părintele Henri rămâne tăcut pe locul lui, cu figura plină de o bucurie aproape de nesuportat.

Betleemul rămâne în urmă, de acum ne îndreptăm către Ierusalim.

Drumurile moderne, sinuoase, bine trasate, adaugă kilometri căii directe făcute pe jos de Isus.

Autocarul parcurge peisaje atât de diferite încât încurc reperele.

Utilizând nodurile rutiere, trecem aici pe lângă o uzină, dincolo pe lângă linii electrice de înaltă tensiune, mai departe pe lângă blocuri în construcție în jurul cărora sunt răspândite macarale, betoniere, iată însă că trecem și pe lângă un deșert, pe lângă plantații de măslini, pe lângă un mic zid din piatră de râu dincolo de care pasc niște măgari și se înalță o colină pe care un cioban își poartă caprele negre pe pajiștile cu iarbă: scene ieșite parcă din paginile Bibliei. Când în epoca profeților, când în ziua de azi, călătoresc în spațiu și timp.

După douăzeci de minute panorama se restrânge, temporalitatea tinde să se uniformizeze, traversăm un cartier mărginaș, apoi, întorcându-ne, urcând, coborând, stând pe loc, pornind din nou, intrăm în sfârșit în plin Ierusalim contemporan. Autocarul se oprește pe Muntele Măslinilor care se înalță deasupra orașului vechi. Pe străzile gâtuite, circulația se înfundă, se aud zgomote puternice, mașinile claxonează, șoferii țipă unii la alții, motocicletele și motoretele sfidează autobuzele blocate, pietonii își riscă viața strecurându-se pe lângă pereții fără trotuare. Un singur cuvânt de ordine aleargă de la creier la creier: „Fiecare pentru sine!”

Stând lângă autocar, căldura ne apasă dintr-odată umerii și ne sufocă. Grupul nostru pătrunde într-o grădină umbrită. Urcând Muntele Măslinilor, firesc nu-l pot și vedea, ceea ce mă întristează; în schimb, contemplu în față Ierusalimul.

În sfârșit…

Zidurile de apărare i se ridică, din piatră ocru, groase, solide, mai degrabă ostile decât protectoare, semn că un pericol subzistă. Deși, mai jos, copaci, boschete, peluze, flori încearcă să transforme fortăreața într-o cutie de bijuterii, rămâne totuși amenințătoare. Ierusalimul

monumental se închide, în loc să se deschidă. La pândă, sălbatică, suspicioasă, cetatea respinge fără a întâmpina. Adăugând stâncilor zidurile, descurajează apropierea, zdrobește călătorul în așa fel încât acesta, parcurgându-i străduțele, să păstreze acea groază primordială. Lucrările succesive ale lui Irod cel Mare și ale sultanului Soliman Magnificul au închis Ierusalimul în el însuși; Saladin a condamnat Poarta aurită prin care intrase Isus, cea prin care, conform Scripturilor, va trece eventual un alt trimis al Domnului. Ierusalimul se arată încă mai refractar la mesianism decât odinioară, închis în fața aspirațiilor iudaismului de către un împărat romanizat – Irod –, apoi de alți împărați, apoi de sultani. Deasupra acoperișurilor și teraselor, Domul Stâncii sclipește ca un diamant, splendid, opulent. Ne fulgeră. Aurul care nu putrezește, care nu îmbătrânește, care nu ruginește, care nu-și pierde luciul povestește eternitatea, stă mărturie unei alte durate decât cea care ni s-a dat nouă, biete grămezi de carne amestecată cu sânge, în așa fel încât strălucirea domului care sclipește din când în când sub lumina soarelui se adaugă perenității stâncilor milenare, făcându-ne să ne îndoim șira spinării și să ne simțim jalnici.

Aflat pentru întâia oară în fața Ierusalimului, nu știu dacă îl admir sau îl detest. Mă impresionează. Disproporția dintre ce îmi spunea înainte de a ajunge aici și ce îmi sugerează acum mă tulbură: prin ce se potrivește iubirea propovăduită de Isus cu cetatea războinică, peremptorie, inospitalieră?

Imaginea Ierusalimului nu e în consonanță cu sensul lui. Aud pe-aici vacarm, nu pace. Percep agresivitate, nu blândețe. Simt suspiciune, nu încredere.

Poate acesta a fost și motivul pentru care Isus a întârziat să ajungă în acest loc. Fermecat de minunățiile naturii, preferase văile pastorale, liniștea lacului, abundența verde și tandră a Galileii. Amânările dovedesc că ținea la existența rustică și că îndrăgea fericirea. Știa că la Ierusalim nu avea să primească decât lovituri și că doar o moarte crudă avea să-l aștepte. Cetatea era exact opusul său. Cu toate acestea, pentru a-și îndeplini menirea, nu exact din inima contrariului trebuia să-și propage mesajul? Oile, hibiscusul și păstorii aveau mai puțin nevoie de serviciile lui decât cei puternici, bogații, războinicii, negustorii din Templu…

Îmi fantazează oare mintea? Mi se pare că o rumoare vuiește în inima cetății, că acoperișurile ascund un labirint febril, că fumuri funebre plutesc peste vârfurile acoperișurilor, că, în pofida faptului să soarele e la zenit, noaptea se va lăsa foarte repede… Contraste, violențe, lipsă de siguranță, orașul colcăie de mii de răsturnări de situație, gata să se sfâșie. Efect al realității sau al imaginației mele, Ierusalimul e tragic.

În orele care urmează, mă simt cumva rău. Deși îmi închipuisem că voi fi amețit de admirație în fața Ierusalimului, mă trezesc confruntat cu o putere ostilă, care mă sfidează. Și, mai degrabă decât să-l învinovățesc, mă blamez pe mine. De ce frica aceasta?

Ne ducem mai întâi la cimitirul evreiesc, cel mai vechi din lume. Peste tot zac sarcofage din piatră fasonată, care, în loc să fie îngropate, sunt aliniate direct pe solul nisipos; pe capace, familiile au depus pietre, niciodată flori. Nu mișcă nimic. E un cimitir fără viață. O sută cincizeci de mii de morminte. De șase mii de ani. Moartea la infinit. Câmpul de cripte, de un bej uniform, ars de focul soarelui, redus la unica dimensiune minerală, mă împinge să vizualizez oasele ce se îngrămădesc aici. Deprimarea mi se amplifică atunci când Guila enumeră nenorocirile îndurate de cadavrele exhumate, deplasate, reamplasate, victime ale jafului și în ziua de azi. Conform lui Zaharia și tradiției ebraice, morții aceștia vor învia și se vor arăta cei dintâi când Mesia va urca Muntele Măslinilor, înainte de a intra în Ierusalim. De aici va începe Învierea. Privirea îmi alunecă de-a lungul zidului căruia i s-a închis definitiv poarta de acces, apoi peste nemișcarea pietrificată a necropolei și sunt cuprins de îndoieli…

Nu e timp să meditez la ceea ce mă înconjoară: habar nu am de ce, paznici cu glas tunător ne strigă s-o ștergem de-acolo.

Coborâm muntele până în Grădina Ghetsimani, acolo unde Isus s-ar fi rugat în seara arestării. O biserică a fost ridicată în jurul stâncii unde s-ar fi recules, edificiu care, ca de obicei, fie și doar prin prezența sa, a distrus scena evanghelică pe care pretinde să o protejeze. Această Biserică a Tuturor Națiunilor, construită pe fundații deja existente, este opera lui Antonio Barluzzi, inspirat de data

aceasta de stilul bizantin. Și, curios, nu evocă agonia, ci o cochetă eleganță; fațada prezintă un mozaic colorat, în care predomină auriul, sprijinită pe trei arcuri ce desfășoară o grație ușoară, nepăsătoare aproape. Isus este înfățișat înfloritor, în largul lui, jucând rolul mediatorului între oameni și Dumnezeu. Mărturisesc că nu pricep intențiile lui Barluzzi și aș lua-o mai degrabă pe contrasens. Atâtea construcții din Țara Sfântă mi se par tributare unor idei nepotrivite… Când citesc relatări din vechile călătorii, precum cele ale lui Chateaubriand, Lamartine, Loti, sunt invidios că aceștia au putut parcurge respectivele locuri încă virgine.

Nici când pătrund în Grădina Ghetsimani încurcătura mea nu pălește, amplificată de desfășurarea unei liturghii în portugheza din Brazilia. Preotul, cu părul des, cu tenul ca pâinea de secară, tânăr și frumos ca un surfer, gângurește predica, transformând Evanghelia într-o fermecătoare simfonie de păsărele. Colegul lui, preot și el, intonează imnurile ca un cântăreț de șlagăre, cu voce caldă, senzuală, seducătoare. Eu, care descopăr că se poate cânta și așa în casa Domnului, mă delectez. La final, organistul, un laic aparținând grupului brazilian, în cămașă cu mâneci scurte, cu plete lungi, strânse cu un elastic, cu ochelari negri, cu pachetul de țigări ivindu-se din buzunarul de la piept, a cărui alură s-ar potrivi mai degrabă unor petreceri în baruri de noapte decât în sacristie, începe o melodie veselă, ritmată, în așa fel încât îmi imaginez asistența gata să danseze, înainte de a ieși în picioarele goale pe fâșia de nisip galben care ar acoperi piațeta din fața bisericii. Mă farmecă plasticitatea creștinismului. Această religie de origine evreiască s-a scurs cu succes în mii de ținuturi, mii de istorii, mii de culturi diverse. Pentru o clipă, intenționez să mă informez despre diferitele servicii divine programate în Ierusalim în zilele următoare: de ce nu aș efectua un ocol al lumii în optzeci de slujbe?

Părăsim această biserică numită și a Agoniei, care-și poartă cu-atâta dificultate numele, iar Guila ne arată niște măslini aproape uscați, care se presupune că erau în plină putere acum două mii de ani și deci au fost de față la lacrimile lui Isus. Iar mă posomorăsc. Firește, aceste trunchiuri noduroase, parcurse de șanțuri, care nu mai stau în picioare decât sprijinite, cu rădăcinile contractate,

a căror scoarță se macină, par să fi trăit și pe vremea aceea, însă vagile mele cunoștințe de biologie mă fac sceptic și, oricum, dacă ar fi cazul, chiar aș râde de așa ceva întrucât, cu cât mă uit mai mult la ele, cu atât mi se par mai indiferente, mute, surde la întrebările mele. Ridic din umeri.

Astăzi, vizitarea acestor locuri, pe care le suspectez că nu sunt decât niște martori nesiguri, mă irită. Contactul cu Ierusalimul nu-mi aduce decât disconfort, izbindu-mă cu atât mai mult cu cât în Galileea nu acumulasem decât momente fericite.

Ne reluăm rutina de pelerini și ne întoarcem la autocar gârboviți, târându-ne pașii, ca o turmă ce suntem.

După un ambuteiaj fără sfârșit, debarcăm în mijlocul unei parcări subterane ample și goale, aproape de poarta Jaffa. Niște bărbați cu remorci motorizate ne iau valizele pentru a le duce acolo unde vom sta, în interiorul zidului de apărare antic, permițându-ne astfel să mergem fără greutăți.

Mi-a făcut plăcere să trec de poarta Jaffa, să pătrund în inima unei cetăți unice, în care supraviețuiesc, sub formă de metereze, citadele, pasarele pentru străji și case otomane, amprente vizibile ale trecutului amestecate cu trepidanta activitate modernă.

În sfârșit, sub stindardul părintelui Henri, o luăm pe străduțe înguste, pavate cu dale de piatră, inaccesibile mașinilor. Preotul se oprește, ridică fruntea și agită un clopoțel. Am ajuns la Căminul Mar Maroun, unde vom locui.

Călugărițele maronite care ne întâmpină sunt libaneze, realizez imediat. Și, dacă nu mi-ar fi fost limpede, m-ar fi lămurit drapelul fluturând pe un catarg, în curtea interioară, cu cedrul său verde pe fond alb, încadrat de benzi roșii. Să stai în inima Israelului sub pavilion libanez, asta nu e puțin lucru! Așteptând jos, în curte, până mi se aduce o cheie, mă amuz de această nepotrivire, fiindcă cele două țări sunt oficial în război. Contemplând du-te-vino-ul călugărițelor și al oaspeților lor, mă bucur să văd cum creștinismul a creat spații ale armistițiului, precum cel de aici.

Odată ce primesc cheia, îmi salt bagajele și inspectez peștera pentru nopțile mele viitoare. Camera este atât de mică încât dacă deschid valiza nu mai am pe unde circula; pe chiuveta din baie nu am cum așeza periuța de

dinți și mă uit perplex la cabina de duș unde cu greu aș strecura un braț.

Pe scurt, nu-mi ia mult să mă instalez; descurajat, plec din chilie și mă așez pe o bancă din curtea interioară. Evident, și alții au reacționat la fel. Se alcătuiește un grup. Fiecare lansează propuneri de ieșire. Ascult. O oboseală fizică și mentală mă lasă fără energie. Totul mi-e indiferent. Să iau o decizie sau să o pornesc într-o direcție anume ar fi peste puterile mele.

Iată-mă deci părăsind călugărițele libaneze pentru a mă ține după grup, călăuzit de părintele Henri, coborând străzile înguste, cotite ale orașului vechi, pentru a „vizita Sfântul Mormânt înainte de a se închide”. Corpul meu pășește pe urmele tovarășilor mei, spiritul la fel.

O luăm pe ulicioare interminabile, unde sunt adunate magazine dând pe-afară de țesături, marochinărie, cutii, haine, săpun, fructe, înghețate, produse de patiserie, suvenire, mătănii, icoane, cruci, bijuterii. Îmi feresc repede ochii, studiindu-mi vârful pantofilor căci, imediat ce mă uit la mărfuri, vânzătorii se reped la mine cu zâmbetul pe buze, gata să mă agațe cu mâinile.

După înlănțuirea de magazine, pe unde plutesc mirosuri de mirodenii și de ambră, ajungem într-o piață pătrată, plină de gură-cască, de pastori, de călugări, de călugărițe, de preoți catolici, de preoți ortodocși, dar și de pisici tigrate, nonșalante, care se spală acrobatic sub ochii trecătorilor. Imposibil să descoperi în altă parte o asemenea deosebire de vestimentație, de la cercetașii în bermude, la clericii în sutană, călugărițele cu văl, fetele în pantaloni scurți, femeile în rochii de vară mulate, cuplurile îmbrăcate elegant în țesături de in, turiștii în blugi, șlapi și tricou. Ciorchini de vizitatori tropăie prin fața Bisericii Sfântului Mormânt și trăncănesc cu elan ca pe sub frontonul unui teatru în seara premierei; îi însuflețește o efervescență care, în pofida distanțelor lingvistice, aleargă de la un cârd la altul.

Renunțând să mă mai pregătesc pentru descoperirea Sfântului Mormânt, mă lipesc de grupul meu și mă strecor în clădire, frapat pe loc de umbra răcoroasă a vestibulului.

E imens, solemn, sumbru… Nu înțeleg unde mă găsesc, cu atât mai puțin cu cât mulțimea din jur pare s-o știe foarte bine: încă de la intrare, unii se aruncă spre marginea unei plăci din piatră, aflată la nivelul solului,

pentru a o săruta, a o atinge, făcând semnul crucii și rugându-se, alții fug în stânga către mormântul lui Isus, alții urcă o scară spre dreapta. Varii arome se amestecă ori se suprapun; limbile se izbesc și ele unele de altele, pulverizate în mii de șușoteli. Mă clatin amețit, descumpănit, printre fumul pioaselor cădelnițe și tremurul candelelor credincioșilor.

Părintele Henri ne anunță că, întrucât Mormântul lui Christos se află provizoriu în reparații, nu are rost să lungim coada în fața pietrei din calcar verzui care-l protejează, un mic edificiu pe pilaștri, îngust, împodobit, cu înfățișare meschină, intrând în conflict cu cupola elegantă și amplă a bazilicii.

Trecem pe lângă pereți crăpați, plini de funingine de la candele și fumul lumânărilor, de care sunt agățate tablouri acoperite de funingine, brocarturi, ornamente, o mulțime de obiecte rococo și inutile, a căror abundență îmi provoacă repulsie.

Mă iau la întâmplare după pașii celor care o apucă pe treptele tocite, tăiate direct în stâncă. La etajul superior, s-a format o coadă de lungime medie. Din reflex, mă așez și eu. Pe măsură ce înaintează, aflu că duce la ce a mai rămas din Golgota, oribilul Munte al Căpățânii, unde erau torturați condamnații pe vremea lui Pilat. Chiar pe unde o ia rândul nostru se înalță, sub un altar, colina pe care fusese pusă Crucea. Aici agonizase Isus.

De la distanță, constat cu amărăciune că organizarea seamănă cu aceea de la Biserica Nașterii Domnului: călugării acordă fiecăruia câteva secunde la baza altarului, după care intervin grăbind mișcarea. Vizibil, reculegerea sau emoția credincioșilor îi lasă de marmură; pentru ei, fluidizarea circulației trece înaintea pietății.

Ce caut pe-aici? Mă cuprinde ironia. Spiritul meu voltairian începe să persifleze, considerând spectacolul pe cât de jalnic, pe atât de ridicol. Cine câștigă marele premiu al grotescului, sistemul călugărilor reproducând rutina dintr-un parc de distracții, sau docilitatea pelerinilor? De altfel, aceștia din urmă ce așteaptă? Ce nădăjduiesc acești nefericiți? Presupun că vor primi o binefacere spirituală dedându-se acestor maimuțăreli?

Tropăi pe loc. Mă macină dorința de a o șterge din această mascaradă. Nu mă consider nici în rezonanță, nici motivat de simpatia cu cei din jur, vreau să-mi recâștig

libertatea, raționalitatea, autonomia. Să fiu o za din acest lanț de bigoți? Ce închisoare! Mă voi desprinde din acest ritual imbecil.

Mă oprește un calcul: dacă tot am înțepenit așteptând aici de douăzeci de minute, cel puțin să justific pierderea timpului mergând până la capătul experienței. În definitiv, eu am hotărât să iau parte la un pelerinaj… O s-o și fac, indiferent cât m-ar costa, în ciuda reticențelor mele.

Odată aproape de locul protejat de călugări și dorit de credincioși, mă uit la cei care sunt înaintea mea, pentru a înregistra codul comportamental: îngenunchere, semnul crucii, uneori câteva degete pe piatră, apoi ridicare.

Am să mă conformez? Da, voi juca jocul. În pasa proastă în care mă aflu, ipocrizia și genuflexiunile îmi vor oferi cea mai bună ieșire.

Brusc, îmi vine rândul.

Îngenunchez, mă aplec înainte și…

Și…

Și sunt cuprins.

Respir dintr-odată mirosul unui trup.

Simt dintr-odată, fizic, chiar lângă mine, căldura lui.

O privire puternică mă acoperă. Și de-aici vine.

Tresar. Imposibil! Pentru a scăpa de aceste impresii, închid ochii, mă scutur, trag adânc aer în piept. Repede, să-mi vin în fire.

Redeschid pleoapele. Privirea încă mai apasă asupra mea, grea, atentă, urmărindu-mă, inevitabilă. Mirosul se precizează: fremătător, călduț, cel al unui om, un efluviu al cărnii, al pielii, pur, fără parfumuri artificiale sau arome contemporane. Căldura emană dintr-o ființă care se află la numai câțiva centimetri, o persoană invizibilă, căreia îi percep viața organică.

Iată-mă aruncat afară din rolul pe care voiam să-l joc, despărțit de scena zgomotoasă căreia îi aparțin, pe când simțurile mele, smulse din lumea obișnuită, se deschid către o altă dimensiune. Timpul se suspendă. Ceva mă absoarbe. Sau mai degrabă cineva.

Nu! E de neconceput.

Mă zvârcolesc încă o dată și neg evidența. Ajutor!

Nările și ochii caută să repereze cauzele rezonabile ale acestui miros, adulmec, scormonesc cu privirea pe jos, pereții, zidurile. Degeaba! Toate acestea nu fac decât și mai intensă realitatea mirosului. Și mai virilă.

Cât despre acea căldură, îi caut și ei rațiunea, dar reținerile și ezitările mele exacerbează dur prezența viului de care am impresia că mă ating.

În privința privirii lăsate asupra mea, nu reușesc să lupt cu ea. Mă încremenește, mă iradiază, mă ascultă în profunzime, mă pătrunde, nimic din mine nu-i scapă și totuși, în același timp, mă învăluie cu bunăvoință.

Ce se-ntâmplă? Cu cât mă zbat mai tare, împotrivindu-mă fenomenului, cu atât acesta se impune, anihilând orice rezistență.

Din stânga, un călugăr mă obligă să plec. Vociferează, bătându-mă pe umăr fără menajamente. Îl ascult, mulțumit să fug de ceea ce mă depășește.

Mă ridic imediat în picioare, mă clatin, îmi tremură toate membrele, inima îmi bate nebunește, respirația mi se blochează. Îmi adun puterile pentru a mă îndepărta câțiva metri, ocolesc o coloană uriașă, mă prind de ea, apoi alunec și mă prăbușesc. În genunchi. În lacrimi. Sufocându-mă.

În mine se tot repetă o frază: „Nu! Asta nu!”

Sunt sleit. Detest surprizele, așa că de-asta mi-e dintr-odată silă. Ceva a intrat în mine prin efracție. Am fost brutalizat.

Puțin câte puțin, lacrimile se potolesc. Respirația mi se liniștește. Frisoanele dispar. Și dintr-odată alunec în bucurie.

Dintr-odată.

În bucurie, trup și suflet.

Bucurie.

Cum așa? Un dar de asemenea amploare… Pentru mine?

De ce eu? Nu merit așa ceva.

De ce atâta dragoste?

Mă refugiez într-un colț întunecos, după un pilastru. Părintele Henri mă zărește de departe, mă măsoară din cap până-n picioare, uimit, o clipă se întreabă dacă e nevoie să mă ajute, apoi observă că trebuie să mă lase singur.

În stare de prostrație, mă las în voia uimirii.

Îngân mulțumiri, deși spun neîncetat:

— De ce, Doamne? De ce atâta dragoste?

Câtă greutate are această iubire! Nu sunt în stare să o suport.

Atâta dragoste… De ce?

De ce atâta dragoste?

Și răspunsul se năpustește asupra inimii mele, făcând-o să explodeze:

— Din dragoste.

✶

Există o noapte fără nici un vis?

Liniștea perfectă pe care o simt de dimineață îmi dă această impresie. De parcă aș fi fost desprăfuit, spălat, răzuit de mine însumi, debarasat de propria-mi zgură… Mai degrabă decât prin tenebre, am trecut printr-o lumină intensă, purificatoare.

Mă trezesc la răsărit, la fel de virgin ca zorile.

Și mă rog.

Aduc mulțumiri.

✶

La micul dejun, pe când fiecare își comentează vizita la Sfântul Mormânt, ascult și mă țin deoparte, refuzând să cedez ispitei supralicitării și mai ales incapabil să iau parte la conversație din lipsa cuvintelor pentru a descrie ce mi se întâmplase.

Repliat în tăcere, realizez că nu-mi mai amintesc ce se întâmplase după apariția de pe Muntele Căpățânii. Cum mă întorsesem la mănăstire? Ce mâncasem? Unde?

Esențialul zdrobește accidentalul.

✶

Astăzi ne potrivim pașii după cei ai lui Isus, urcăm Via Dolorosa și reproducem, oprire după oprire, oribilul drum la care a fost obligat Christos din locul unde a fost judecat până la cel al morții. Itinerariul se dovedește mai degrabă simbolic decât istoric, fiindcă orașul s-a transformat mult în cursul veacurilor.

Imediat ce ajungem la mănăstirea Flagelării, mă tem că n-am să reușesc. Să duc la bun sfârșit drumul Crucii pentru a intra în comuniune cu suferințele unei ființe mistice e deja o încercare, însă eu, de ieri, știu, pentru că i-am perceput prezența, pentru că aproape că am atins-o, că vorbim despre un om, despre o persoană adevărată, căreia i-am simțit mirosul și căldura, a cărei privire m-a îmbrățișat. Ieri, s-a smuls din universul de povești și

legende și a venit lângă mine goală, de carne. De ieri nu mai este închisă într-o veche poveste, revolută, ci e aici, chiar aici, prezentă, palpitândă. De ce să mă forțez să retrăiesc, pas cu pas, martiriul unei ființe pe care o iubesc? Și care mă iubește…

Dumnezeule, de ce atâta dragoste? Fără dragoste am naviga indiferenți pe lacul calm al existenței. Fără dragoste, nu am fi legați de nimic. Fără dragoste, n-am suferi.

Prima oprire: condamnarea.

Plecăm de la pretoriul unde Pilat l-a interogat pe Isus, fortul Antonia acum dispărut. Grație Guilei, obținem o cheie, trecem printr-o școală primară arabă ale cărei ferestre sunt acoperite de desene de copii și ajungem în locul validat de câțiva istorici. Sosit în piațeta pavată cu dale, care domină Esplanada Moscheilor, mă simt pe un teren cunoscut. Abia de am nevoie să parcurg din ochi acel spațiu, căci deja am trăit scena pe care am descris-o în *Evanghelia după Pilat.* Lui Pilat din Pont îi este supus cazul unui prizonier galileean condamnat de preoții Templului. Numai prefectul avea puterea de a aproba ori respinge o condamnare la moarte pronunțată de tribunalul religios, apoi, dacă era cazul, să o și execute. Pilat pune mai mult preț pe misiunea sa decât pe omul care se uită la el. Prea puțin la curent cu spiritualitatea evreiască, nu înțelege ce-i spune acest individ. I s-a predat ca agitator care pretinde că ar conduce Iudeea și-i va deveni rege; or cel din fața sa îl asigură că regatul lui nu aparține acestei lumi. „Ce este adevărul?”, exclamă Pilat. Nu obține nici un răspuns; la drept vorbind, nici nu-i pasă, fiindcă veghează în primul rând asupra intereselor Romei, temându-se tot timpul de răzvrătirile evreilor. Vigilența de care dă dovadă ține de politică, nu de mistică. Cu toate acestea, magistratul obișnuit să aibă de-a face cu criminalii descoperă un nevinovat în cel care i-a fost adus: individul nu protestează, nu îngână scuze, rămâne serios în convingerea sa. Zguduit, Pilat renunță să ratifice verdictul Sinedriului și se limitează la o biciuire publică, aceasta urmând să satisfacă preoții, să astâmpere setea de spectacol care măcina publicul și să ocrotească omul din fața lui. Șuierând prin aer, curelele cu plumbi care se abat asupra acestuia îi sfâșie pielea. Numai că galileeanul nu intră în joc: în loc să urle, să mulțumească plebea,

convingând-o că-și dă duhul puțin câte puțin, cu fiecare trosnet de bici, tace și îndură. Soldații înmulțesc loviturile fără să se mai rețină, accelerând ritmul. Tăieturi late deschid carnea, sângele șiroiește. Curajul lui Isus frustrează populația care se consideră înșelată de simulacrul de pedeapsă. Pilat se teme că situația îi va scăpa de sub control și propune aplicarea cutumei de Paști, conform căreia prefectul Romei eliberează un deținut. Dă de ales între doi prizonieri: Isus și Baraba, un tâlhar care jefuise numeroase familii și violase multe fete. Deși nu se îndoiește de rezultat, mulțimea se comportă invers decât prevăzuse, strigând: „Baraba!" Complicii sceleratului, ascunși ici și colo prin adunare, reacționează înaintea ucenicilor lui Isus. Cum Pilat făgăduise, se trezește cu mâinile legate. Și le spală public, să vadă toată lumea, realizând astfel gestul ritual care înseamnă: „Lucrul acesta nu mă mai privește."

A doua oprire: crucea.

Sordidul prezentului se contopește cu oroarea trecutului. Sub ce a mai rămas din arcul de triumf, părintele Henri cere să ducem o cruce. Un comerciant de pe stradă îi dă una, însă un altul protestează, cerând să o ia pe a lui, fiindcă este singurul care are autorizație pentru a închiria așa ceva. Cei doi se înjură în arabă, intervine Guila, tonul urcă, plouă cu insulte, țâșnesc amenințări. Absurdul altercației mă siderează: lupta se dă în jurul unui instrument de tortură, noi pentru a ni-l procura, cei care-l au de închiriat pentru a-l valorifica. Până la urmă, părintele Henri, scandalizat, le dă înapoi crucea și decide că ne putem lipsi de ea. Plecăm și, pe urmele noastre, și cel care închiriază oficial, care ne roagă să o luăm pe a lui, coborând prețul la fiecare cinci metri.

Fabrice ar fi trebuit să ducă crucea, iar îndrăzneala acestui băiat mă impresionează. Tânăr, voinic, înalt, cel mai sportiv dintre noi, se uitase îngrijorat la obiectul care i se propunea, se clătinase surprins când îl sprijinise, după care se hotărâse să-l ia în spinare. A trebuit să intervin și să-i explic că Isus nu cărase niciodată o cruce întreagă, ci doar grinda superioară, transversala, *patibulum,* care apoi fusese potrivită într-o scobitură în partea superioară a stâlpului, *stipes,* înfipt deja în pământ. Isus ducea două accesorii ale bătăliei sale pierdute, coroana de spini și crucea. Coroana de spini își bătea joc de pretenția sa de a

domni. Cât despre cruce, o brutalitate rafinată obliga condamnații, cu antebrațele legate de lemn cu sfori, să ducă ei înșiși la locul execuției cele necesare pentru a fi torturați și uciși. Fără îndoială, unul dintre profundele mistere ale omenirii rămâne, pentru mine, ingeniozitatea cruzimii ei.

Cum ai suportat această rușine, Isuse, și, mai ales, cum ai dus în spate, în echilibru pe omoplații răniți, greutatea de patruzeci de kilograme? Nevinovat, ai avut de suferit violența nedreptății, ai îndurat scuipatul urii, ai primit lovituri de bici, sângerezi, mori de foame, de sete și mai și trebuie să te arăți mai viguros decât ființele libere și pe deplin sănătoase din jurul tău. Nu te revolți, primești lemnul greu, zgrunțuros care ți se așază pe umeri. De unde-ți găsești forța? Orgoliul e cel care-ți permite să iei grinda-n spate? Hotărârea? Energia disperării? Grăbești oare lucrurile pentru ca acest episod atroce să înceteze mai repede? Sau ai descoperit, sub ceea ce pare un eșec, resortul unei victorii? Trebuie să mori torturat pentru a triumfa. „Dacă-mi salvez viața, mi-o voi pierde. În schimb, dacă o pierd, o câștig.” Poate că de acolo îți extragi înflăcărarea, din beția învingătorului, din premoniția gloriei… În acest moment, deși semeni cu alte mii de condamnați pierduți undeva, între Imperiul Roman și cel persan, știi că este doar provizorie confuzia. Porți crucea mântuirii, a ta și a noastră.

A treia oprire: Isus se prăbușește sub greutate.

Ne aliniem de-a lungul peretelui, aproape de capela unei biserici armenești, și spunem o rugăciune. Tu ce-ai murmurat? Ai fost dezamăgit de tine însuți? Genunchii ți se izbesc de piatră, mâinile mânjite de sudoare și de sânge îți alunecă pe pavajul slinos din cauza gunoaielor și a excrementelor. Nimeni nu te ajută. Soldații îți strigă sec să te scoli în picioare. Te consideră slab, nevolnic, jalnic și tu le dai dreptate. Te ridici cu tot cu *patibulum.* Lemnul te știe bine, doar l-ai lucrat atât de mult alături de tatăl tău și ai lustruit atâtea scânduri în atelier. Cel de acum ți se pare prost rindeluit, tâmplarul nu l-a curățat de coajă ca pe un fruct. Totodată, ce meșter și-ar fi dorit să se întreacă pe sine pentru un instrument de tortură și de moarte? Preferă să facă leagăne. Sincer, dacă te vei scufunda în amintiri și nu vei lua în seamă rănile care-ți ard pielea, vei reuși. E urât să cazi. Să te ridici e frumos. Vei reuși.

După câțiva pași, te bucuri. Nu ai cedat. Nu-ți dovedești curajul decât depășind greutățile. Îți spui că vei rezista până pe Muntele Căpățânii.

A patra oprire: Isus își întâlnește mama.

La asta nu te așteptai. Doar atâția oameni umblă pe-aici. De ce a trebuit ca exact în această clipă să întorci capul și să o vezi? Cea pe care o iubești încă din prima ta zi stă la răspântie, împietrită, cu ochii peste măsură de deschiși. Într-o secundă îi întâlnești privirea. Cum adică? Pentru a ajunge aici a dat ea viață? Poate mama aceasta să îndure să fie sfâșiată de bici și de cuiele din plumb carne din carnea ei, să sângereze, să asude, să sufere în public băiatul ei? Pentru a ajunge aici a trudit ea treizeci de ani? L-a învățat să meargă pentru a-l vedea poticnindu-se sub o grindă de care va fi bătut în cuie? L-a învățat să se comporte demn, să aibă încredere în oameni pentru ca să suporte umilirea, să fie scuipat, să se aleagă cu batjocură și torturi înjositoare? Pentru a ajunge aici l-a vegheat în nopțile în care tremura de febră, l-a acoperit cu pături de lână iarna, l-a îngrijit imediat ce își rănea mâinile cu uneltele din atelierul tatălui său? L-a învățat să își pieptene părul, i l-a tuns până-n ultimele luni doar ca să i se pună o coroană de spini pe cap? Pentru a ajunge aici a nesocotit ea toate clevetelile celor care-și râdeau de ea și de dragostea ei prea mândră? Ca totul să fie destrămat, luat în derâdere, distrus? Pentru ca fiul ei cel mare, fiul ei drag, acest mare om să fie redus la o epavă? Înnebunește. Sigur, ca orice mamă, știa că într-o zi copilul ei va părăsi și el această lume, e-n firea lucrurilor, dar dorea ca asta să se întâmple târziu, foarte târziu, să plece mult timp după ea, să ajungă un bătrân respectabil, care s-ar fi stins blând la el acasă, în liniștea căminului, înconjurat de ai lui. O sabie a tăiat acest vis. Sub ochii ei, fiul îi va pieri peste câteva clipe. Niciodată nu se știuse atât de slabă, de neputincioasă, de brutalizată. Dacă s-ar putea muri sub loviturile durerii, și-ar da sufletul acolo, pe loc. Din păcate, nu se moare așa, amarul doar îți otrăvește existenta. Maria îndură martiriul.

Și tu, Isuse, ce sentiment îți aduce un nod în gât? „Uite cum îmi răsplătesc mama! O silesc să trăiască această grozăvie, o copleșesc cu cea mai înspăimântătoare durere. Mai mult mamă decât femeie iubită, îi distrug opera, vocația, forța, orgoliul, bucuria.

Mă distruge plânsul oricui, dar rezist și mai puțin la lacrimile mamei mele. Doamne Dumnezeul meu, de ce mă obligi la asta?”

Și-atunci Isus strânge din dinți și se întoarce, altfel nu ar supraviețui rușinii. El care a exaltat neîncetat dragostea, el trebuie să o dea deoparte pe cea mai frumoasă dintre toate, cea față de propria mamă. Se rupe de ea, o alungă din gând, își continuă drumul de unul singur. Câțiva metri reușește chiar să mărească pasul: să scape de Maria, să se prefacă acum că nu a observat-o. Totuși, în efortul lui interior, strivitor, prins în misiunea eroică cu care adultul se consideră investit, rămâne un copilaș care țipă, care plânge, care ar vrea să își liniștească mama.

Pielea îți frige. Te împleticești. Sudoarea ți se prelinge pe umeri. Ochii uscați îți ard în pofida picăturilor de transpirație însângerată care-ți brăzdează chipul. Și mai ales inima îți bate prea puternic, prea repede, o tobă care răsună tot mai puternic, tot mai rapid. Te-ntinzi pe jos.

De data aceasta, o ghicești, nu te vei mai ridica. Nici pentru a-ți alunga mama, nici pentru a-ți întâlni Tatăl. Nu mai ai nici o putere. Nu mai poți lua parte la ceea ce ți se întâmplă. Soldații urlă la tine. Negustorii rânjesc dând din cap. Niște gură-cască se lasă-n genunchi pentru a-l saluta ironic pe „Regele iudeilor”, fiindcă ți-a fost agățată de gât o pancartă cu această titulatură. Alții se preumblă indiferenți. Nimeni nu te ajută.

A cincea oprire: un om din Cirene, Simon, îl ajută pe Isus.

Ne lipim de un zid și ne rugăm. O femeie cu fața acoperită de voal coboară strada; deși are destul loc pentru a trece pe lângă grup, se oprește în fața noastră, ezitantă, căci nici nu se pune problema să își schimbe drumul obișnuit, cel pe care o ia zi de zi. Decât să facă un pas într-o parte, se încăpățânează, cu fruntea-n pământ, sigură de dreptatea ei, considerând că douăzeci și cinci de persoane prinse într-un ritual al pietății i se pot totuși îndepărta din cale. Unul dintre noi cedează, apoi un al doilea, apoi toată lumea: femeia își reia drumul fără să ne mulțumească sau să ne arunce o privire măcar, eliberată de prezența noastră parazitară. Simt o izbucnire de ură. Indiferența altora mi se pare o formă ascuțită de violentă.

Pe tine, Isuse, soldații te-au înjurat, te-au lovit ca pe un măgar sau ca pe o cămilă ca să te facă să înaintezi. Degeaba. Voința ta a cedat. Mușchii tăi eșuează în încercarea de a-ți ridica trupul îngreunat de cele patruzeci de kilograme de lemn. Și-apare atunci un țăran care se-ntoarce de la câmp. Te zărește, nu te cunoaște, presupune fără îndoială doar că ești un condamnat, dar, privind dincolo de criminal, este impresionat de omul ajuns la capătul puterilor. Se oferă să preia el crucea și să o ducă. Soldații acceptă cu atât mai ușor cu cât, altfel, corvoada le-a reveni lor. Se dezleagă sforile, Simon din Cirene ridică grinda și-o saltă pe umeri fără a-i mai fi legată și lui. Te ridici.

Brusc, în imaginația mea, te întorci către mine, Isuse, și mă întrebi: „Nu vrei și tu să mă ajuți să duc crucea?” Ce-aș fi în stare să răspund? Este o întrebare cu greutatea unei întregi vieți…

Gigantul înaintează alături de tine. Emană din el blândețe, bunătatea uriașilor musculoși care nu au nimic de dovedit. Respiri din nou în voie. Nu doar fiindcă grinda nu te mai apasă. Te simți mai puțin singur. Nu mai ești părăsit de toți. Când și când, colosul oftează și geme zgomotos, ca să te lase să-nțelegi că grinda cântărește tare mult. Îți redă puțin respectul de tine însuți, șoptindu-ți că nu ai cedat. Câte delicatețe…

Străzile se îngustează din nou. O femeie se strecoară pe lângă cortegiu, urcă panta după voi, se străduie să își croiască drum.

A șasea oprire: Veronica.

Nu ai întâlnit-o niciodată. Încearcă să evite soldații, ca să se apropie de tine. Aceștia o dau înapoi. Nu contează, o ia pe altă parte, se repede la tine și-ți șterge fața cu un ștergar. Atingerea mâinii ei se dovedește pe cât de rapidă, pe atât de tandră. Se uită blând la tine, ca pentru a-ți spune: „Acum nu mai ești murdar, nu mai ești de nerecunoscut, ai redevenit frumos.” De data aceasta, soldații nici nu o mai dau la o parte, nici nu o mai înjură, căci strălucește de bunătate și asta-i face să se abțină.

Ne oprim câteva clipe în fața Bisericii Sfintei Veronica, edificiu restaurat de Antonio Barluzzi pentru a-i păstra amintirea. Nici un indiciu istoric nu-i certifică poziționarea, doar tradiții tardive, și nu acord nici un credit legendei care pretinde că figura lui Christos s-a

imprimat pentru totdeauna pe ștergarul Veronicăi. Onorăm un gest universal de blândețe, nu un loc care ține de anecdotică. Urcăm apoi drumul calvarului cântând. Un negustor musulman iese din magazinul lui cu burnuzuri, rochii, djellaba, și ne oferă de băut. Gratuit. Smerit. Nu cere nimic în schimb. Un surâs, un mulțumesc sunt plata lui. Ne contemplă cu bunăvoință. Veronica a noastră…

După ajutorul din partea acestei femei necunoscute, descoperi în tine o urmă de putere și înaintezi. Cum o demonstrează aparițiile lui Simon și Veronica, până și în nenorocire întâlnești ființe deosebite. Distingi dintr-odată în ei daruri trimise de Tatăl tău, ultime semne de încurajare. Alături de oamenii care urăsc și urlă, sunt cei care iubesc și ajută. Îți înțelegi mai bine misiunea. Pentru ei toți, vei fi ucis. Nu doar pentru ticăloși, dar și pentru sfinți. De altfel, cu toții alternează ce poate fi mai rău cu ce poate fi mai bine, sărind dintr-un rol în celălalt. Nimeni nu e pe deplin bun, nici rău premeditat. Toți cred că fac bine ce fac, inclusiv soldații care te duc la moarte. Ia asupra ta păcatele oamenilor, sacrifică-te pentru ei, mântuiește-i.

A șaptea oprire: Isus cade din nou.

În colțul pitorești străzi a pieței, o acută iritare nervoasă mă surprinde și-mi complică înaintarea. Realitatea îmi oferă prea multe senzații, imaginația – un exces de imagini. Nevoit să mă preumblu între două milenii, cel de ieri și cel de azi, îmi pierd echilibrul. În fața unei capele franciscane, în pofida celor din preajmă, a părintelui Henri care ne călăuzește, mă prăbușesc într-o suferință care mă îngrijorează, nu departe de groază. Spunem un Tatăl Nostru.

Pe tine, Isuse, trupul nu te mai ascultă, abandonează partida, nu te va conduce până la capătul destinului tău. Iată totuși ce solicită întruparea: să ai încredere într-un pachet de carne, oase, sânge, care ascultă de propriile legi, etanș în fața voinței. Pentru ca omul care ești să devină Dumnezeul care ești, trebuie să ridici din nou carcasa asta, în pofida crampelor, spasmelor, junghiurilor. Reușești.

Nu ajungeți direct la locul execuției. Soldații te obligă la tot felul de ocoluri. Au prevăzut pentru tine o mică defilare prin Ierusalim… Scopul? Să îngrozească.

Să dea un exemplu. Să etaleze puterea Romei. Să distreze cetățenii lacomi de evenimente.

A opta oprire: Isus le mustră pe femeile Ierusalimului.

Ne oprim sub crucea sculptată, de mici dimensiuni, înnegrită de veacuri, fixată direct pe zidul unei mănăstiri grecești ortodoxe. Aici, Isuse, le întâlnești pe cele care se bat cu pumnul în piept, gem și varsă lacrimi, bocitoarele. Conform tradiției, lamentațiile lor însoțesc procesiunea condamnaților, o manifestare zgomotoasă, stridentă, ostentativă a milei. Nu-ți dorești această rutină prefunerară și răstorni situația: „Fiice ale Ierusalimului, nu mă plângeți pe mine, ci pe voi plângeți-vă și pe copiii voștri!” S-ar crede că te răstești dur la aceste femei bine intenționate, care au înființat o comunitate caritabilă. Totuși, nu e cazul. În ciuda epuizării, le dăruiești o învățătură decisivă. Le vorbești despre ele, nu despre tine: „Vegheați asupra voastră înainte de a veghea asupra altuia. Schimbați-vă cursul emoțiilor. Nu zăboviți asupra răului care mi se face, vedeți-l mai degrabă pe cel făcut de voi, ce-ați uitat, ce-ați neglijat, ce-ați ignorat, la ce nu ați fost atente, în ce v-ați încăpățânat. Vă chem spre convertire, nu spre compătimire. Să nu se piardă inimile voastre în plânsete. Lăsați lacrimile sterpe. Dacă eu mă îndrept către moarte, voi să vă îndreptați spre o nouă viață. Faceți așa fel încât cruzimea să fie alungată și dreptatea împlinită. Nu doresc femei care plâng, ci femei care cred și acționează.” Câtă noblețe! Ești îngrijorat mai degrabă pentru ele decât pentru tine. Le redescoperi puterile, deși ție-ți lipsesc.

A noua oprire: Isus cade din nou.

Ne strângem lângă contrafortul unei capele copte închinate Sfintei Elena și psalmodiem o rugăciune, după lectura din Evanghelie.

Ești atins de disperarea absolută, punctul culminant al oboselii, deși nu ai ajuns la capătul drumului. Încerci să te ridici? Zăcând la pământ, trimiți un semn generațiilor care vor urma: iubiți-l pe cel căzut. În loc să-l ocoliți ca să nu vă poarte ghinion, urmăriți doar esențialul și nu treceți de acesta, care unui lucru îi stă mărturie: slăbiciunea definește omenia, uitarea slăbiciunii naște lipsă de omenie. Al treilea moment de sfârșeală acest

mesaj îl anunță. Te declari definitiv învins? Nici o cădere nu e cea din urmă. Te ridici.

Ultimele cinci opriri se desfășoară în Biserica Sfântului Mormânt. Refuz să intru. Da, mi-e rușine, da, regret, da, îmi reproșez lașitatea. Pe când tu ai trăit acest calvar cu curaj, eu nici măcar nu îndrăznesc să mă gândesc la așa ceva. Să nu mi se supere orgoliul, dar îmi recunosc limitele și îmi aleg un colț în piața pătrată pe unde merg, aleargă, se strigă unii pe alții turiștii, preoții, pelerinii. Lăsându-mă pe pavaj, cu spatele sprijinit de un perete, cu picioarele adunate sub mine, lângă o pisică dormitând, cu blana în dungi roșcate, deschid carnetul și pun mâna pe stilou pentru a-mi ascunde tulburarea. După care, extenuat, închid ochii.

N-am noroc! Deși țin pleoapele închise, văd totul. Nici vorbă de răgaz! Iată-mă pe Muntele Căpățânii, la picioarele celor trei catarge înfipte în pământ. Te dezbracă. Îndârjirea asta ține de ritualurile umilirii. Înaintea cărnii tale dezvelite, unii izbucnesc în râs; râd de rușine, râd de frică, râd pentru a fi de partea celui puternic. Tu, care mai adineauri aveai pielea arsă de durere, te simți acum brusc înghețat. Primul reflex constă în a-ți acoperi sexul. Te oprești în ultima clipă. Îi vei pune în și mai mare încurcătură dacă nu te vei ascunde, sacrificându-ți pudoarea îi vei face să-și priceapă mai bine nerușinarea comportamentului. Iată-te gol pentru a pleca din această lume, așa cum ai fost și la sosirea în ea. Fiecare om e gol în momentele fundamentale: naștere, dragoste, moarte. Ceea ce șochează nu e goliciunea, ci obligația de a fi gol. Dintr-odată, nuditatea ta scapă de rușine, se expune, sfidează privirile, cele ale privilegiaților, ale fățarnicilor, ale escrocilor, ale puternicilor închipuiți care se împopoțonează cu podoabe, togi, armuri; goliciunea ta le dezgolește mascaradele, le demască și deșertăciunea, și uzurpările; dintr-odată, ei sunt cei goi. Rangul li se face țăndări în fața celui pe care l-au dezbrăcat. Ei devin obsceni.

Desfășurarea momentului e grăbită. Soldații iau grinda de la Simon din Cirene, te culcă pe ea cu brațele desfăcute, apoi ți le bat în cuie. Cu baroasele înfundă niturile între oasele antebrațului, mai sus de încheietura palmei, fiindcă dacă le-ar înfige direct în palme acestea s-ar rupe și ar trebui să o ia de la capăt.

Înainte de a sui *patibulum*-ul pe stâlpul din mijloc, șeful soldaților îți propune să bei un drog, un vin prost în care s-a pus smirnă, un anestezic care adoarme. Refuzi. Ții să rămâi lucid până la capăt, fiindcă nu se moare decât o singură dată. Mai mult, ghicești prea bine de ce ți se întinde plosca: soldații vor să fie astfel siguri că victimele supliciului nu vor urla prea mult, ceea ce le va permite să joace liniștiți cărți ori arșice sub cruce, ba chiar să se întoarcă mai repede la cazarmă. Întrucât crucificatul nu moare nici din cauza rănilor, nici a hemoragiei, ci într-o lentă asfixiere. Cât rămâne suficient de energic pentru a se menține drept, rezistă. Drogul are avantajul de a-l face să alunece într-o torpoare ce grăbește sufocarea, deci sfârșitul. Altfel totul se poate întinde pe două zile.

Soldații ridică acum grinda în partea de sus a catargului, în așa fel încât să se formeze un T. Deasupra capului agață pancarta pe care e înscris în trei limbi, latină, ebraică și greacă, motivul condamnării: „Regele iudeilor”. În sfârșit, îți aduc picioarele unul peste altul și le străpung, bătând în ele un cui până ajunge în lemn, ca să le țină acolo. Îți muști obrajii ca să nu urli.

Odată ridicat acolo sus, te clatini, înduri mii de chinuri. Nu îndeajuns de vlăguit pentru a nu mai suferi, înduri setea, foamea, răul, pierderea echilibrului, arsurile, contracțiile musculare, ulcerațiile, junghiurile ascuțite, dificultățile de respirație, sângele care curge, durerea provocată de ciocanele care ți-au crăpat oasele, ți-au sfâșiat mușchii și tendoanele. Nu la execuție ai fost condamnat, ci la supliciu. Eminenții înțelepți care au inventat această pedeapsă și-au dorit, spre deosebire de soldați, ca agonia să dureze cât mai mult cu putință.

Vai, nu pe ascuns se scapă de tine! Din contră, suntem la teatru: colina e scena, ceea ce o înconjură suplinește gradenele. E destul loc pentru mulțimea de curioși care se îngrămădește acolo.

Batjocura țâșnește. „Al cui rege? Impostorule! Ar fi salvat lumea, dar nu e-n stare să se salveze pe el. Mincinos împuțit!” Le răspunzi, adresându-te lui Dumnezeu: „Tată, iartă-i pe ei, că nu știu ce fac.” În pofida violenței, îți reafirmi milostivirea, considerând că nu ai dușmani decât din cauza lipsei de înțelegere.

Tresari, ți s-a părut că e gata să se năruie crucea. Secundă în care îți zărești mama și pe ucenicul preferat. Maria, lividă, își privește fiul, corpul fiului ei, bătut în

cuie ca al unui corb pe ușa unui hambar. Cât despre ucenicul preferat, pupilele acestuia sclipesc. „Omenescul Dumnezeului meu nu e așadar prefăcătorie”, își zice admirativ și liniștit, pe când ceilalți tovarăși ai tăi, care au fugit, care nu sunt aici, care te-au renegat, care s-au ascuns temându-se pentru viața lor, aceștia gândesc invers: „Deci divinitatea lui nu era decât prefăcătorie.”

Corpul îți apasă picioarele rănite, încheieturile mâinilor, bătute în cuie, nu mai reușesc să te țină, toracele se prăbușește, presiunea te înăbușă, plămânii îți crapă sub greutatea ta.

Tragi concluzia că totul se încheie, renunți de bunăvoie la voință, te-ncrezi în planul divin și-i înapoiezi sufletul lui Dumnezeu.

Tăcere. Un țipăt teribil. Capul ți se lasă pe un umăr.

Francis bate din palme. Tresar. Piața însorită mă orbește. Mă uit la chipul amuzat al băiatului reunionez aplecat spre mine. Mă invită să prind din urmă grupul care, după o îndelungă așteptare, poate intra în sfârșit la mormânt.

Îl urmez. În fond, situația se simplifică. Și pentru tine, și pentru mine. Eu sunt ascultător. Tu te lași în mâini pricepute.

Iosif din Arimateea se repede la Pilat. Aleargă pe străzi, în timp ce umbrele se lungesc și peste tot se aprind făcliile de sabat. Cere prefectului să fie luate rămășițele tale pământești pentru a fi duse în cavoul lui. Repetă, bineînțeles, interdicția biblică de a lăsa la vedere cadavrul unui condamnat în fața soarelui care apune. De obicei, lui Pilat nu-i pasă de obiceiurile evreiești, dar azi, cum Paștele a atras mii de evrei la Ierusalim, se teme că refuzul ar putea atâța mulțimea. Ordinea publică, în primul rând! Acceptă. În mod excepțional, de data aceasta corpurile bătute în cuie nu vor mai fi lăsate săptămâni de-a rândul la cheremul vulturilor. Ghinionul păsărilor.

Ești desprins de pe stâlp. Se încheie un episod. Gata cu vremea sângelui, sudorii, lacrimilor. Le absoarbe lințoliul. Maria și Iosif din Arimateea au grijă de tine. Deși tremură atingând acest trup rece, rigid, mut, pe care nu-l cunoaște, mama ta e hotărâtă să te încredințeze unei alte mame, pământul. Schițează un zâmbet, uitându-se la cel care o ajută: vei trece de la un Iosif la alt Iosif. Primul

te-a primit în fânul unui staul, al doilea te așază pe marmura mormântului.

Mă strecor până în mijlocul Sfântului Mormânt. Ia te uită, curios lucru, grota e luminată de lămpi de aur și de argint, pe când eu mi-o imaginam scufundată în întuneric. Nu te văd. Nici tu nu vedeai nimic. Piatra de mormânt nu iese la iveală, acoperită cu un sarcofag alb care ascunde stânca. Aici nu se arată nimic, ci se disimulează. Vizitez o absență. Aromele care se-nvârt prin aerul călduț mă amețesc, oboseala mă năucește, am senzația că mă prăbușesc într-o gaură neagră.

Moartea nu e învinsă, tot ea a câștigat.

În seara asta, neantul e o concluzie.

În seara asta, neantul e concluzia.

✶

Dimineața constat că se produce același fenomen ca a doua zi după prima mea vizită la Sfântul Mormânt: nu-mi mai aduc aminte de nimic din ce am făcut după ce am atins cripta.

Trebuie că am acționat prin capilaritate, că m-am lipit de grup, i-am urmat mișcarea, m-am întors aici, m-am așezat, am cinat, am dormit. Pe marginea patului, corpul meu trosnește din loc în loc. Ceafa îmi scârțâie, genunchii îmi pocnesc, tibiile mi se-mpotrivesc, umerii mi se blochează, șalele mă-nțeapă. Eu care de obicei pot conta pe propria carcasă, animal fiabil, am impresia că am fost casat, concasat.

Părintele Henri sună adunarea. Ne urcăm în autocar.

✶

Emaus… Nu am simțit niciodată o asemenea ușurare. Ajung aici sumbru, epuizat, neliniștit; plec fericit, cu o lumină în suflet.

Lumina aceasta este a unei dimineți atât de blânde, mai întâi cea a soarelui care poleiește peisajul și sculptează umbrele grădinii. Apoi e cea a învierii.

Ca pelerini, am avut de ales între cinci obiective: Imwas, Al-Qubaybah, Mozah, Betel, Abu Ghosh. Ghidul a optat pentru cel din urmă, la fel cum au făcut în secolul al XII-lea cruciații care au construit aici o biserică romanică, apoi în secolul XX benedictinii care au ridicat o mănăstire devenită recent abația Sfânta Maria a învierii.

Târgușorul acesta, situat la zece kilometri de Ierusalim, corespunde cu cele două ore de mers consemnate în Evanghelia lui Luca.

Să ne amintim povestea: Cleopa și tovarășul lui au plecat din Ierusalim pentru a se duce în satul Emaus. Copleșiți de durere, de amărăciune, își reaminteau ce i se întâmplase lui Isus cel executat cu trei zile mai înainte, al cărui cadavru dispăruse bizar din mormânt. Cine să-l fi furat? De ce? Cum de acela pe care îl credeau Fiul lui Dumnezeu putuse să fie într-atât de lipsit de putere și să se supună, ca un muritor de rând, supliciului crucificării? Se apropie un om. Ia parte la conversație. Cei trei merg împreună și se hotărăsc să mănânce la un han. Necunoscutul își spune părerea despre cele făcute de Isus, explică în ce măsură, conform lui, Isus acesta a împlinit Scripturile, realizând punct cu punct vestirile profeților, mai ales pe cele ale lui Ilie. Brusc, cei doi pelerini, uluiți, îl recunosc pe Isus. Nici nu-l identifică pe Mesia că acesta dispare. Începând de a doua zi, cei doi pelerini de la Emaus aleargă și vestesc prin tot Ierusalimul că Isus a înviat.

În ziua aceea, evreii trec de la tristețe la bucurie, de la așteptare la satisfacție. Se născuse creștinismul.

Iată ce-mi povestește parcul din Abu Ghosh. E o grădină a Orientului opulentă, bogată, pestriță, variat alcătuită, în care palmieri uriași, printre bougainvillee purpurii, caută cerul repezindu-se pe deasupra boschetelor înflorite, pe când iedera, vița de vie, caprifoiul se scurg de-a lungul zidurilor. Pe pământul presărat cu flori de culoarea focului, portocalii, galbene, roșii, se întind plante cărnoase, stranii, baroc, cu forme paradoxale, opere ale unei naturi inventive, prosperând cu fantezie, ba chiar cu un dram de nebunie. Aroma vegetală, care îi răcorește pe cei ce se plimbă, poartă un parfum de speranță. Atâta frumusețe primenește inima.

Deși septembrie e pe terminate, mă regăsesc în plină primăvară. Căldura contestă toamna și decrepitudinea ei. Viața izbucnește în verdeață, într-o sănătate viguroasă, în exuberanță. Totul vibrează, renaște, se regenerează.

Înviere…

✶

Ateu este acela care crede în moarte, care vede în ea neantul. Creștin este acela care crede în viața de la care așteaptă să învingă neantul.

Când este vorba să învățăm ce nu știm, lucrul acesta ține de credință.

✶

Stânca ascunsă în miezul Sfântului Mormânt? Adevărul rămâne scufundat în adâncuri. Mormântul acesta este leagănul unei lumi noi.

✶

După-amiază mergem pe muntele Sion să vedem Cenaclul, o încăpere considerată a fi aceea unde s-a desfășurat ultima cină a lui Isus și a apostolilor, în joia sfântă dinaintea Paștelui evreiesc.

Mărturisesc că am o legătură specială cu Cina cea de Taină fiindcă, dintr-un motiv al cărui secret părinții mei l-au luat cu ei, o reproducere a frescei pictate de Da Vinci era agățată în biroul tatei, chiar deasupra pianinei. Câte mii de ore am consacrat oare gamelor și studiilor după metoda Czerny, în fața acelei imagini? Destule ca, abia intrat în refectoriu, memoria să-mi și proiecteze cele treisprezece chipuri pe pereți.

Spațiul liniștit, luminos, se dovedește ospitalier. Deasupra unei cornișe, descopăr o reprezentare a lui Isus pe care o prefer, Christos pelicanul. Mă impresionează. Blânda pasăre își hrănește puii cu sângele și carnea ei. Sfântul Augustin a fost cel dintâi care a făcut apropierea dintre Isus și generoasa zburătoare care-și înzdrăvenește copiii din propriul trup. Alegerea unui animal mistic, sacrificial, care să simbolizeze culmea iubirii – care nu înseamnă să îți dai viața pentru ceilalți? –, a avut o mare popularitate în Evul Mediu. De-a lungul veacurilor, referința s-a estompat, deși găsim un ecou la poetul romantic Alfred de Musset:

Sângele curge în val îndelung din pieptu-i deschis;
În van scormonise adâncul de mări,
Oceanu-i deșert și plajele goale i-s;
Deci inima-și aduce ca-ndeajuns demâncări.[3]

Așezat sub coloana pe al cărei capitel sculptat se vede pasărea hrănindu-și cei doi pui înfometați, mă gândesc la Euharistia întâmplată aici. De la începutul călătoriei mele, a câștigat o importanță esențială; spre surpriza mea, tânjesc zilnic după această împărtășanie, mă reped cu lăcomie la ostie, o primesc serios, la fel și binecuvântarea preotului, și o înghit lăsându-mi gândurile să se spiritualizeze. Nici un ritual nu are pentru mine mai multe înțelesuri.

Lăsând pelicanul, meditez la tabloul lui Da Vinci, la fel de prezent în memoria mea de parcă m-aș afla în fața lui. Îi admir compoziția, nuanțele, grația, dar, mai ales, interpretarea lui care pune accent pe cele trei mistere.

Mai întâi, seninătatea lui Isus. Cu toate acestea, tocmai anunțase că unul dintre ucenici avea să trădeze, lucru care va duce la arestare, așadar va fi artizanul morții lui. Evident, Isus își asumă perfect finalul dramatic care îl așteaptă, îl consideră necesar și deocamdată rămâne departe de frică, durere sau îndoială.

Urmează insolita apariție a unui ucenic așezat în dreapta sa. Să fie bărbat? Femeie? Înger? Androgin cu siguranță! Sunt convins că Leonardo da Vinci îl reprezintă pe acela pe care Evanghelia îl descrie ca fiind „ucenicul preaiubit”. Spre deosebire de ceilalți, concreți, grosolani aproape, acesta nu are trăsături realiste, ci idealizate, fără îndoială întruchipându-l pe cel care devii când îl adori pe Isus.

În fine, un bărbat aflat mai deoparte nu are nici o reacție. Cum Isus tocmai le spusese apostolilor că unul dintre ei va duce la arestarea și la apropiatul său sfârșit, toți protestează de bună credință, asigurându-l că niciodată, dar absolut niciodată nu-l vor trăda. Strigă, iau figuri ofuscate, dau din mâini, se-ncruntă, se ridică pentru a bate cu pumnul în masă. De fapt, se agită prea mult, ca niște actori jalnici. Numai Iuda își păstrează calmul. Și asta nu fiindcă, viclean, e gata să tăgăduiască, ci fiindcă a înțeles și el. Nici măcar androginul preaiubit nu a priceput o iotă… Isus îi ceruse lui Iuda să-l denunțe. Lui îi ceruse acest sacrificiu, sacrificarea propriei reputații, integrității, lui, intelectualul, învățatul, specialistul în Sfintele Scripturi, trezorierul care administra obligațiile financiare ale grupului. Iuda chiar strânge între degete o pungă: el bani are! Niciodată nu se va hotărî să facă o

asemenea greșeală doar pentru câțiva arginți, cum se va pretinde veacuri de-a rândul! Din dragoste o va face.

Din nou: câtă dragoste! Câtă dragoste în acest bărbat aspru, cu atitudine rezervată, care nu ia parte la ieremiadele, zbieretele și văicărelile indignate, în acest bărbat voinic în care, dacă s-ar ascunde un ticălos, ar fi demascat prostește tocmai de uimitoarea sa apatie. Primise o poruncă de la Isus. Un ordin care-l distrugea.

În *Evanghelia după Pilat* mi-am dus până la capăt interpretarea Cinei cea de Taină: la baza creștinismului stau două sacrificii, cel al lui Iuda și cel al lui Isus.

Astfel, intenționam să tai răul de la rădăcină, una dintre cauzele antisemitismului creștin: desemnarea lui Iuda evreul drept venalul în stare de tot ce e mai rău pentru treizeci de arginți.

Vizita ia sfârșit. Înainte de a părăsi Cenaclul, îl salut pe Christos pelicanul care-și hrănește puii și-i promit să mă rog seara pentru Iuda, în timpul euharistiei.

✶

Zori grei. Nu am trecut niciodată printr-o noapte atât de atroce.

M-am sucit și m-am răsucit în pat ca o frigăruie pe grătar. Cum ațipeam, un vis mă purta către o parte din trecutul meu, când m-am purtat urât cu altcineva. De fiecare dată mă trezeam pentru a scăpa de coșmar, dar efectul era că acesta îmi rămânea întipărit în minte. După care adormeam la loc și exploram o nouă zonă obscură din viața mea. În momentele de veghe, se așezau cuvinte pe ceea ce încercasem să camuflez de-a lungul anilor, iar registrul greșelilor mele se scria mai departe. Vai, nu am vrut niciodată răul, nu l-am dorit, nici măcar nu am fost conștient că îl fac, însă rezultatul e de parcă în mine s-ar fi strecurat un demon răutăcios: am făcut să se sufere deseori din neglijență, uneori din ignoranță, mai rar atunci când, la vreo răspântie, nu puteam să aleg decât, în mod tragic, între două soluții nocive.

Ceasurile acestea teribile sunt contrapartida tăioasă și dureroasă a darului primit la Sfântul Mormânt. După ce mi-a fost oferită garanția că Isus îmi vorbise, acum obțin confirmarea groaznică a faptului că am păcătuit în mai multe rânduri.

O noapte ca o premoniție a infernului.

Încep deci ziua printr-o lungă explicație cu Dumnezeu, urmată de o rugăciune interminabilă.

✶

Ultima zi a pelerinajului. Pornim să descoperim alte două Ierusalime: Ierusalimul evreiesc și Ierusalimul musulman.

Pe când lumina unduitoare și vaporoasă a zorilor inundă orașul, traversăm cartierele vechi pentru a ajunge pe esplanada centrală, o platformă naturală aflată deasupra localității. Trecem pe lângă bazaruri acoperite, pe unde aromele de cafea și de cardamom sunt amestecate cu parfumurile suave ale patiseriilor, până la o poartă păzită și de-a dreptul neprimitoare. Ca nemusulmani nu avem dreptul decât la acest loc de acces, în timp ce musulmanii beneficiază de cincisprezece intrări. Militari înarmați încadrează un portal antic vecin cu o trecere contemporană pentru detectat metale. În acest sector, care condensează conflictul dintre israelieni și palestinieni, este asigurată pe cât posibil siguranța de teama unui atentat sau a unei altercații – vizitatorii sunt triați și verificați pentru cazul în care ar ascunde vreo armă.

Locul are două denumiri și această dublă etichetare pune în evidență motivul litigiului: pentru evrei este Muntele Templului, pentru musulmani Esplanada Moscheilor.

Un prim Templu a fost ridicat aici de regele Solomon în secolul al X-lea înainte de Christos, pe când tatăl lui, David, compunea și cânta psalmii lirici. În timpul invaziei, Nabucodonosor al II-lea a ras din temelii edificiul și a deportat evreii în Babilon. Când s-au întors din captivitate, în anul 515 înainte de Christos, au construit un al doilea Templu, înfrumusețat de Irod, cu siguranță un constructor eminent. Isus a frecventat acest loc sfânt și i-a înfruntat pe preoți. Dar, vai, războiul cu romanii a dus la o nouă distrugere, iar Titus a demolat Templul în anul 70. De atunci, evreii s-au împrăștiat prin lume, în timp ce la Ierusalim credința nu li s-a mai exprimat decât lângă fortificațiile Templului, lângă fundația din partea de vest, care a devenit Zidul Plângerii, o sinagogă sub cerul liber, împărțită în două, o zonă dedicată femeilor și alta bărbaților. În decursul timpului,

unii au ajuns să viseze la un al treilea Templu, precum împăratul roman Iulian Apostatul sau Bonaparte, viitorul împărat Napoleon. Ciudată tentație imperială, nu? În zilele noastre, evreii ortodocși alimentează mai departe proiectul, dar ar fi în detrimentul memoriei locale, mai ales al istoriei musulmane.

Fiindcă Esplanada Moscheilor constituie acum un loc esențial al Islamului. După ce împăratul Hadrian și-a dorit aici un templu al lui Jupiter, transformat în depozit de gunoaie de creștini, califul Omar a cucerit Palestina, a curățat incinta, ceea ce a permis succesorului său, Abd Al-Malik, să ridice un sanctuar, Domul Stâncii, cu bolta sa aurită, care, la fel cum o face Turnul Eiffel pentru Paris sau Big Ben-ul pentru Londra, simbolizează Ierusalimul pentru întreaga lume.

Sanctuarul strălucește magnific, solitar, în centrul unui gigantic platou rectangular. În dimineața aceasta, aproape nimeni nu circulă pe aici. În afara grupului nostru și a câtorva paznici iordanieni din Waqf[34], nu văd decât două tinere cu voal, care privesc din mers. E mai mult cer decât pământ, spre deosebire de străzile Ierusalimului care restrâng sau ascund azurul. Ce pace! Imensitatea goală și tăcută impresionează așa, în mijlocul forfotei înconjurătoare. Spațiul acesta te lasă să respiri, liniștește sufletul și înțeleg de ce piedestalul templelor și moscheilor a avut dintotdeauna funcții spirituale.

Și rămâne de două ori sacru. Sacru pentru evreii care nu se aventurează niciodată aici de teamă și din devoțiune, fiindu-le frică să nu profaneze pavajul pe care nimeni nu pășea, cu excepția marelui preot al Israelului, o dată pe an, în Sfânta Sfintelor unde erau Tablele Legii lui Moise, care adăpostea primul și al doilea Templu, dar al cărui amplasament exact nimeni nu-l cunoștea. Sacru pentru musulmani fiindcă Avraam ar fi trebuit ca acolo să își sacrifice fiul și fiindcă Mahomed mersese acolo în vis. Pentru unii, sacrul exclude credincioșii; pe ceilalți îi atrage.

Dintr-odată, în depărtare, sunet vesel din clopote, dorind să ni se alăture. Lucru care mă amuză și mă miră: când stăteam în cartierul creștin auzeam chemările muezinilor, pe când în zona musulmană, le aud pe cele din clopotnițe. Să-mi joace oare urechile farse ecumenice?

Ne apropiem de Domul Stâncii, capodoperă a artei islamice. Edificiul pare o bijuterie uriașă, elegantă, atent lucrată, rafinată, de un albastru care merge de la nuanța feminină a turcoazului la cea masculină a lapislazuliului. Forma octogonală este bazată pe opt pereți mauri, prevăzuți cu arcade în ogivă, care alcătuiesc o terasă de unde se ridică alte arcade, mai subțiri, care se încheie cu o cupolă aurită, din aramă suflată cu nichel și aur. Ca niște scântei căzând de pe acoperiș, unele elemente pătrate ale fațadei reflectă lumina. Domul Stâncii se arată în același timp delicat și semeț.

Se ridică aici din anul 691, intactă, sfidând veacurile.

Nu s-a modificat în o mie trei sute de ani, în schimb a îmbătrânit. Un soare prea devorator a obosit-o. Patina și fanarea culorilor îi arată vârsta. Grație restaurărilor, luptă vitejește împotriva decrepitudinii și, ținând cont de starea lumii, de tensiunile care electrizează populațiile Israelului, Palestinei, Iordaniei, nu trebuie să cedeze, momentul nu ar fi oportun.

Esplanada Moscheilor reprezintă cel de-al treilea loc sfânt al Islamului, alături de Mecca și Medina. Într-o perioadă, rugăciunile se făceau cu fața spre ea, înainte de întoarcerea spre Mecca.

Neputând intra, ne-am mulțumit să aruncăm o privire pe ferestrele înguste și arcuite. Am zărit golul; întorcându-mă, m-am uitat atent la împrejurimi și-am constatat din nou același gol. Ce forță spirituală exprimă acel gol, invers decât creștinismul! Dezvoltă o concepție diferită a sacrului. Ridică zdrobind. Oricine se descoperă atât de mic, atât de pierdut, încât i se insuflă sentimentul umilinței, dar și acela al sublimului, o teroare delicioasă, perceperea nemărginitului dincolo de frumos, care inspiră spaimă și respect, apoi uimire ca-n fața unei minuni. Nu te simți mare lucru, dar te simți totuși cineva cât de cât.

O clipă m-am gândit să cer vreuneia dintre cunoștințele mele un document de liberă trecere pentru a ajunge la stânca pe care îl legase Avraam pe fiul său. Regret că acest patriarh, despre care trebuie mai mult decât oricând să ținem minte că a fondat cele trei monoteisme, nu poate fi împărțit și e rezervat doar musulmanilor. Un moment, m-am revoltat împotriva absurdului situației; serios, dezaprob această luare în stăpânire. Apoi, imediat, mi-am potolit curiozitatea: alegerea absolut discutabilă a localizării mi s-a părut mai

degrabă teologică decât istorică, mai degrabă politică decât arheologică.

M-a bucurat chemarea la detașare, la modestie, la liniște pe care o radiază acest loc sfânt. Trecem pe lângă moscheea Al-Aqsa, „moscheea îndepărtată”, care poate adăposti cinci mii de persoane și totuși pe nici unul dintre noi; în sfârșit, umblăm printre capele secundare, porticuri, arcade, mihrabi care reciclează și pietrele, și religiile; fiecare reutilizează elemente ale edificiilor aparținând cultelor anterioare, evreiesc, grec, latin, creștin, musulman. În mijlocul acestor certuri necontenite, natura încearcă peste tot să își reintre în drepturi, făcând să crească iarba printre dale, mușchiul pe sculpturi, încrustându-se în cei câțiva chiparoși plantați de o mână întâmplătoare.

Contemplu pentru o ultimă oară Ierusalimul din fața noastră, un ocean de acoperișuri, de pietre care se scufundă și se confundă, din care țâșnesc turnuri, minarete, clopotnițe, după care plec cu inima măcinată de melancolie.

De ce popoarele se dovedesc incapabile să se înțeleagă, mai ales atunci când venerează unul și același Dumnezeu?

Continui drumul și ajung la Zidul Plângerii pe care-l zărisem de pe pasarela care duce la esplanadă. La baza lui, evreii, cei mai mulți ortodocși, dacă nu chiar ultraortodocși, se roagă, recită, se dau la o parte, suflă din timp în timp în șofaruri, acele coarne de berbec cu sunet monocord, între clopot și muget, țâșnind uneori pe ritm ternar, chemând la căință. Mai rar, unii bat în stânca de calcar cu unghiile, alții strecoară rugăminți scrise în fisurile pietrei. Fiindcă religia evreiască interzice distrugerea unei scrieri în care este menționat numele lui Dumnezeu, cu aceste bilețele împăturite se procedează la fel cum se face cu bibliile deteriorate: de două ori pe an, sunt îngropate. Impresionat, îmi imaginez momentul în care rugile, căzute din crăpături ca niște frunze moarte, sunt înhumate pe Muntele Măslinilor care, în afara zecilor de mii de morminte, adăpostește așadar și un cimitir al năzuințelor.

Nu am impresia că acești bărbați și aceste femei, în vecinătatea Sfintei Sfintelor care le-a fost luată, se lamentează la baza zidului, ci mai degrabă speră. De altfel, israelienii nu mai utilizează expresia „Zidul

Plângerii", inventată de englezi, fiindcă din ea transpare o condescendență ironică, ci spun Kotel – Zidul. Dacă timp de două milenii, evreii întorși aici plângeau distrugerea Templului și exilul, în ziua de azi prezența lor manifestă mai degrabă așteptarea lui Mesia.

Mă consider dintr-odată atacat. În ochii unui creștin, această așteptare nu se dovedește doar opacă, ci implică o tăgăduire nedreaptă, dacă nu chiar o agresare. Cum adică, să nu-l recunoști pe Isus cel vestit de Scripturi în veacurile de dinainte? Să-l judeci, să-l condamni, să-l ucizi încă o dată? Caiafa și rabinii care l-au interogat pe Isus în Sinedriu tot n-au priceput cui se adresau?

Îmi părăsesc tovarășii care aveau liber până la îmbarcarea în avionul de seară și chem un taxi. Mă întorc pe Muntele Măslinilor: avem întâlnire, eu și această orgolioasă, insolentă, insuportabilă capitală. Țin să privesc în față Ierusalimul, din Grădina Ghetsimani.

Contemplu orașul arogant, dur, cu contururi ascuțite. Deasupra râului Chedron, care despică relieful, se profilează fortificațiile crenelate ale unui zid din stâncă naturală. Acoperișurile care se ridică mai sus de acesta sunt acoperite cu olane aurite, nichelate, ici ascuțite, colo rotunjite, plate ceva mai departe, rivalizând prin aspect variat, clopotnițe, turnuri, donjoane, minarete, balcoane, terase, boite, cupole ca niște bulbi, amestecând stilurile cruciat, sarazin, bizantin, templier, otoman, franciscan, ortodox rus ori grec, la dreapta un pic arab, la stânga turcesc, în mijloc colonial. Arhitectura adună la un loc monumente evreiești, creștine, musulmane și totuși o paradoxală armonie radiază din această abundență. Disparatul se șterge, de parcă edificiile care se ridică spre cer reușesc, părăsind solul, să găsească un spațiu al concordiei. Piatra reușește ceva ce nu ajung să realizeze oamenii: faptul de a coexista.

De ce? Din cauza cărei aberații nu beneficiem și noi de înțelepciunea pietrelor? Ce au învățat ele și ne scapă nouă?

Pietrele știu că sunt pietre, făcute dintr-o materie comună, și nu au decât forme de împrumut. Omenirea se încăpățânează să uite asta în ceea ce o privește. În primul rând, ne considerăm absolut diferiți unii de alții, deși suntem cu toții modelați din același lut omenesc. Cât despre formele care ne îmbracă ființa – limba, spiritualitatea, cultura noastră –, în loc să le recunoaștem

ca pe un împrumut, contingente istorice, datorate hazardului nașterii și circumstanțelor, ne convingem că alcătuiesc un beton ale cărui culori ne-au dăltuit iremediabil identitatea.

La rândul lui, Ierusalimul mă judecă și el. Nu eu îl examinez, ci el e cu ochii pe mine. „Iată-te creștin, îmi șoptește, deși ai fi putut rămâne ateu, ba chiar, în funcțiile de capriciile deplasărilor tale, te-ai fi putut scălda în civilizația evreiască ori musulmană. Relativizează un pic."

Mă încordez din reflex. Să relativizez? Nu! Mă împotrivesc somației. Nimic nu se echivalează. Chiar atunci când vorbesc despre un singur Dumnezeu, religiile se disting unele de altele. Deși au toate vocația de a profesa altruismul și puritatea inimii, pun accentul pe virtuți diferite: respectul pentru evrei, dragostea pentru creștini, ascultarea pentru musulmani. În ceea ce mă privește, am devenit credincios în deșertul Sahara, dar creștin am ajuns citind Evangheliile care propovăduiesc dăruirea de sine; puțin mai devreme, ralierea mea s-a întărit prin revelația avută la Sfântul Mormânt. Nu eu mi-am ales Dumnezeul, el m-a ales pe mine. Emoționat, am admis ce mi s-a revelat, am acceptat adevărul.

„Ce e adevărul?"

Cuvintele lui Pilat răsună încă între zidurile Ierusalimului și mă-ntreabă? Cetatea milenară îmi adresează întrebarea pe care romanul i-o pusese lui Isus.

„Ce e adevărul?"

Ierusalimul mă avertizează: a avea o religie nu înseamnă a deține adevărul, un adevăr logic pe care să-l dovedești, un adevăr decurgând din argumente care o fac necesară, un adevăr universal. „Doi plus doi fac patru" enunță un adevăr care nu ne cere nici să-l validăm, nici să-l preferăm, ci unul care se impune; dacă vrei să numeri, îl utilizezi. În schimb, spiritualitățile nu se situează în acest câmp, ci propun. Promit.

Nici o religie nu este adevărată sau falsă. A mea nu este mai ceva decât a altuia. „Dacă nu ar trebui făcut nimic decât pe domeniul certitudinii, atunci nu ar trebui nimic făcut pe cel al religiei, fiindcă aceasta numai certă nu e", amintea Blaise Pascal. Când se practică un cult, nu se deține adevărul, ci mai degrabă un mod de a trăi și de a gândi. Religia nu este împărtășită ca axiomele ineluctabile ale rațiunii, ci se răspândește fiindcă niște

persoane decid să se impregneze de ea, să fondeze ori să se alăture unei comunități. Fiecare religie este aleasă, nu demonstrată. Când nu e adoptată, e moștenită.

Spre deosebire de rațiune, care ne supune spiritul, religia ne solicită libertatea, prezentând spiritului o viziune, un program, valori, rituri și nădăjduind să fie acceptată.

Unii detestă această libertate. Nu o vor fie având nostalgia rațiunii, fie fiindcă îi neliniștește. Cei dintâi recuză orice religie; ceilalți exclud confruntările care le-ar fragiliza propria credință, considerând că lucrul în care cred este adevărul, alunecând în integrism. Nesuportând contradicția, ponegresc ateul, disprețuiesc alte convingeri, denunță ca eretic pe acela care interpretează altfel textele lor sfinte, urăsc alteritatea atât de mult încât, imediat ce au mijloacele, convertesc popoarele, ba chiar, în caz de eșec, le masacrează.

Înlocuiesc puterea rațiunii, care le lipsește, cu forța brută. Pentru ei, violența rămâne modalitatea cea mai eficientă de a eradica îndoiala. Atrocitățile comise în numele religiilor derivă din respingerea criticii, din alergia la nesigur.

Iată istoria pe care oamenii au înscris-o în Ierusalim.

Dar aceasta este istoria pe care Ierusalimul refuză să o relateze. Ne sfidează încorporându-și mai multe straturi, alăturând sinagogile, bisericile, moscheile. Rareori în această lume cele trei monoteisme consideră toate un loc ca fiind sfânt, în care flutură toate o triplă legitimitate: evreul își regăsește acolo Templul, creștinul calea împlinirii christice, musulmanul esplanada unde Avraam l-a salvat în ultima clipă pe fiul său, unde Mahomed a zburat în vis, apoi unde, în timpul vieții, a urcat în paradis pe calul înaripat.

Ierusalimul ne trezește sau, mai degrabă, Dumnezeu o face prin intermediul lui.

Provocarea pe care Dumnezeu o adresează și credincioșilor, și necredincioșilor, depășește ceea ce aceștia își imaginează. Dumnezeu nu le spune: „Ascultați-mă!”, ci le strigă: „Ascultați-vă!” La Ierusalim, unde a început totul, nimic nu este încheiat.

Orașul de trei ori sfânt, teatru al dezacordurilor interreligioase, ne dă de gândit. Trebuie să fraternizăm. Pentru această încercare, Dumnezeu ne somează să ne cântărim pe noi înșine, fie că suntem evrei, creștini, musulmani, agnostici. La Ierusalim mai mult decât oriunde altundeva, Dumnezeu ne provoacă, ne împinge nu doar către divin, ne invocă umanitatea în ce are aceasta mai polivalent, mai complex, mai înclinat către armonie.

Dumnezeu Tatăl? Atunci cele trei monoteisme trebuie concepute ca o frăție.

Ne vom arăta oare, într-o bună zi, în stare să acceptăm provocarea Ierusalimului?

✶

Creștinismul meu nu constituie o știință, ci o modalitate de a locui ceea ce rațiunea mea ignoră. Grație lui, străbat o pădure, obscura condiție umană. Mereu tatonând, deși mereu în mai multă lumină.

✶

Când privesc cu atenție Ierusalimul, nu știu ce mă miră mai tare din cele ale lui Dumnezeu. Insolența, sau umorul lui?

✶

— Oboseala nu e punctul meu forte!

De câte ori nu am pronunțat cuvintele acestea cu tot atâta aplomb, câtă sinceritate? Moștenind de la părinți o bună rezistență fizică și o mare ușurință de concentrare, când întrerup o activitate îmi zic: „Mă opresc” și nu oftez niciodată: „Sunt rupt.” Încă din copilărie, la nimic nu țin mai mult decât să muncesc ca un inconștient, ca seara să mă arunc pe burtă, pe saltea, cu brațele desfăcute, strigând victorios: „Minunat, sunt stors!” Exclamația îmi dovedește că am trăit cu intensitate, că am lucrat cel mai mult cu putință, fără să mă zgârcesc, respectând viața, și că după o noapte de refacere o voi lua a doua zi de la capăt. Epuizat poate, dar nu obosit.

Totuși, oboseala a dat peste mine. Mai rău, m-a zdrobit după ce m-a surprins.

I-am mulțumit călduros părintelui Henri, le-am spus adio tovarășilor mei de pelerinaj care se întorceau în Réunion, apoi, pe nepregătite, m-am prăbușit. Golit de sânge, cu oasele fărâme, mă simțeam ca o păpușă de cârpă. Nici un influx, nici un elan. Energie aproape zero.

Din prostie, atribui starea mea de rău locului de cazare. Din două telefoane părăsesc Căminul Mar Maroun, sătul să tot lupt cu ursuzenia în chilia strâmtă și, la sfatul Guilei, ajung la American Colony, un hotel de lux. Mă trezesc de data aceasta într-un somptuos decor colonial, cu un farmec delicios de vetust, cu saloane, curți interioare, un bar în care să te pierzi, o bucătărie rafinată,

un personal desăvârșit de amabil, un apartament spațios dând către o grădină înflorită, atenție discretă față de dorințele și exigențele mele. La cină, directorul, un elvețian, vine la masa mea și-mi vorbește cu admirație despre cărțile mele, așa că mă conving că egoul meu multă vreme pus în așteptare se va întrema cu puțin confort agrementat cu câteva laude.

Degeaba! După o noapte excelentă, într-un pat pe cât de larg pe-atât de moale, legănat de senzația că-l încarnez pe Lawrence al Arabiei pe vremea mandatului britanic, mă trezesc mort de oboseală, zdrobit. Ce se-ntâmplă?

A doua zi, mă duc după cum era stabilit, la hotelul Notre-Dame, pentru câteva prevăzute zile de singurătate. Aflu că Lorenzo Fazzini, fiindcă își pierduse mama, nu mi se va alătura. Cum și eu trăisem imensa durere de a o fi pierdut pe a mea, îi trimit un mesaj afectuos și îl asigur că mă voi descurca perfect și fără el.

Ceea ce se dovedește fals. Arhifals.

Starea mea e tot mai proastă. Nu mă mai dau jos din pat. O torpoare de neînțeles mă ține întins, iar creierul îmi derapează dat peste cap, lipsit până și de cea mai mică dorință. Din timp în timp mă înfurii, pradă unor tresăriri de mânie, scurte descărcări de adrenalină care-mi dau iluzia refacerii. Astfel, solicit la recepție să mi se dea o cameră cu câteva etaje mai jos întrucât cea pe care o ocup, de sub terasa panoramică de unde sunt năpăstuit de un bar extrem de frecventat, răsună continuu de pocnete, uși care se trântesc, mese care sunt trase, fotolii care sunt deplasate, platouri care sunt parcă aruncate: zi și noapte mă tem să nu se prăbușească tavanul. Însă nici în cea de-a doua cameră nu sunt mai liniștit, luptând cu climatizarea, revoltat de efluviile înțepătoare ale produselor de curățenie pe care le consider responsabile pentru indispoziția mea persistentă.

Firește, sunt conștient de starea mea proastă, dar e doar o conștientizare vagă, care nu mă lămurește deloc asupra a ceea ce mi se întâmplă. Nu descopăr în mine nici un simptom de boală, pur și simplu mă consider zdrobit. Pentru a evita să dau explicații, încetez comunicarea cu familia, lucru care-mi agravează confuzia.

Aproape că nu mai reușesc să mă dau jos din culcuș. Vertebrele lombare îmi sunt blocate, iar mușchii

picioarelor nu mă mai susțin, corpul fiindu-mi prea greu pentru ele.

Ce se-ntâmplă?

✶

Mă oblig zilnic să scot nasul pe-afară. Un automat ruginit de-atâta mine însumi, mimez o viață normală.

Astăzi m-am silit să ies devreme. Merg în zori printr-un Ierusalim aproape gol și tăcut. Obloane, uși din lemn țin încă magazinele la odihnă. În fața Institutului Fraților Școlilor Creștine, patronul unei cafenele aranjează fără grabă mesele, în timp ce un băiețel cântă la un pian așezat în mijlocul străzii. Cei care livrează apă descarcă baxurile, mireasmă de pâine caldă plutește în aer. Pisici maidaneze se încălzesc la soarele care se înalță. Orașul își ridică încet pleoapele.

Neavând încotro, cu ocazia plimbărilor obligatorii Ierusalimul acela al cetății antice mi-a devenit familiar. Reperez bistroul „meu", restaurantul „meu", băcanul „meu", lacom să capăt obișnuințe care să-mi ofere aici o ancoră liniștitoare.

În dimineața aceasta, în mine freamătă ceva anume. Mă așez pe treptele care duc către o vilă particulară, îmi iau carnetul și mă decid să scriu. Ca-totdeauna, stiloul ar trebui să-mi dezvăluie gândurile cele mai ascunse.

Și înțeleg.

Încăperea în care rămân în stare de prostrație de-o săptămână încoace e grota mea, e Grota Nașterii Domnului a mea, cea a Bunei Vestiri și cea a Nașterii totodată, cea în care nasc dureros un alt eu însumi.

Din șocul Sfântului Mormânt – prezența lui Isus sub forma unui miros, unei călduri, unei priviri –, am reținut efectele atât cât a durat pelerinajul; odată încheiat acesta, am cedat; de-acum mă pătrunde și se repercutează, forțând trecerea, spărgând mii de bariere, creând un om nou.

Neglijasem revoluția unei revelații care se împlinea în adâncul meu. Deschiderea în fața unei realități transcendente mai întâi miră, apoi distruge. Trebuie să te reconstruiești, să regândești totul, să-ți modifici vocabularul, să intri în legătură cu alte referințe. Să schimbi.

Pe când eu îmi imaginam că spiritul meu doarme, acesta făcea eforturi colosale de a integra harul Sfântului Mormânt, eforturi care abia de-mi ieșeau la suprafața conștientizării.

Petrec ceasuri în șir pe treptele acelea. Dacă nu aș scrie, cu siguranță aș fi luat drept un cerșetor. Din când în când, turiști francezi sau quebechezi mă recunosc și mă salută. Îi întâmpin cu un zâmbet larg. Schimbăm câteva cuvinte. Întrebarea lor revine constant:

— Sunteți pentru prima oară în Țara Sfântă?

— Pentru prima oară.

Nu le pot preciza în ce măsură e prima oară. Da, e prima oară când sar de la un creștinism spiritual la unul întrupat. Da, e prima oară când credința mea câștigă cinci simțuri. Da, e prima oară când mă simt atât de iubit. Și atât de dispus să iubesc.

E prima oară pentru totdeauna.

E prima și definitiva oară.

Pe legea mea.

✶

„Dar voi cine ziceți că sunt Eu?”

Iată ce îi întreba Isus pe oamenii pe care-i întâlnea.

În fiecare dintre noi, Isus există sub forma acestei întrebări.

✶

„Dar voi cine ziceți că sunt Eu?”

La această întrebare a lui Isus, se vede limpede că nu există decât răspunsuri subiective.

✶

„Dar voi cine ziceți că sunt Eu?”

La această întrebare adresată de Isus celor curioși ori care pierdeau vremea pe-acolo, de-a lungul vieții i-am dat patru răspunsuri: un mit a fost cel dintâi, un profet, cel de-al doilea, un filozof, cel de-al treilea, Fiul lui Dumnezeu, cel din urmă.

„Dar voi cine ziceți că sunt Eu?”

Un mit, susțineam în tinerețe.

Mediul meu ateu făcea în așa fel încât răspunsul să țâșnească spontan. Chiar înainte de a-mi fi pusă întrebarea, cunoșteam răspunsul. Acestei ușurințe de a ști fără a cerceta, acestei promptitudini de a afirma, pe care Platon o numea *doxa*, ansamblul opiniilor, modernii îi spun *ideologie.*

Despre Isus nu fusesem informat decât prin intermediul unei mentalități hipercritice care, încă din secolul al XVIII-lea, pusese lucrurile la punct: destinul lui Isus se reducea la o țesătură de neverosimilități. Felul în care i se relatau nașterea, minunile, învierea era legat de fabricarea unor legende și de reciclarea altora. Isus nu scrisese nimic, nici un document, nici o urmă arheologică nu-i atesta existența. Sursele – Evangheliile, Epistolele – fuseseră redactate la zeci de ani după pretinsa lui transfigurare și se dovedeau toate creștine. Cu excepția lui Flavius Josephus în anul 95, nici un istoric, nici cel mai neînsemnat roman, grec sau evreu nu s-a referit la el. Mult după desfășurarea faptelor, Tacit, Pliniu cel Tânăr, Suetoniu au consemnat sosirea creștinilor descriși ca o sectă venită din Orientul Mijlociu. Pe scurt, deși într-adevăr creștinismul existase, nu acesta era și cazul lui Isus! Lipsită de un fondator real, această religie fără legitimitate se baza pe o neînțelegere.

Mă bucuram s-o tot repet, mă credeam astfel foarte inteligent și mai ales superior tuturor celor care, timp de două milenii, creditaseră asemenea baliverne. În fond, aparțineam unei elite care în sfârșit deschisese ochii și pusese sub semnul întrebării baza viciată a civilizației noastre. Înainte de mine, doar niște prostănaci, niște creduli, niște obscurantiști! În ziua de azi, descopăr cu ușurință aceeași beție condescendentă imediat ce mă uit atent la unii complotiști.

„Dar voi cine ziceți că sunt Eu?” întreba Isus.

Un profet, afirmam la douăzeci de ani.

În privința lui Isus, renunțasem la teza mitului pe care o elaborasem în copilărie. Ca umanist, eram interesat de religii. Nu mă mai îndoiam de existenta istorică a lui Isus și îl consideram un stâlp al gândirii monoteiste.

Pe baza ateismului meu, îl priveam cu ochii evreului sau ai musulmanului, descoperind în el un profet puternic, inspirator, iluminator, dar cu siguranță nu Mesia și încă și mai puțin Fiul lui Dumnezeu. În rest, mă

înduioșa, căci se dovedea o victimă. A cui? A preoților Templului și a romanilor, dar mai ales a lui însuși: crezuse atât de tare, bietul de el, în propriul mesianism încât murise de tânăr pentru acesta, cu prețul unor suferințe oribile! Pierise în propriu-i vis, din cauza propriului vis. Povestea i se oprise pe cruce. Nu acordam, evident, nici cel mai mic credit învierii.

„Dar voi cine ziceți că sunt Eu?" insista Isus.

Cu siguranță un filozof, afirmam cu admirație pe când îmi făceam studiile de filozofie. Cel născut în Nazaret câștigase un nou statut, înalt, nobil, universal, inteligența mea îl asculta cu atenție. Cu ce forță pusese sub semnul întrebării obiceiurile vremii sale, prejudecățile, confuziile, capcanele! „Să vă iubiți unii pe alții." Nu aveam nevoie de credință pentru a-i înțelege o parte din mesaj, pentru a-i respecta virtuțile, pentru a vibra în fața întinderii înțelepciunii, pentru a mă conforma esenței valorilor sale. Pentru mine reprezenta filozoful intuitiv, cel care își formulează scânteietor gândurile sau și le exprimă în parabole, „filozoful suprem", cum îl definea Spinoza, ba chiar pur și simplu omul suprem.

Făcând diferența dintre credință și fidelitate, mă despărțeam de credința în Christos, dar dovedeam o anume fidelitate față de creștinism.

„Dar voi cine ziceți că sunt Eu?"

Fiul lui Dumnezeu, murmur în ziua de azi.

Ce provocare!

Pentru el, să fie. Pentru mine, să-l cred. De când l-am întâlnit la Sfântul Mormânt, de când i-am simțit mirosul, căldura, privirea, îmi apare în același timp ca om și ca Dumnezeu. Iată ce-mi oferă experiența Ierusalimului: simt ceea ce nu pot conceptualiza.

Nu înțeleg misterul mai bine decât înainte, dar îl percep cu intensitate. Credința mea a devenit o acceptare a realului.

✶

De acum, parcurg străzile Ierusalimului aventurându-mă mult dincolo de incinta antică. Merg, mă pierd, iau tramvaie, mă rătăcesc și recurg la taxiuri

imediat ce sunt prea dezorientat. Ne obișnuim unul cu altul, Ierusalimul și cu mine; nu știu cine s-a dăruit cel dintâi, el sau eu.

Constat totuși, cu supărare, că nu prea abundă pe-aici librăriile. „Și de ce-ar face-o? se întoarce volterianul din mine, persiflând. Căci numai Cartea contează, nu?" În schimb, colcăie tatuatorii. Își exercită arta cel puțin din Evul Mediu, fiindcă au fost exhumate corpuri de nobili cavaleri creștini cu semnul unei cruci a Ierusalimului pe umăr. În ziua de azi, tradiția merge înainte și se democratizează. În ce mă privește, cum prefer să-mi înscriu pelerinajul în suflet mai degrabă decât pe piele, rămân un moment, din curiozitate, în fața uneia dintre aceste dughene pentru a mă uita cum intră și iese o mulțime de turiști.

Deseori întâlnesc pe bulevarde tineri israelieni de origine franceză care îmi vorbesc, menționează romanele care le-au plăcut, spectacolul *Vizitatorul* care se jucase la Tel Aviv. Evident adună una lângă alta culturile, pătrunși de o dublă bucurie, cea de a locui aici și de a întreține o puternică legătură cu Franța.

Din punct de vedere intelectual, mă consider încă în convalescentă. Totul se-nvălmășește în jurul meu și se recompune. Alessandra Buzzetti, jurnalistă italiană pe cât de energică, pe-atât de sagace, a cărei companie o ador, prietenă cu Lorenzo Fazzini care își înmormântează mama în Italia, îmi organizează întâlniri rodnice. Cu patriarhul de Ierusalim, Monseniorul Pizzaballa, sau cu părintele Neuhaus care răspunde poftei mele de a înțelege, hrănindu-mi gândirea cu tot atâta cultură câtă elevație spirituală. Marie-Armelle Beaulieu, redactor-șef la *Terre Sainte Magazine,* pasionată și carismatică, îmi deschide ușile secrete ale Ierusalimului. Apoi, în fiecare seară, la asfințit, picioarele mă duc către Sfântul Mormânt; mă opresc în mijlocul piațetei și mă așez pe o treaptă, ba chiar pe jos. Meditez, mă rog. Nu trec niciodată pragul bisericii.

De ce nu intru? Mă tem să nu mă ard din nou și nu mai cer nimic altceva. Îmi e de ajuns să vin aici și să rămân smerit în fața intrării. La câțiva metri de locul sfânt, mă încălzește amintirea revelației care mă împlinise și, zi după zi, reînnoiesc mărturia infinitei mele gratitudini.

Un bărbat în tunică albă, cu picioarele goale, bărbos și pletos, a cărui privire tandră îi luminează chipul, se strecoară printre grupurile de gură-cască. „E Isus”, murmură turiștii care-l văd târându-se pe urma procesiunilor; ironici sau compătimitori, toți depistează în el un nebun care se crede Christos. Astă-seară, trei israelieni mi-l descriu ca pe un atins de „sindromul Ierusalim”, tulburare psihică lovind unii turiști prin bufeuri delirante. Despre oricine ar fi vorba, evreu, musulman, creștin, ateu, începe întotdeauna prin a visa la Ierusalim. Acesta constituie un teritoriu al fantasmelor, înainte de a deveni realitate. Criza, îmi precizează ei, pornește din frustrare: răniți de faptul că orașul nu se ridică la înălțimea așteptărilor lor, credincioșii, ca urmare a unui șoc profund, parcurg o experiență mistică. Un spital din Ein Karem tratează, de altfel, acești bolnavi.

Îmi iau un aer doct, mimez aprobarea, complicitatea, deși pe dinăuntru surâd: îmi vorbesc despre mine! Dacă le-aș povesti ce am încredințat numai carnetului, ar considera fără greutate că lucrurile țin de patologic și m-ar duce să fiu consultat. Am așteptat să ne despărțim pentru a mă amuza în voie.

Expresia „sindromul Ierusalimului” nu e serioasă decât prin aparenta apartenență la jargonul psihiatric, fiindcă nu este științifică, ci ideologică: presupune imposibilitatea misticismului, o respinge sistematic, stipulând că nu există nimic în afară de ce ne învață materialismul. Simplă viziune a minții, himeră, nu face decât să limiteze, dacă nu cumva chiar să amputeze gândirea. Ei, nu neg nici existența nebuniei, nici că spitalul din Ein Karem primește oameni care halucinează, psihotici; mă întreb însă care sunt frontierele nebuniei. Indignat că se bagă laolaltă în ea tot ce depășește înțelegerea comună, pretind să se facă diferența dintre o alterare a percepției și întrezărirea unei transcendente.

Dintr-odată, intru în vorbă cu „Isus” de la Sfântul Mormânt. American născut în Michigan, James nu-și închipuie defel că îi ia locul lui Christos, ci doar îi urmează cuvintele. A părăsit o existență care nu îl satisfăcea, pentru a se comporta aici într-un chip cât mai apropiat de Evanghelie, trăind din mila Domnului. Nu cerșește, refuză bani, totuși acceptă o masă, o noapte într-o pensiune, un duș bun, spălarea hainelor. Când este arătat cu degetul, șoptindu-se „Isus”, se bucură că simpla

lui prezență poate duce cu gândul la Dumnezeu, nimic mai mult. Nu este afectat de nici o confuzie mintală. Ne împrietenim. Ținând cont de blândețea care îl caracterizează, cu cine nu s-ar putea împrieteni?

✶

Atâtea țări într-una singură! Pământul acesta nu are o istorie, ci mai multe, în funcție de cine o urmărește, evrei, creștini, musulmani, în funcție de punctul de vedere din care este privită, babilonian, roman, otoman, francez, englez, arab, israelian. Cum să aduci țări atât de numeroase într-una singură? Ce să scrii despre aceste istorii pentru a alcătui un roman coerent?

Lumea-ntreagă și-a dat întâlnire aici.

✶

Sunt un pelerin de azi, nu de ieri.

Pelerinul de odinioară, sigur pe credința lui, născut dintr-un univers profund religios, venea să ajungă lângă ceea ce deja cunoștea.

Pelerinul din prezent, mai fragil, deseori izolat, apărut dintr-o societate secularizată, global atee, se prezintă lipsit de apărare înaintea unei surse necunoscute de la care speră multe, fie să-l întărească, fie să-l reînnoiască, fie să-i provoace trezirea credinței.

✶

Babilonienii, romanii, otomanii, britanicii: Ierusalimul a folosit mereu drept giuvaier coroanelor imperiale!

Am vorbit astăzi cu marele istoric Vincent Lemire care, din fericire, se găsește încă în Ierusalim, la Centrul National de Cercetări Științifice[5], înainte de a se întoarce mâine în Franța. Mi-a explicat de ce e importantă contribuția pe care el și colegii lui o aduc aici.

Ierusalimul este încărcat mai degrabă de memorie colectivă decât de istorie. Comemorările diferitelor spiritualități sau diferitelor națiuni sfârșesc prin a cântări prea greu. Or, studiul trecutului este în măsură să demineze frontierele identitare care s-au instituit recent. Lumile religioase arătau cândva mai multă porozitate și anumite transgresiuni se dovedeau frecvente – astfel,

femeile musulmane se duceau la mormântul Fecioarei Maria pentru a-i cere un copil. De acord cu diagnosticul lui Vincent Lemire, îi apreciez și rețeta: vindecarea de memorie prin istorie.

✶

Școala Biblică și Arheologică din Ierusalim, unde îmi închei sejurul, se dovedește un cadou. Situată în apropierea porții Damascului, se înalță elegantă, în ciuda volumului ei, în mijlocul unui parc în care domină palmierii, occidentală și orientală în același timp, sau mai degrabă un vis al Occidentului despre Orient.

Aici e locul în care îmi voi termina transformarea. Imediat mă instalez între patru poli: camera mea, biblioteca, refectoriul și capela cu vecerniile ei.

Camera mea, încăpătoare, boltită, are două paturi și două birouri. Dând spre o grădină exotică, ferestrele în ogivă încadrează masa unde umplu acest caiet. În mod neobișnuit, intrând aici am avut sentimentul unei familiarități intense, fulgerătoare; valuri de plăcere m-au învăluit imediat.

Biblioteca de la mezanin cuprinde trei sute de mii de volume și constituie o comoară invidiată internațional de cercetătorii biblici. Simplul fapt de a lua loc aici mi se pare un privilegiu. Petrec ore exaltante citind textele pelerinilor evrei, musulmani și creștini, care se duceau la Ierusalim începând din secolul al III-lea.

Cât despre refectoriu, acesta îmi oferă prilejul de a sta la taclale cu frații dominicani, cu novici și cu alte persoane mai în vârstă. Conversațiile noastre au timpul limitat, dar sunt bogate. Fratele Jean-Jacques Pérennès, directorul Școlii, mă întâmpină călduros, îmi povestește despre experiențele sale în Orientul Mijlociu și îmi descrie viața comunitară „foarte abrazivă” care-l curăță pe fiecare de egoul său. Fratele Jean-Baptiste Humbert, ai cărui ochi albastru turcoaz l-ar fi putut transforma în star de cinema, eminent arheolog, îmi explică de ce detestă Ierusalimul: „Nu doar că aici totul e excesiv, dar e și fals. E un oraș care celebrează un templu dispărut, un mormânt gol și o stâncă ascunsă cu funcție dubioasă.” Pare să se distreze copios provocându-mă cu declarații directe, fără menajamente, și conchid că mai degrabă mă pune la încercare decât îmi face cunoscute convingerile lui.

Odată venită seara, m-am repezit la capelă pentru a participa la vecernie. Foarte ritualizată, înșiruie cântări, lecturi, rugăciuni și, ca de obicei, mă aruncă invariabil pe țărm, pierdut, depășit. Totuși, mă agăț de ea. În mijlocul acestei biserici în care lumina nu mai pătrunde, vibrez ascultând melopeile gregoriene, apreciind armonica și imediata unitate a călugărilor, absolut surprinzătoare din moment ce la masă le descoperisem firile viguroase. Efectul vecerniei persistă și crește: din zi în zi, mă refac, lipesc la loc bucățile, îmi unific gândirea, aleg esențialul de accidental, mă rog.

Deseori mă trezesc în zori pentru a participa la slujba de la ora 7:30. Sunt cuprins de o dorință irezistibilă de euharistie.

✶

Descopăr în memorie de unde vine sentimentul de familiaritate pe care îl simt când intru în camera de la Școala Biblică.

E amintirea unui vis…

Timp de decenii, o scenă îmi revenea în vis: eram mai bătrân, rămâneam în chilia unei mănăstiri, între pereții dați cu var, în lumina orbitoare care venea prin două ferestre în ogivă. Tabloul mă reprezenta începând o viață nouă în mănăstire. Pe vremea aceea, deși intrigat, alungam cu dosul palmei imaginile nocturne.

Acum am ajuns la vârsta din vis și mă aflu în acel decor.

✶

Fiecare religie pune o virtute înainte de toate: respectul la evrei, dragostea la creștini, ascultarea la musulmani, compasiunea la budiști.

Din cele patru, propunerea creștină se dovedește cea mai nebunească. Cum adică, să iubești pe toată lumea? Să iubești pe fiecare? Pe străini, pe ticăloși, pe avari, pe trădători, pe nepăsători? Să-i porți în inima ta și pe dușmani, ba chiar pe călăi, ca Isus pe cruce? Să-ți iubești asasinul? Așa ceva e cu neputință… Nici că pot fi contrariate mai drastic reflexele noastre naturale de frică, de prudență, de protecție. Nici o doctrină nu a sugerat vreodată o asemenea reformulare combinată cu un romantism pe cât de exaltat pe atât de exacerbat. Or

creștinismul nu se oprește aici, ci persevereză în exagerare. Nu doar că ne invită la imposibil, dar ne îndeamnă la ceea ce e de negândit, cerându-ne să admitem că Dumnezeu s-a făcut om, că a suferit pentru noi înainte de a muri și de a învia. Această iraționalitate conduce spiritul pe marginea prăpastiei.

Dacă orice cult se bazează pe revelații, creștinismul săvârșește un atentat superior asupra intelectului: Întruparea.

Înțeleg rezistența la creștinism a evreilor, musulmanilor, ateilor. Tulburând ordinea practică bazată pe interese materiale și spaima de pericole, acesta șochează inteligența. Blaise Pascal o spunea clar: invizibil, Dumnezeu era mult mai recognoscibil decât atunci când s-a făcut vizibil. Ce paradox! Credem într-un Dumnezeu absent mai ușor decât într-un Dumnezeu care coboară printre noi. E mai bine să-l aștepți pe Mesia decât să-l întâmpini. A-l considera pe Isus profet, înțelept, impostor liniștește simțul comun.

Modul ales de Isus pentru a se perpetua printre noi a dat naștere unui ritual uimitor. „Și în sfârșit, când a vrut să își îndeplinească făgăduiala făcută apostolilor, de a rămâne cu oamenii până la ultima sa venire pe pământ, a ales să rămână în cea mai stranie și mai obscură taină dintre toate, adică prin elementele euharistiei.” Pe măsură ce mi se desfășoară călătoria, nimic nu capătă mai multă importanță decât momentul în care primesc și ingerez ostia, această taină prin care Dumnezeu se învăluie și prin care se dezvăluie: celebrez misterios un mister.

De când am perceput prezența lui Dumnezeu în carne și oase, la Sfântul Mormânt, mirosul, căldura, privirea lui, am depus armele și am lăsat deoparte ironia, sarcasmul, critica. Mă abandonez cu smerenie acestui ceva care mă depășește.

✶

Obositorul Ierusalim… Zilnic, pe când îl străbat în lung și-n lat, mă întreabă:

— Cine ești?

✶

Mergând pe lângă poarta Damascului, punctul nevralgic dintre cartierul musulman, cartierul creștin și

imobilele răscumpărate puțin câte puțin de evrei, percep tensiunile care electrizează populația. Unii sunt exasperați, alții exasperanți, mulți cumulează aceste două extreme și toți au nervii întinși la maximum. La fel ca pe ei, și pe mine mă afectează ambianța crispată. Peste tot neîncredere, peste tot teamă, peste tot bărbați masivi, cu chipuri închise, concentrați la ce ascultă în căști, dar și tineri soldați, mai relaxați, dar înarmați până-n dinți. Mă epuizează să trec în permanență pe lângă ura unora față de alții. Ostilitatea ne ia ostatici pe toți. Ne uzează.

În rest, starea de pace larvară mă uimește mai mult decât aceea de război larvar. Iată ce ar trebui să explodeze mai zgomotos… Ar trebui ca oamenii să aibă gravată în ei nostalgia păcii pentru ca astfel să refuze să cedeze iremediabilului!

De dimineață plec să mă întâlnesc cu Guila și alți câțiva prieteni la Tel Aviv, pentru a explora capitala pe care m-am mulțumit să o survolez în ziua sosirii.

Imediat ce sar în tren, am un sentiment de eliberare. „Adio, Ierusalim, tare bine e să te părăsesc, nu te mai suport, mă sufoci.”

Parcurg apoi o zi savuroasă în Tel Aviv, degustându-i atmosfera destinsă, fluiditatea, modernitatea, toleranța. Admir ardoarea cu care a fost construit orașul. Magnifică reușită!

Și totuși, odată cu lăsarea nopții, când revin în Ierusalim și deschid poarta Școlii Biblice mă surprinde o izbucnire de veselie. „Bună seara, Ierusalim, îți mărturisesc că mi-ai lipsit teribil. Deși mă tulburi, mă captivezi. N-am să mai plec.”

✶

Beneficul Ierusalim… De-acum, când mă întreabă zi de zi cine sunt, îi răspund:

— Sunt mai eu însumi decât oricând.

✶

Înaintea ultimei zile. M-am hotărât să mă duc la Yad Vashem, Institutul Internațional pentru Memoria Shoahului.

De o lună refuz constant această vizită. În primul rând de frica unei explozii de emoții. Apoi fiindcă

presupuneam că nu avea să mă învețe mare lucru, în măsura în care studiasem scrupulos această perioadă neagră a istoriei europene și din interes intelectual, și pentru a-mi scrie unele dintre cărți, *Adolf H. Două vieți,* romanul despre Hitler, și *Copilul lui Noe,* în care elogiam un Drept între popoare, părintele André care, în Belgia, ascunsese o sută de fete și de băieți evrei în timpul războiului.

La primul punct avusesem dreptate: ies fărâmat, amețit, mut, rătăcit. Fotografiile măcelului, ale nevinovăției batjocorite, imaginea unui soldat trăgând aproape cu țeava lipită de tâmplă într-o femeie care încearcă să își apere bebelușul, toate aceste orori mă siderează ceasuri de-a rândul. Cum de-a putut într-o asemenea măsură să se retragă omenescul din omenire?

Aici se găsește cheia acestei națiuni: din această violență a rezultat Israelul, din exterminarea sistematică a evreilor de către naziști. L-a fondat un traumatism. Cum să nu fi avut repercusiuni brutalitatea aceea? Cum să nu reacționezi prin forță când ai fost victima unei forțe zdrobitoare, nihiliste, fără compromis? Ai adopta angelismul după ce ai scăpat ca prin minune de neant și i-ai văzut murind pe ai tăi? Nu doar că acest popor învins are nevoie de victorie, dar de acum esența sufletului evreiesc cuprinde și spaima permanentă de distrugere.

Dacă nimic nu legitimează violența la care guvernul Israelului supune uneori populațiile arabo-musulmane, istoria o explică. Atenție, totuși: a explica nu înseamnă a justifica.

Întârzii gânditor, confuz, în grădina încălzită de un soare nepăsător. Înainte de a pleca, trec prin magazinul muzeului fiindcă în curând cerneala din stilou mi se va termina. Aici, destinul îmi face cu ochiul: în raionul francez al librăriei, unde nu sunt propuse decât vreo zece cărți, traduse de cei mai buni scriitori israelieni, mă emoționează să văd apărându-mi numele, întrucât scrisesem o prefață la *Jurnalul* Annei Frank. O iau ca pe un semn de încurajare spre a nu-mi lăsa baltă pana.

✶

La Școala Biblică și Arheologică din Ierusalim, fratele Jean-Baptiste Humbert, nu mai puțin gânditor

decât cercetător, îmi acordă un moment înaintea plecării mele. Mă primește în vizuina lui, în dosul curții, într-o clădire în care se îngrămădesc mii de vestigii din piatră, manuscrise, un amestec care seamănă mai degrabă cu un cabinet de curiozități. Dacă nu ar fi cele câteva computere pe care le utilizează tinerii doctoranzi, m-aș crede în biroul unui explorator care abia ce s-a întors din călătoriile lui pe meleaguri îndepărtate. Îmi arată un colț, din cealaltă parte a încăperii, cu un vag surâs pe buze.

— Vedeți, e deformație profesională, exclamă arheologul, nu m-am putut împiedica să sap.

Cu degetul îmi arată o gaură circulară care duce, pe o scară în spirală, într-o grotă excavată în care își amenajase un salon.

Îmi place politețea lui frustă. După ce mi-a testat cunoștințele biblice, a început conversația. Stăm de vorbă așezați pe niște perne dintr-ale beduinilor, cu motive exuberante, savurând o cafea, în timp ce fumează o havană a cărei aromă mă îmbată. Ascult pasionat. Decenii de-a rândul, savantul acesta, care prin cercetările sale a furnizat elemente tangibile pentru cunoașterea trecutului, a dezbrăcat Biblia de miraculos. Și așa e încă și mai frumoasă.

✶

Mă gândeam să traversez Ierusalimul: când colo, Ierusalimul m-a traversat pe mine.

✶

Mă strădui să-mi fac valizele. La fel ca mine, și ele sunt mai pline decât la plecarea de acasă.

Sună telefonul, afișând numele lui Lorenzo Fazzini.

— Alo, Eric-Emmanuel? Papa Francisc te așteaptă.

✶

Iată-mă întors acasă. Tandrețea revederii familiei…

Împreună cu Machka, o cățelușă tânără, labrador negru, sărbătorim bucuria revederii reluându-ne plimbările, în fiecare zi mai lungi, pe câmpurile și prin pădurile din Hainaut, care ne înconjură locuința. Zburdăm, ea cu trufa-n pământ, eu cu nasul în vânt. Sigur, nu parcurgem aceeași pădure, a ei se adulmecă, a

mea se contemplă, dar un regulat schimb de priviri, coborâri ale pleoapelor, câte un zâmbet dovedește delectarea noastră de a umbla unul lângă altul.

Cerul se umple de dâre de fum negru. Mirosul trist al toamnei, amestecând putrezirea ciupercilor cu descompunerea frunzelor, impregnează atmosfera jilavă. Din josul vâlcelei, din apropierea iazului cenușiu, urcă larmă. Piuind, cotcodăcind, cârâind, niște gâște sălbatice se ridică bătând cu putere din aripi, întunecă orizontul, alcătuiesc un nor care se metamorfozează puțin câte puțin în escadron, apoi, brusc, ca o hoardă de călăreți siguri pe ei în șa, pornesc în grabă spre sud-est, către o depărtare mai însorită. Până acum nu fusesem atent, dar acum știu unde se duc: în Israel.

Cât despre mine, mâine plec la Roma.

Am întâlnire cu Papa Francisc.

✶

Seară romană, delicioasă și rafinată, cum numai acest oraș știe să ofere. Într-un restaurant-librărie cu iluminat discret, ne bucurăm de mâncăruri și de vin tot atât de mult ca de conversație. Sandra și Sandro Ferri, credincioșii mei editori, a căror casă de editură E/O, înființată de ei, ține sus stindardul literaturii europene în Italia și în Statele Unite, ne-au invitat pe mine și câțiva responsabili cu comunicarea de la Vatican: Andrea Monda, director al cotidianului *Osservatore Romano,* Paolo Ruffini, prefectul Dicasteriului pentru Comunicare al Sfântului Scaun, și dragul de Lorenzo Fazzini, uriaș pasionat de literatură, clocotind de proiecte. Ideile țâșnesc în sânul unei adevărate călduri omenești.

Sandro mă incită să vorbesc despre călătorie și despre cartea care eventual s-ar putea naște din ea. Intimidat, mă refugiez în spatele unei butade:

— Isus nu a scris niciodată vreo carte. Perfecțiunea îi era deasupra scrisului de cărți.

— În schimb tu ești suficient de imperfect pentru a scrie! îmi răspunde Sandro.

Râdem. Această frază simplă mă eliberează. Defectele și slăbiciunile mele, care până în acest moment mi se păreau obstacole în calea scrisului unui asemenea text, îmi fundamentează în prezent legitimitatea. Pelerin în rând cu toți pelerinii, trebuie să depun mărturie asupra

a ceea ce am trăit, o mărturie omenească, defectuoasă și fragmentară prin natura lucrurilor. Le anunț dintr-odată titlul la care mă gândisem cât stătusem în Țara Sfântă, înainte de a fi fost înspăimântat de o astfel de încercare: *Provocarea Ierusalimului.* Imediat, fiecare îl comentează și îl traduce în mai multe limbi.

Sandra observă că mă absoarbe un fel de neliniște, în pofida vioiciunii discuției.

— Ești gata să te întâlnești cu Papa? îmi șoptește cu chipul luminat de un surâs tandru și malițios.

Întrebarea, care lovește în centrul țintei, mă paralizează de emoție. Ochii mi se agață de lustră, căutând acolo răspunsul, gura îmi îngaimă cuvinte lipsite de sens, respirația mi se blochează. Să mai fi fost vreodată atât de intimidat?

✶

Noaptea, la hotelul Sant'Anna, de lângă Vatican, pe când adormisem demult, un bărbat deschide ușa camerei și înaintează doi pași.

— Éric! exclamă.

Trupul înalt i se conturează în fața intrării, umerii largi pe trupul subțire, numai că penumbra mă împiedică să-i discern trăsăturile.

— Éric!

Mă frapează fermitatea vocii timbrate, echilibrate. Mă ridic, împing perna într-o parte, îl fixez cu privirea.

A dispărut. M-am trezit. Privesc telefonul pentru a vedea cât e ora: 6:30. Excesiv de devreme.

Mă întorc la loc, mă ghemuiesc sub pilotă, intrigat, fericit. Cine să fi fost bărbatul din vis? Îmi amintea de tata după felul în care îmi pronunțase prenumele, dar și de Isus ca alură, da, profilul îi corespundea aproape cu acela căruia îi simțisem mirosul, căldura, privirea la Sfântul Mormânt.

Sunetul vocii lui îmi răsună-n urechi, puterea ecoului provoacă înlăuntrul meu unde de plăcere. Să fie aceasta o viziune venind de la tata, de la Isus?

Nu voi consemna acest episod în carte. Drept cine voi fi luat? Un creier gata să se deschidă indiferent de unde bate vântul…

✶

Toate vânturile Spiritului…

Astăzi, în Occident, este desconsiderată mai mult decât oricând imaginația, numită disprețuitor nebuna casei. Străbunii noștri, în schimb, pretindeau că zeii se foloseau de acest vehicul pentru a pătrunde în noi.

Să nu ne limităm spiritul la rațiune.

Să nu ne reducem vigilența numai la supravegherea polițienească a înțelegerii. Atenția mobilizează și alte resurse: intuiția, senzația, imaginația. Revendic dreptul de a exersa forme de vigilență multiple.

— Éric! strigă silueta care mi-a apărut mai adineauri.

Și-mi ordonă să mă grăbesc la următoarea întâlnire.

✶

Pentru a trece de porțile Vaticanului trebuie să fii echipat. Cu un permis de liberă trecere și o provizie de timp.

Prezint invitația cu blazon gărzilor elvețiene care supraveghează frontierele statale și căile de acces în palat. La poarta Sant'Anna, tinerii soldați înmănușați, cu aspect zvelt, sunt îmbrăcați în uniforme indigo cu guler alb, pantalonii oprindu-se la genunchi pentru a face loc ciorapilor care învelesc gambele. Soldații din palat mă surprind și mai mult prin căștile cu panaș și costumele cu pantaloni bufanți, în dungi roșii, albastre și galbene, culorile familiei de Medici. Cocheta diferență pornește dintr-o altă epocă. Dar care? Cea a poveștilor…

Lorenzo Fazzini, care mă însoțește, a ținut să fim aici cu un ceas și jumătate mai devreme. Cele ce urmează îi demonstrează corectitudinea precauției. Deși mă găsesc în cel mai mic stat din lume, am impresia că străbat cea mai mare clădire de pe glob, fiindcă la Vatican galeriile succed coridoarelor, holurile vestibulurilor, sălile de așteptare sălilor de trecere, saloanele saloanelor. În timp ce mă plimb prin încăperi somptuoase, bogate în opere de artă de la pardoseala din marmură policromă până la plafoanele chesonate, care ar merita fiecare să am aripi pentru a le admira mai bine, mă îndrept paradoxal către acela care a sprijinit migranții, care a zburat în ajutorul sărmanilor, care a denunțat lipsa de omenie a capitalismului, care ne îndeamnă să ne vindecăm de febra profitului, un vicar care ieri, în Argentina, azi în centrul

creștinătății, luptă alături de umili și de umiliți. Am auzit spunându-se că nu apreciază deloc fastul acesta pe care mai degrabă îl suportă decât se bucură de el; îl respectă în măsura în care reprezintă o istorie în care și el este instalat provizoriu. Cu o zi mai înainte împărțise în Piața Sfântul Petru o mie de porții de mâncare pentru nevoiași, masă pe care o și luase împreună cu ei.

Așteptăm acum în anticamera anticamerei. La fiecare sfert de oră mai înaintăm puțin. Biblioteca papală se apropie. Monseniori grăbiți, cu inele, eleganți, tăcuți, circulă tiptil, chemați de obligații despre care habar nu am nimic. Rafinamentul ținutelor lor mă înmărmurește, chiar dacă încearcă să îl estompeze printr-un zâmbet mai sclipitor decât mătasea neagră ori fucsia a sutanelor și centurilor.

Mă opresc acum înaintea ultimei uși. Mă interesez în ce limbă vom comunica și cădem de acord: Sfântul Părinte înțelege franceza, iar eu înțeleg italiana, așa că vom discuta astfel.

Fâșâituri în spatele ușilor. Ceva se mișcă. Iată că mi-a venit rândul.

De cum apare Papa Francisc, totul se schimbă. Ceremonialul prin care se ajunge până la el dispare. Privirea lui limpede, bonomia binevoitoare încălzesc imediat atmosfera. Nici vârsta, nici problemele fizice nu i-au întunecat chipul radios. După părerea mea, nu ziua care vine dinspre Piața Sfântul Petru prin ferestre luminează încăperea, ci el.

Odată plecați fotografii și camerele video, trebuie să-i vorbesc, eu care doresc să-l ascult. Mă încurajează s-o fac. Constat rapid că modul în care ascultă e la fel de profund ca vorbele lui; discursurile și tăcerile sale incită interlocutorul să dea ce are mai bun. Deși înaintea lui mă consider derizoriu și neizbutit, un credincios lacunar, se uită la mine ca la o ființă perfectă, care-i merită interesul și atenția. Bunăvoința sa mă liniștește, mă dezvoltă. Încep, îmi dezvălui concepțiile, întrebările. Îndrăznesc să-i povestesc îndelungata mea călătorie de la ateism la credință, marcată de revelația din Sahara. La numele lui Charles de Foucauld, freamătă, prin pupile îi trece o sclipire cu totul deosebită, bucuria pune stăpânire pe el și îl învăluie. Imediat ce utilizez expresia „noapte de foc”, îmi citează în franceză, cu un respect tandru, frazele din memoriile prin care Blaise Pascal își transcrie conversația

mistică. La urmă, îi relatez recenta mea expediție în Țara Sfântă. Își ia avânt la fiecare gând, se avântă mult mai sus decât mine, la nivelurile elevate pe care cugetul său le locuiește.

— Mulți dintre noi primim revelația, conchid, dar nu suntem dispuși să o întâmpinăm. O băgăm în buzunar și o uităm acolo. Nu acceptăm revoluția revelației.

Oscilația îi place. Îmi confirmă că deseori, printre noi sau în noi, Dumnezeu nu reușește să treacă. Or, ar trebui să-l lăsăm să o facă. Ar trebui să înlăturăm toate frânele, închiderea, urgența, certitudinea, dominarea.

Sfântul Părinte răspunde franc, cu umor la diferitele întrebări pe care i le adresez. Grija misiunii, zdrobitoarea ei responsabilitate nu i-au uzat libertatea. Ierusalimul fiind singurul loc de pelerinaj legitim pentru cele trei monoteisme, iudaismul, creștinismul și islamul, examinăm specificitatea fiecărei confesiuni. Pe când eu mă mir că ecumenismul se naște de cele mai multe ori dintr-o dorință catolică, ortodoxă sau protestantă, că mâna întinsă către celelalte religii vine mai degrabă de la un papă decât de la un imam sau de la un rabin, el mi-o explică prin istorie și doctrină. Creștinismul nu s-a arătat mereu la înălțimea a ceea ce propovăduiește, excluzând, cucerind, masacrând; ține de el să își recunoască greșelile și să profite de lecția oferită de acestea. Miezul mesajului creștin este dragostea, preocuparea față de celălalt, primirea acestuia. Dincolo de ce spune îl ghicesc pe dragul nostru Charles de Foucauld și ceea ce acesta înțelegea prin misiune: a mărturisi. Nu a converti. Să se armonizeze cu „viața din Nazaret”… Să semene. Să practice enculturația. Nu se pune problema să creștinezi întreaga lume, ci să te porți ca un creștin. Un creștin exercită un perpetuu apostolat, fiindcă încarnează virtuți.

— Este cu adevărat creștinește să te îndrepți către acela care nu este creștin.

Lucrul nu îmi scapă: în mai multe rânduri, Papa Francisc insistă asupra obligației evanghelice de a merge înaintea celorlalți, „misiune” prost înțeleasă cândva, când alunecase în cucerire imperialistă, dar care acum își recâștigă sensul originar. „Cu toții suntem misionari”, spune apăsat.

Jumătatea de oră de întrevedere se încheie. Se ridică și mă însoțește, ceea ce, având în vedere întinderea încăperii, reprezintă o distanță excesivă pentru un om

care suferă de dificultăți de deplasare. Protestez, dar se încăpățânează. Nu se poate rezista în fața autorității curtoaziei sale. În prag, se apleacă, înclină capul și-mi șoptește la ureche:

— Rugați-vă pentru mine.

Surprins, mă tem că nu am înțeles și îl rog să repete.

— Rugați-vă pentru mine, îmi șoptește din nou.

Lacrimile îmi umezesc ochii. Fiu de kinetoterapeut, am reflexul de a-i privi pe loc cârja, apoi genunchii și șoldurile care-l chinuie. Ghicește ce-mi imaginez și zâmbește. Mă ia de mână și mă liniștește.

— Nu, nu, nu asta.

Îmi arată în spatele lui imensa bibliotecă, în spatele acesteia imensul Vatican și mai departe, în spatele acestuia din urmă, imensa creștinătate.

— Sarcina e grea, enormă. Am multe de făcut. Rugați-vă pentru mine.

Ochii lui plini de bunătate precizează înțelesul cuvintelor: „Eu prea puțin contez, nu vă faceți griji. Rugați-vă pentru Papă și pentru îndatorirea lui, nu pentru Jorge Mario Bergoglio. Singura mea valoare decurge din sarcina care mă obligă. Ajutați la realizarea ei."

După care, sub cel dintâi, descifrez un al doilea mesaj: „În ochii lui Dumnezeu, ruga dumneavoastră contează tot atât cât a mea."

Sunt tulburat.

Îl părăsesc îndurerat. Parcurgând în sens invers interminabilele coridoare multicolore ale Vaticanului, revăd ființa luminoasă, stând aplecată la biroul ei, reușind să transforme un palat în chilie monahală; mă gândesc la viața sa dedicată Evangheliei, la forța pe care o emană, forță care-i vine de altundeva, căreia i se consideră un simplu vector, și-mi mărturisesc că-l iubesc pe acest bărbat care este cu totul el însuși și atât de mai mult decât el.

Când ajung pe treptele scării monumentale, conchid: hotărât lucru, aici Dumnezeu lucrează.

✶

De ce să plec?

Asta mă întrebam cu câteva luni în urmă, când perspectivei hazardate a pelerinajului în Țara Sfântă îi preferam confortul meseriei mele, chiar dacă uneori

apăsătoare. Eram convins că spiritul nu mi se hrănea decât cu gânduri și cărți.

Or, acum mi se pare evident că spiritul înaintează pe picioare.

Să merg, să mă epuizez, să transpir, să descopăr, să întâlnesc, iată ce, de fiecare dată, a suscitat reînnoirea vieții mele spirituale. Dacă nu aș fi traversat Sahara, nu aș fi primit niciodată credința. Dacă nu aș fi ajuns la Ierusalim, nu l-aș fi perceput niciodată pe Isus ca persoană și ca Dumnezeu. Întotdeauna, în cursul existenței mele, revelațiile m-au așteptat la capătul drumurilor.

De ce să pleci? Pentru că mai întâi trebuie să-ți abandonezi cadrul tău de viață, să-ți pierzi reperele, să te dezînchistezi din propriile obiceiuri, ruptură care constituie o igienă necesară. Călătoria exprimă apoi respectul, grija de sine: să consacri timp reveriei, spontaneității, senzațiilor, sentimentelor. În sfârșit, ne face să ne deschidem brațele, inima, intelectul, să ne eliberăm de prejudecăți, să ne asumăm slăbiciunea, să ne cultivăm fragilitatea. Fără propriile fisuri, pe unde-ar mai trece lumina?

Călătoria taie, dispersează, recentrează după care își atinge scopul.

Ce speram de la această călătorie? Habar n-am. Eram împins de un impuls confuz, de presentimentul că avea să se întâmple ceva important, poate cu premoniția unei întâlniri. În orice caz, odată plecat am avut constant chef să mă arăt disponibil, gata să văd, să aud, să învăț.

Dacă Isus a fost Dumnezeu, nu a fost un Dumnezeu învingător. Nu a scăpat nici de romani, nici de marele preot, nu și-a smuls cuiele din lemnul crucii, nu a trimis potopul să-i pedepsească pe călăi. Nu, a murit și a reapărut pe furiș, ascuns sub o glugă, murmurând la urechea femeilor, drumeților, câtorva ucenici. Isus nu este un Dumnezeu triumfător, ci intermediarul care face să triumfe un Dumnezeu al dragostei.

Întruparea și Învierea țin de mister, nu de enigmă. Enigma oferă o problemă care se rezolvă printr-o soluție – orice enigmă expiră. Misterul ridică o problemă care nu obține nici o rezolvare și, ca atare, ne dă de gândit, ba chiar mai bine, de sperat…

Omenirea se împarte între cei care rezolvă enigme și cei care ascultă mistere.

Nu devii creștin fiindcă elucidezi misterul creștinismului, devii creștin fiindcă pipăi acest mister, îl frecventezi, te inspiră și, în urma contactului cu el, ieși modificat. Credința creștină cere la început o inteligență perseverentă – citirea Evangheliilor, compararea, cercetarea, completarea lor –, pe care apoi o depășește spre a se preschimba în raliere. Cum? Călătoria mi-a arătat-o.

Creștinismul este un mister în care rămâne misterios să se creadă.

În fond, sunt două modalități de a concepe o călătorie în Israel și Palestina, la fel de legitime și una, și alta. Unii își caută în pământul de acolo rădăcinile. Eu le-am găsit în cer.

POSTFAȚĂ

Dragă Éric-Emmanuel, dragă frate,

Citirea cărții dumneavoastră, *Provocarea Ierusalimului,* mi-a amintit ziua de mai 2014 când am avut bucuria de a efectua un pelerinaj în Țara Sfântă cu ocazia celei de-a cincizecea aniversări a întâlnirii dintre venerabilul meu predecesor sfânt Paul VI și patriarhul Athenagoras. Evenimentul acela din 1964 a marcat o nouă etapă pe drumul apropierii dintre creștini, după secole de divizare și separare, iar, în țara lui Isus, a căpătat o nouă dimensiune.

Betleemul, Sfântul Mormânt, Grădina Ghetsimani… locurile pe care le-ați vizitat și descris cu intensitate poetică în aceste pagini mi-au revenit cu putere în memorie. Întrucât credința noastră este în același timp „memorială", păstrând ca pe niște lucruri de preț cuvintele și gesturile prin care se manifestă Dumnezeu.

Și, așa cum ați scris, te duci în Țara Sfântă pentru „a ajunge acolo unde a început totul". În Galileea Nazaretului și a Capernaumului, locurile unde a crescut Isus și și-a început misiunea de a vesti Împărăția lui Dumnezeu; în Iudeea Betleemului și Ierusalimului, unde s-a născut și unde s-a împlinit parabola sa pământeană; ați devenit pelerin în acele locuri, pentru a atinge cu mâinile dumneavoastră misterul insondabil al creștinismului. Ceea ce definiți cu niște cuvinte care m-au impresionat profund: „Întruparea. Dumnezeu a căpătat carne, oase, sânge prin Isus."

Da, Țara Sfântă ne oferă acest mare dar: ne convingem, atingând cu propriile mâini, că nu este o teorie sau o ideologie creștinismul, ci experiența unui fapt istoric. Evenimentul acesta, Persoana aceasta le putem întâlni aici, pe colinele însorite ale Galileii, pe întinderile deșertului Iudeii, pe străduțele Ierusalimului. Nu ca pe o experiență pur mistică, ci ca pe o dovadă suplimentară, reală că Evangheliile ne-au transmis derularea efectivă a unui fapt istoric în care s-a desfășurat revelarea definitivă a lui Dumnezeu înaintea bărbaților și a femeilor din toate timpurile: Dumnezeu s-a întrupat în om, în Isus din Nazaret, pentru a ne vesti că Împărăția sa se apropie. Ați

subliniat acest fapt atunci când, pe Drumul Crucii, spuneți la un moment dat: „Umanitatea Dumnezeului meu nu este un simulacru.” Nu! Dumnezeu într-adevăr s-a făcut carne și sânge prin Isus și, ca om, a trăit, a iubit, a suferit din dragoste pentru noi, pentru noi toți și pentru fiecare, dându-și viața pe Cruce. În aceasta constă vestea cea bună pe care o așteptăm cu toții: Dumnezeu nu este o ființă misterioasă, ascunsă în nori, ci este cineva care vine spre noi și se familiarizează cu noi.

Și alte aspecte ale povestirii dumneavoastră emoționante m-au pus pe gânduri. Menționarea, de exemplu, a Sfântului Charles de Foucauld care, cum mi-ați spus în timpul uneia dintre întrevederile noastre, a stat la originea providențială a întâlnirii dumneavoastră cu Dumnezeu, într-o noapte aventuroasă în deșert. Faptul că ați văzut și ați atins locurile în care fratele Charles a trăit în Nazaret și unde a căpătat consistență spiritualitatea care a făcut din el un „frate universal”, v-a deschis și dumneavoastră calea către o viziune teologică pe care o rezumați astfel: „A mărturisi. Nu a converti.” Am repetat-o și eu de mai multe ori, ca pe un ecou al unei afirmații a lui Benedict XVI: „Biserica nu crește prin prozelitism, ci prin atractivitate.” Creștinul nu convertește pe nimeni, ci mai degrabă mărturisește faptul că Dumnezeu i-a întins mâna, l-a smuls din abisul păcatelor lui și i-a dat dovada unei infinite îndurări. Aceasta este vocația creștinului: să fie martorul mântuirii care l-a ajuns.

Amintindu-l pe Charles de Foucauld, îmi permit să închei împrumutând titlul pe care ați ales să-l dați caietului dumneavoastră de călătorie, *Provocarea Ierusalimului,* care, după părerea mea este, în realitate, provocarea cu care ne confruntăm cu toții, cea a fraternității omenești. La Ierusalim, după cum ați văzut și ați povestit, marile tradiții religioase care se referă la Avraam – iudaismul, creștinismul și islamul – se întâlnesc. Nu este o întâmplare că, în timpul călătoriei mele apostolice din 2014, am vrut să fiu însoțit de două personalități, una evreiască și una musulmană, rabinul Abraham Skorka și reprezentantul musulman Omar Abboud. Doream să arăt, în mod vizibil, cum credincioșii sunt chemați să fie frați și constructori de punți, nu dușmani sau aducători de război. Vocația noastră este fraternitatea, fiindcă suntem copii ai aceluiași Dumnezeu. Provocarea pe care Ierusalimul o ridică și-n ziua de azi în

fața lumii exact aceasta este: să trezească în inima fiecărei ființe omenești dorința de a-l privi pe celălalt ca pe un frate în unica familie omenească. Numai având conștiința acestui fapt putem construi un viitor posibil, făcând să tacă armele distrugerii și ale urii și răspândind în lumea-ntreagă blândul parfum al păcii pe care Dumnezeu ne-o dăruiește neobosit.

Francisc

Cetatea Vaticanului, 16 februarie 2023

După *Noaptea de foc,* în care își dezvăluia experiența mistică trăită în deșertul Hoggar, în 2022, la invitația Vaticanului, Eric-Emmanuel Schmitt se întoarce la originile marilor credințe monoteiste călătorind în Țara Sfântă, iar ***Provocarea Ierusalimului*** **–** jurnalul acestui pelerinaj la Betleem, Nazaret, Cezareea – consemnează aprofundarea experienței sale spirituale, întrebările, reflecțiile, senzațiile, uluirea, până la surpriza finală, la Ierusalim, a unei întâlniri incredibile cu ceea ce autorul numește „de neînțelesul". O carte-mărturie, despre o călătorie în spațiu, în timp, dar, mai presus de toate, către sine, scrisă cu ardoare, care transmite un mesaj al compasiunii, al iubirii, al toleranței: „Provocarea pe care Dumnezeu o adresează și credincioșilor, și necredincioșilor depășește ceea ce aceștia își imaginează. Dumnezeu nu le spune: «Ascultați-mă!», ci le strigă: «Ascultați-vă!» La Ierusalim, unde a început totul, nimic nu este încheiat."

În seria de autor „Eric-Emmanuel Schmitt" au apărut: *Milarepa; Domnul Ibrahim și florile din Coran; Oscar și Tanti Roz; Copilul lui Noe; Viața mea cu Mozart; Secta Egoiștilor; Evanghelia după Pilat; Cea mai frumoasă carte din lume și alte povestiri; Visătoarea din Ostende; Pe când eram o operă de artă; Concert în memoria unui înger; Cei doi domni din Bruxelles; Elixirul dragostei; Otrava iubirii; Femeia în fața oglinzii; Noaptea de foc; Adolf H. Două vieți; Omul care vedea dincolo de chipuri; Răzbunarea iertării; Doamna Pylinska și secretul lui Chopin; Filix și izvorul invizibil; Jurnalul unei iubiri pierdute; Provocarea Ierusalimului,* Ciclul *Străbătând secolele.* I. *Paradisuri pierdute,* II. *Poarta cerului,* III. *Soare întunecat.*

„În fond, sunt două modalități de a concepe o călătorie în Israel și Palestina, la fel de legitime și una, și cealaltă. Unii își caută în pământul de acolo rădăcinile. Eu le-am găsit în cer."

Eric-Emmanuel Schmitt

„Provocarea pe care Ierusalimul o ridică și-n ziua de azi în fața lumii exact aceasta este: să trezească în inima fiecărei ființe omenești dorința de a-l privi pe celălalt ca pe un frate în unica familie omenească."

Papa Francisc

„Eric-Emmanuel Schmitt ne dezvăluie intimitatea sa spirituală cu sinceritatea pe care i-o cunoaștem. Aceea a unui om sfâșiat între o minte «voltairiană» și un suflet de credincios care îndrăznește să-și mărturisească sus și tare credința."

Le Figaro

Foto © Pascal Ito

ERIC-EMMANUEL SCHMITT

„În fond, sunt două modalităţi de a concepe o călătorie în Israel şi Palestina, la fel de legitime şi una, şi cealaltă. Unii îşi caută în pământul de acolo rădăcinile. Eu le-am găsit în cer."

Eric-Emmanuel Schmitt

„Provocarea pe care Ierusalimul o ridică şi-n ziua de azi în faţa lumii exact aceasta este: să trezească în inima fiecărei fiinţe omeneşti dorinţa de a-l privi pe celălalt ca pe un frate în unica familie omenească."

Papa Francisc

„Eric-Emmanuel Schmitt ne dezvăluie intimitatea sa spirituală cu sinceritatea pe care i-o cunoaştem. Aceea a unui om sfâşiat între o minte «voltairiană» şi un suflet de credincios care îndrăzneşte să-şi mărturisească sus şi tare credinţa."

Le Figaro

rfi ROMÂNIA

France médias monde

virtual project

ISBN 978-606-097-301-0

virtual project

[1] În original „Qu’est-ce que c’est que ce capharnaüm?”, așadar de 4 ori sunetul *k* și de trei ori sunetul *s*. (N. tr.)

[2] Biserică catolică din Ein Karem, Ierusalim, care onorează vizita făcută de Fecioara Maria, mama lui Isus, Elisabetei, mama lui Ioan Botezătorul. (N. tr.)

[3] Versuri din poemul *Noapte de mai* (*Nuit de mai*). (N. tr.)

[4] Organizație iordaniană responsabilă de administrarea edificiilor musulmane de pe Muntele Templului. (N. tr.)

[5] Centre National de Recherche Scientifique. (N. tr.)

Table of Contents

{1} 133
{2} 133
{3} 133
{4} 133
{5} 133